

TC
ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ: ERZURUM İLİNDE BİR UYGULAMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DUYGU TULAN

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç.Dr. Esra Sena TÜRKO

ERZURUM-2017

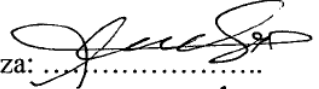
T.C.
ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd.Doç.Dr.Esra Sena TÜRKO danışmanlığında, Duygu TULAN tarafından hazırlanan bu çalışma 18 / 07 / 2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr.Abdülkadir KAYA

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.M.Kürşad TİMURÖĞLU

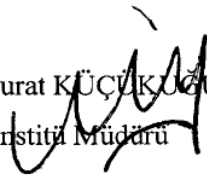
İmza:

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Esra Sena TÜRKO

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 20 / 07 / 2017

Prof. Dr. Murat KÜÇÜKÖZÜRLÜ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Duygu TULAN

20.07.2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
TABLolar LİSTESİ	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

1.1. Kavramın Ortaya Çıkışı	4
1.1.1. Girişimcilik Kavramının Tarihsel Gelişimi	4
1.1.2. Kadın Girişimciliği Kavramının Tarihsel Gelişimi	4
1.2. Tanım ve Temel Kavramlar	7
1.3. Girişimcilik Kültürü	12
1.4. Kadın Girişimcilerin Motivasyon Kaynakları	14
1.5. Kadın Girişimcilerin Kişilik Özellikleri	16
1.6. Kadınların Girişimci Olmalarının Önündeki Engeller	18
1.6.1. Toplumsal Yapıdan Kaynaklanan Engeller	20
1.6.2. Cinsiyet Ayrımcılığı	22
1.6.3. Rol Çatışması	23
1.6.4. Kalıp Yargılar	24
1.6.5. Finansal Engeller	25
1.6.6. Bürokratik Yapı ve Örgütlenmeden Kaynaklanan Engeller	25
1.7. Kadın Girişimciler ile Erkek Girişimciler Arasındaki Farklar	27
1.8. Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma	28

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

2.1 Türkiye'de Kadın Girişimciliğinin Gelişim Süreci	31
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	31
2.1.2. 1923-1980 Arası Dönem	32
2.1.3. 1980 ve Sonrası Dönem	33

2.2. Türkiye'de Kadın Girişimciliğini Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler.....	35
2.2.1. Sosyo-Kültürel Sorunlar ve Güven Eksikliği.....	35
2.2.2. Kadınların Toplumdaki Rolü.....	36
2.2.3. İş ve Sektör Tercihleri	37
2.3. Türkiye'de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Düzenlemeler ve Programlar	37
2.3.1. Anayasa.....	38
2.3.2. Medeni Kanun.....	39
2.3.3. İş Kanunu	39
2.3.4. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)	39
2.3.5. Dünya Kadın Konferansları.....	40
2.4. Türkiye'de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar	41
2.4.1. Ticaret ve Sanayi Odaları (TSO)	41
2.4.2. Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (ESOB)	41
2.4.3. Türkiye Odaları ve Borsaları Birliği (TOBB).....	41
2.4.4. Kalkınma Ajansları.....	41
2.4.5. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM).....	42
2.4.6. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: (KOSGEB).....	42
2.4.7. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)	43
2.4.8. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)	43
2.4.9. Kadın Emekini Destekleme Vakfı (KEDV).....	43
2.4.10. Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı (ÇKGV).....	43
2.4.11. Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV).....	43
2.4.12. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP-UNDP)	44
2.4.13. Dünya Bankası (WB)	44
2.4.14. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	44
2.4.15. Avrupa Birliği (EU).....	45
2.4.16. Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPARD).....	45
2.4.17. AIESEC.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ: ERZURUM İLİNDE BİR UYGULAMA

3.1. Konu Hakkında Yapılmış Uygulamalı Çalışmalar	47
---	----

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	49
3.3. Araştırmanın Ön Kabulleri ve Sınırlılıkları	50
3.3.1. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	50
3.3.2. Anketin Uygulanması ve Verilerin Toplanması.....	51
3.3.3. Anketin Niteliği.....	51
3.3.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Yöntemler	52
3.4. Verilerin Analizi	53
3.4.1. Genel Bilgiler	53
3.4.2. Kadın Girişimcilerin Karşılaştığı Problemler	63
3.4.3. Faktör Analizi.....	74
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	77
KAYNAKÇA	83
EKLER.....	92
EK-1 ANKET FORMU.....	93
EK-2 FAKTÖR ANALİZİ ÇIKTI DOSYASI.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	101

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ: ERZURUM İLİNDE BİR UYGULAMA

Duygu TULAN

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Esra Sena TÜRKO

2017, 102 sayfa.

Jüri: Yrd.Doç.Dr. Esra Sena TÜRKO (Danışman)

Doç.Dr. Abdülkadir KAYA

Yrd.Doç.Dr. M. Kürşad TİMURÖĞLU

Bu çalışmanın amacı, Erzurum ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin profilini ortaya koymak, girişimcilik faaliyetlerini etkileyen faktörleri ve sorunlarını araştırmaktır. Bu amaçla çalışma; kadın girişimcilerin işletmelerini kurarken, yönetirken ve kurduktan sonra karşılaştıkları problemleri; iş kurma ve yönetme süreçlerinde ailelerinden, çevrelerinden ve çeşitli kuruluşlardan destek alma durumlarını; iş ve aile hayatı arasındaki karşılıklı etkileşimi, rol çatışması yaşama durumlarını ve bölgede kadın girişimciliğini destekleyen koşullar konusunda algı düzeylerini incelemektedir. Ayrıca kadınların girişimcilik faaliyetini etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Saha araştırması kapsamında Erzurum il merkezinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 200 kadın girişimciye anket uygulanmıştır. Saha araştırması kapsamında toplanan veriler öncelikle tanımlayıcı istatistikler, frekans tabloları, ortalama değerleri ile değerlendirilmiştir. Kadınların girişimcilik faaliyetini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi için altı faktör önerilmektedir: işletme yönetiminde zorluk, rol çatışması, destekleyici çevresel koşullar, ataerkil toplumsal yapı, sosyo-ekonomik durum. Bu altı faktörün toplam varyansa yaptığı katkının %55,927 olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kadın girişimciliği, kadın girişimciler, girişimcilik, bölgesel kalkınma, Erzurum

ABSTRACT

MASTER OF ARTS DEGREE THESIS

WOMEN ENTREPRENEURSHIP: A SURVEY IN ERZURUM PROVINCE

Duygu TULAN

Advisor: Assist.Prof.Dr. Esra Sena TÜRKO

2017, Page: 102.

Jury: Assist.Prof.Dr. Esra Sena TÜRKO (Advisor)

Assoc.Prof.Dr. Abdülkadir KAYA

Assist.Prof.Dr. M. Kürşad TİMURÖĞLU

The aim of this study is to reveal the profile of women entrepreneurs in Erzurum province and investigate the factors and problems affecting their entrepreneurial activity. With this aim study examines the problems women entrepreneurs encountered at start-up phase, managing their business and after becoming an entrepreneur. Support from family, networks and various institutions, received at start-up phase and managing the business; interactions between family and work life; experienced role conflict; perceptions on supportive environmental conditions in the region are also discussed. Factors affecting women's entrepreneurial activity are investigated.

An exploratory survey is carried out among 200 women entrepreneurs from various sectors in Erzurum province. Collected data is initially evaluated by descriptive statistics, frequency tables and mean values. Then exploratory factor analysis is carried out to put forward the factors affecting entrepreneurial activity of women. Six factors are offered for the exploratory factor analysis: difficulty in managing the business, role conflict, supportive environmental conditions, patriarchal social structure, socio-economic profile. These six factors together accounted for 55,927% of the total variance.

Key words: women entrepreneurship, women entrepreneurs, entrepreneurship, regional development, Erzurum

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Faaliyet Konusu	53
Tablo 2: Çalışan Sayısı.....	54
Tablo 3: Eğitim Düzeyi	54
Tablo 4: Çocuk Sayısı	54
Tablo 5: Medeni Durum	55
Tablo 6: Kaç yıldır işletme sahibisiniz?.....	55
Tablo 7: İşletmenin ortaklık durumu	55
Tablo 8: Ürünlerinizi/hizmetinizi hangilerine satıyorsunuz?	56
Tablo 9: Günde kaç saat çalışıyorsunuz?	56
Tablo 10: Eve iş götürür müsünüz/veya evde üretim yapıp işletmede satar mısınız?	56
Tablo 11: Ailenize dilediğiniz gibi vakit ayırabiliyor musunuz?	57
Tablo 12: İşletmenizde aile bireyleri sizinle resmi veya gayri resmi olarak çalışıyor mu?	57
Tablo 13: Kadın Girişimcilerle Birlikte Çalışan Aile Bireyleri.....	57
Tablo 14: Neden kendi işinizi kurdunuz?	58
Tablo 15: Bu işkolu konusunda bilgi veya deneyim sahibi miydiniz?	58
Tablo 16: Bugün imkanınız olsa işi bırakır mıydınız? veya maaşlı bir işe geçer miydiniz?	59
Tablo 17: İşletmenizin mülkiyetine nasıl sahip oldunuz?	59
Tablo 18: İşletmenizi kurarken veya kurduktan sonra aşağıdaki fon kaynaklarından hibe veya kredi desteği aldınız mı?	60
Tablo 19: Ev işlerini yürütme veya çocuk bakımı gibi konularda ücretli veya ücretsiz yardım alıyor musunuz?	60
Tablo 20: Hangi Konularda yardım alıyorsunuz?	61
Tablo 21: Eşinizin Eğitim Durumu.....	61
Tablo 22: Eşinizin mesleği	62
Tablo 23: Ailenizin toplam aylık geliri.....	62
Tablo 24: İşletmenizi kurarken kimlerden destek gördünüz?.....	63
Tablo 25: İşletmeyi kurarken karşılaştıkları sorunlar.....	63
Tablo 26: Ailem ve yakın çevrem olumsuz baskısını hissettim	64

Tablo 27: Bürokratik işlemlerde zorlandım	64
Tablo 28: İşi planlamakta zorlandım	64
Tablo 29: Makine ekipman seçiminde ve temininde zorlandım.....	65
Tablo 30: Finansal kaynak bulmakta zorlandım	65
Tablo 31: İşletmeyi yönetirken karşılaştıkları sorunlar.....	65
Tablo 32: Pazarlama konusunda zorlandım	66
Tablo 33: Finansal hesaplar konusunda zorlandım	66
Tablo 34: Müşteri ilişkilerinde zorlandım	66
Tablo 35: Üretim miktarını belirlerken zorlandım.....	67
Tablo 36: Üretim sorunlarını çözmekte zorlandım	67
Tablo 37: Satış fiyatlarını belirlerken zorlandım	67
Tablo 38: Çalışanları yönetmekte zorlandım	68
Tablo 39: Rakiplerimle başa çıkmakta zorlandım.....	68
Tablo 40: İşletmeyi kurduktan sonra karşılaştıkları sorunlar	68
Tablo 41: Kadın olduğum için önyargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kaldım.....	69
Tablo 42: Çocuk sahibi olmak işimi aksattı	69
Tablo 43: Ev kadını sorumluluklarımı aksatmaya başladım	69
Tablo 44: Eş olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım.....	70
Tablo 45: Anne olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım	70
Tablo 46: Aile içi sorumluluklar işimi aksatmaya başladı	71
Tablo 47: Çevresel destekleyici koşullar konusunda algı düzeyi	71
Tablo 48: Çalıştığım sektörde büyümek için uygun fırsatlar görüyorum	72
Tablo 49: Çalıştığım sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünüyorum	72
Tablo 50: Yaşadığım bölgede hakim kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünüyorum.....	72
Tablo 51: Yaşadığım bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünüyorum	73
Tablo 52: Kadın olduğum için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaştığımı düşünüyorum	73
Tablo 53: İşletmeyi yönetmekte zorlanmıyorum	74
Tablo 54: Rakiplerinizin önüne geçmenizi sağlayacak ana faktör	74

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABİGEM	Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
BMKP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
CEDAW	Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
ÇKGV	Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ESOB	Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odalar Birliği
ETSO	Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası
KADAV	Kadın Dayanışma Vakfı
KAGİDER	Kadın Girişimciler Derneği
KEDV	Kadın Emegini Destekleme Vakfı
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSGM	Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TSO	Ticaret ve Sanayi Odaları
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
YEK	Yerel Ekonomik Kalkınma

ÖNSÖZ

Çalışma yaşamında kadın, gerek emek sahibi gerekse girişimci olarak geri planda kalmıştır ve gelişmiş ülkelerde dahi kadının ekonomik yaşamda etkin rol alma düzeyleri erkeklere kıyasla daha düşük seviyelerde olmuştur. Girişimcilik neredeyse kadınlara kapalı tutulmuş ya da bu alanda kadınların var olabilmelikleri göz ardı edilmiştir. Oysa piyasadaki fırsatları değerlendirmede, insanların içinde oldukları sosyal, kültürel, politik ve ekonomik çevrelerin etkisinin belirleyici rolü oldukça büyüktür. Bilgi çağı, yeni dinamik yapısı ile sanayi çağına göre kadınlara daha fazla girişimcilik fırsatı sunmaktadır. Kadınlar artık yeteneklerini öne çıkararak kendi girişimcilik kariyerlerini geliştirmekte ve bunları erkeklere karşı özel yetenek olarak da kullanabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Erzurum ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin profilini ortaya koymak, girişimcilik faaliyetlerini etkileyen faktörleri ve sorunlarını araştırmaktır. Bu amaçla çalışma; kadın girişimcilerin işletmelerini kurarken, yönetirken ve kurduktan sonra karşılaştıkları problemleri; iş kurma ve yönetme süreçlerinde ailelerinden, çevrelerinden ve çeşitli kuruluşlardan destek alma durumlarını; iş ve aile hayatı arasındaki karşılıklı etkileşimi, rol çatışması yaşama durumlarını ve bölgede kadın girişimciliğini destekleyen koşullar konusunda algı düzeylerini incelemektedir.

Çalışmanın ortaya çıkmasında gösterdiği sabrı, ilgisi ve yardımları için kıymetli danışmanım Yrd.Doç.Dr. Esra Sena TÜRKO'ya; katkıları ve rehberlikleri için jüri üyeleri hocalarım Doç.Dr. Abdülkadir KAYA ve Yrd.Doç.Dr. M.Kürşat TİMURÖĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca maddi- manevi desteğini esirgemeyen, annem ve babama; en büyük destekçilerim ablam ve kardeşime; arkadaşlarım Alican TURGUT, Yusuf TEZGEL, Nagehan YILDIZ, Feyzanur GÜLER, Ahmet KADİROĞLU, Berrak YELLİCE, İ. Kadir DEMİR, Mehtap YARBAŞI, M. İkbâl TEPELER, Sümeyye GÖKÇENOĞLU ve Zeynep KANDEMİR'e her daim yanımda oldukları için çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri kişi başına düşen milli gelir, üretim miktarının artması, teknolojinin gelişmesi ve bölgesel dengesizliğin giderilmesi gibi birçok konuyla ilgilidir. Kişi başına düşen milli gelir ve üretim miktarı arttıkça, teknoloji geliştikçe ve bölgesel dengesizlikler giderildikçe ülkeler büyür ve kalkınır (Kılınç Savrul, 2012:165).

Kalkınma ya da diğer bir deyişle gelişme denildiğinde ilgili yazında ilk akla gelen ekonomik kalkınmadır. Bu ifade bir ülkenin ekonomik büyümesi –ki bu parasal bir büyüklüğü ifade eder- yanında ekonomiyi daha ileri seviyelere taşımak için gerekli olan diğer nicel ve nitel olumlu değişimleri de içerir (Adaçay, 2014:89). Zaten bir ülkenin kalkınmasındaki amaç o ülkedeki bölgesel dengesizliklerin giderilmesiyle insanların refah seviyelerini yükseltmektir (Gündüz, 2006:1).

Bölgesel dengesizliklerin giderilmesi “bölgesel kalkınma” ile sağlanır. Bölgesel kalkınma, az gelişmiş bölgeler açısından büyümenin yanı sıra, nicelik ve nitelik açısından yapısal değişimleri içeren bir kavramdır. Günümüzde, nüfus, tarımsal yapı, sanayi yapısı, gelir dağılımı, mali piyasalar, ulaşım ve haberleşme olanakları, sağlık ve eğitim hizmetlerinde etkinlik ve yaygınlık düzeylerindeki farklılıkları ifade eden bölgesel dengesizlik temelinde ele alınmaktadır. Ayrıca geri kalmış bölgelerin çeşitli biçimlerde geliştirilmesi amacını da ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında bölgesel kalkınma ile amaçlanan az gelişmiş bölgelerde ekonomik büyümenin sağlanması, ekonomik ve sosyal anlamda refah düzeyinin gelişmiş bölge düzeyine yaklaştırılması, bu sayede bölgesel dengesizliklerin giderilmesidir (Bozdoğan, 2014:52).

Yerel ekonomilerin gelişmesi de bölgesel dengesizliklerin giderilmesine ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacaktır. Yerel ekonomik kalkınma sınırları kesin olarak tanımlanmış bir alanda, iş yaratmak ve ekonomiyi canlandırmak amacıyla, yerel yönetimler, topluluk, kentsel gruplar ve özel sektör arasında, mevcut kaynakları yönetmek için ortaklıkların kurulduğu bir süreç olarak tanımlanabilir (Türko ve Kadiroğlu, 2016:355).

Bölgesel kalkınmanın olumlu sonuçlar verebilmesi için, bölgede girişimcilik altyapısı ve rekabete dayanan iş çevresi oluşturulmalı, işgücünün becerikli olması için eğitimler

verilmeli, devlet desteği sağlanmalı ve altyapı geliştirilmelidir (Kılınç Savrul, 2012:52). Çünkü ekonomik kaynakların dūřuk üretkenlik alanlarından yüksek alanlara aktarılma sürecinde bař aktör girişimcidir. Aynı zamanda girişimci yeni dūřüncelerin yaratılması ve uygulanmasını hızlandırır, bu yolla da yeni endüstrilerin doğmasına yol açar; teknolojilerden yararlanan sektörlerde verimliliğin artmasını sağlar ve hızla büyüyen sektörler yarattığı için de ekonomik büyüme hızlandırır (Kumkale, 2015:12).

Bu noktada kadın girişimciliğinin öneminden bahsedilebilir. Kadının ekonomik hayata girmesini sağlamak ve desteklemek önemli bir kazanım olacaktır. Kadınların girişimci olmaları kendilerinin güçlenmesi için gereklidir, ataerkil aile ve evlilik ilişkilerinde ezilmemeleri için önemlidir. Çünkü güçlenen kadın ailesinin ve çocuklarının refahını da artıracaktır. Kadınları girişimciliğe teşvik ederken yalnızca kadın istihdamını artırarak işgücü piyasasındaki dengesizlikleri gidermeyi, işsizliği önlemeyi, yoksulluğu azaltmayı hedeflemek değil, bu teşviki öncelikle kadınların güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlanması için yapmak kadınlar açısından stratejik önemde olan bir konudur (Kumkale, 2015:17-18). Ayrıca araştırmalar incelendiğinde kadın girişimcilerin ekonomik faaliyetlerinin dünya ekonomisinin büyümesinde de etkili olduğu görülecektir (Rao vd., 2013:136).

Her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bölgeler arasında gelişme farkı vardır. Bu fark özellikle doğu ile batı arasında çok açık bir şekilde görülmektedir (Gündüz, 2006:100). Bu farka yönelik Erzurum örnek verilebilir. Erzurum, Kalkınma Bakanlığı’nın 2011 tarihli Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinde 59. sırada ve 6 kademede gelişmişlik düzeyi derecelendirilen iller içerisinde 5. kademe gelişmiş iller içerisinde yer almaktadır. 5. kademe illerin tamamında endeks değerı negatiftir ve bu kademede yer alan illerin tamamı Türkiye ortalamasının altında sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine sahiptir (Türko ve Kadiroğlu, 2016:352).

Buradan hareketle çalışmanın amacı, Erzurum ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin profilini ortaya koymak, girişimcilik faaliyetlerini etkileyen faktörleri ve sorunlarını araştırmak olarak belirlenmiştir. Bu amaçla çalışma; kadın girişimcilerin işletmelerini kurarken, yönetirken ve kurduktan sonra karşılaştıkları problemleri; iş kurma ve yönetme süreçlerinde ailelerinden, çevrelerinden ve çeşitli kuruluşlardan destek alma durumlarını; iş ve aile hayatı arasındaki karşılıklı etkileşimi, rol çatışması yaşama durumlarını ve bölgede kadın girişimciliğini destekleyen koşullar konusunda algı düzeylerini incelemektedir. Ayrıca bu çalışmada kadınların girişimcilik faaliyetini etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kadın girişimciliği ele alınmıştır. Kavramın ortaya çıkışı ve tarihçesi hakkında bilgiler verilmiş, tanım ve kavramlara yer verilmiştir. Ayrıca kadın girişimcilerin motivasyon kaynakları ve kadın girişimcilerin kişilik özelliklerine değinilmiştir. Kadın girişimcilerin önündeki engeller açıklanarak, girişimleri sırasında karşılaştıkları sorunlar ele alınmıştır. Bu bölümde son olarak kadın girişimciler ile erkek girişimciler arasındaki farklar ele alınmış; kadın girişimciliği ile bölgesel kalkınma arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde Türkiye’de kadın girişimciliği konusu incelenmiştir. Kadın girişimciliğinin Türkiye’de gelişim süreci Cumhuriyet öncesi dönem, 1923-1980 arası dönem ve 1980’den sonraki dönem olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Türkiye’de kadın girişimcilerin karşılaştığı sorunlara değinilmiş, konuyla ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan düzenlemeler ve konuyla ilgili kuruluşlar incelenmiştir.

Üçüncü bölüm, Erzurum’daki kadın girişimcilere yönelik bir saha araştırmasından oluşmaktadır. Saha araştırmasından elde edilen verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler ve açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Sonuç kısmında ise yapılan literatür ve alan araştırması ışığında kadın girişimcilerin mevcut durumu incelenmiş ve kadın girişimcilerin şartlarının iyileştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

1.1. Kavramın Ortaya Çıkışı

1.1.1. Girişimcilik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Girişimcilik kavramından bahsedildiğinde öncelikle bireyler ve onların davranış süreçleri akla gelir (Timuroğlu ve Naktiyok, 2009:87). İnsanoğlunun avcılık ve toplayıcılık devrine son verip neolitik dönemde üretime başlamasıyla birlikte ilk şekillerini oluşturmaya başlamıştır (Yelkikalan, 2013:3).

Hisrich'e göre girişimci kavramı tarihsel gelişim sürecince farklı manaları ifade etmiştir. Örneğin ilk çağlarda girişimci, Uzak Doğu'yla ticaret ilişkisinde bulunan kişi olarak görülmekteydi. Girişimciye gereken finansal destek kapitalistler tarafından sağlanmaktaydı. Girişimci, ticarete etkin rol oynayarak araştırır, talep edilen malları ve talepte bulunan pazarları bulurdu. Fiziksel ve duygusal riskleri yüklenirdi. Ticaret tamamlandığında ise karın %75'inden fazlasını kapitalist alırdı (Hisrich, 1982:2).

Orta çağlarda ise girişimci üretimi planlayan kişi olarak anılırdı. Aynı zamanda girişimci halkla ve hükümetle olan parasal ilişkileri düzenleyen kişiydi. Bu dönemde girişimci risk alan kişi değildi, üretim değerlerini artırmak için kaynakları bir araya getiren kişiydi (Yurtsever vd., 2006:2).

12-13. yüzyıllarda büyük fuarlar kurulmaya ve dolayısıyla ulusal ve uluslararası pazarlar gelişmeye başlamıştı. Kent ekonomisi el sanatlarına dayanan çalışma rejimi bakımından çok daha dikkat çekiciydi. Bu rejim, artık kölelik gibi bir baskı ve zorla çalıştırma rejimi olarak değil, kapalı ve örgütlenmiş meslekler rejimi olarak bilinmekteydi. Belki de bu yüzden 13. ve 14. yüzyıllara doğru özel bankalar kurulmaya başlamıştı ve büyük sermayedarlar ortaya çıkmıştı (Aşkın, 2011:58).

17. yüzyılda ise girişim ile risk arasındaki bağıntı kurulmaya başlanmıştı. Bu dönemde girişimciler, hükümetle iş sözleşmeleri yapmakta, kar ve zararını kendileri yüklenmekteydi.

Sözleşmelerde girişimci çiftçiden, sanatçıdan ve diğer mal sahiplerinden sabit fiyattan mal satın alır piyasa koşullarına göre malı satardı. Bu belirsizlik girişimcinin risk yüklenmesine neden olmaktadır (Yurtsever vd., 2006:2).

Sanayileşmeyle birlikte girişimci insan tipi bambaşka nitelikler kazanmaya başlamıştı. Bu değişimde en büyük pay girişimci sınıfın ortaya koyduğu değişim ve dönüşüm olmuştu. Bu dönemde girişimci müteşebbisler çok büyük başarılar kazanmıştı (Kaya, 2004'den aktaran Yelkikalan, 2013:4). Girişimcilerin niteliklerindeki değişim beraberinde girişimcinin ekonomik değerinin ve toplumdaki öneminin de arttığı bir gelişme ortaya çıkarmıştı. Bu gelişmenin sonucu olarak girişimcilik, bir üretim faktörü olarak görülmeye başlanmıştı (Aşkın, 2011:60).

19. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar çeşitli eleştirilere rağmen egemen iktisadi düşünce olarak varlığını sürdüren Klasik İktisat Teorisi, devlet müdahalesine karşı olduğu için, girişimci güce ve kurulacak olan piyasaya herhangi bir müdahaleye izin verilmemesi gereğini savunmuştu. Klasik teoriden itibaren özel girişim, giderek gelişme ortamı bulmuş ve önem kazanmıştı (Aşkın, 2011:60).

1860-1880 tarihleri arasındaki dönemde iktisatta yapılan çalışmalarda girişimcilik ile subjektivizm bir arada değerlendirilmişti. Girişimcilik; 'yürütülecek faaliyet ile ilgili bilgi elde etmeyi, faktörlerin en etkin bir biçimde kullanılabilmesini, hesaplamayı, girişimcinin kendi iradesiyle hareketini ve üretimini içermektedir.' şeklinde tanımlanmıştı (Topkaya, 2013:51).

1890-1920 yılları arasındaki dönemde girişimcilik iktisat biliminde yer edinmiş ve girişimci iktisatta başlıca aktörlerden biri olarak değerlendirilmişti. Schumpeter özellikle bu dönemde bilimsel çalışmalarına başlamıştı ve bu görüşün önemli temsilcisi olarak öne çıkmıştı (Topkaya, 2013:51). Schumpeter'in 1912'de yayınlanan "The Theory of Economic Development" adlı eseri, girişimcilik kavramının İktisat Teorisi'ne katılmasına önemli katkılarda bulunmuştu (Alada, 2001:48).

19. yüzyıl ortalarından itibaren Avusturyalı ve Alman, Von Thünen (1763-1850), Von Mangoldt (1824-2868), Carl Menger (1840-1921), Eugen Böhm-Bawerk (1852-1914) ve Friedrich Von Weiser (1851-1926) gibi teorisyenler girişimcilik üzerine çalışmalar yürütmüşlerdir. Bahsi geçen teorisyenler işletme ve siyasal kökenlidir. Dolayısıyla çalışmalarının ortak özelliği bundan kaynaklanmaktadır. Bu isimlerin yanı sıra daha birçok yazar da girişimci kavramının açıklığa kavuşturulmasına katkı sağlamışlardır (Landström, 2004'den aktaran Topkaya, 2013:33).

Girişimciyi ekonomide başlıca aktör olarak gören girişimcilik teorisyenleri 19. yüzyılın sonlarında Amerika'da çalışmalarını sürdüren Francis Walker, Fredrick Hawley ve John Bates Clark gibi iktisatçılardı. Bu kapsamda belki de en iyi bilinen iktisatçı Frank Knight'dı (1885-1972). Risk, Belirsizlik ve Kar (1916 ve 1921), isimli çalışmasında Knight, risk ve belirsizlik arasında bir ayrım yapmaktaydı. Knight girişimciliği, temelde belirsiz yani kontrol edilemez ve olabilirliği açısından değerlendirilemez şeklinde nitelemişti (Topkaya, 2013:36).

19. ve 20.yüzyılda, girişimci ve yönetici ayrımı yapılmayarak ekonomik açıdan değerlendirilmişti. Ekonomistlere göre girişimci, kişisel kazanç için işyerini düzenleyen ve çalıştıran kişiydi. Kar elde etmek için işgücü, malzemeleri ve girdileri bir araya getirerek bunların maliyetlerini öderdi. Bu değerleri birleştirerek ve organize ederek piyasaya sunar. Satıştan doğabilecek kar veya zararı üstlenirdi (Yurtsever vd., 2006:2).

Sanayi Devrimi ile gerçekleşen olumlu gelişmeler 1929'daki büyük ekonomik buhran ile birlikte sekteye uğramıştı. Başta ABD olmak üzere diğer batılı ülkeler çıkan bu krizden kurtulmak için devletin ekonomiye müdahalesini gerekli görmüşler ve sosyal devlet uygulamasına geçmişlerdi. Bu dönemde kalkınmanın özel girişim eliyle değil devlet eliyle yapılmasının gerektiği kabul edilmiş ve kamu girişimciliği 1945'e kadar devam etmişti (Yelkikalan, 2013:4-5).

1940 yılında çıkarılan Milli Korunma Kanunu özel girişimi teşvik edici rol oynamamıştır. Bu kanun, savaş ekonomisi şartları içinde piyasayı düzenlemeyi, arz ile talep arasındaki dengesizliği önleyip, karaborsacılığın önüne geçmeyi amaçlamıştı (Aşkın, 2011:66).

1950-1970 tarihleri arasındaki dönemde ise girişimcinin özelliklerinin davranış bilimleri ekseninde incelenmesi konusunda bazı teorisyenler çalışmalar yürütmüşlerdi. Yapılan çalışmalarda girişimcinin ekonomik alanda başarılı olması için sahip olması gereken psikolojik özellikler belirlenmiş, analiz edilmiş ve belirli tipolojilerle sunulmuştu (Topkaya, 2013:51).

20.yüzyılın ortasında girişimci ile icatçı birlikte değerlendirilmeye başlamışlardı. Girişimci yeni ürün üreten veya var olan ürünü piyasaya yeni bir şekilde sunan yeni malzeme bulan ve yeniden düzenleyen kişi olarak değerlendirilmişti. İcatçı kavramının girişimciyle ilişkilendirilmesi girişimciye oldukça zor görevler yüklemişti. Girişimci sadece yeni bir şey yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda piyasayı ve değişen çevresel koşulları değerlendirmeliydi (Yurtsever vd., 2006:2-3).

1.1.2. Kadın Girişimciliği Kavramının Tarihsel Gelişimi

Girişimcilik konusunda yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu erkekler temel alınarak yapıldığı için, girişimcilik kavramının genelde erkekler için geçerli olduğu düşüncesi hakimdir (İlter, 2010: 67). Belki de bu yüzden dünyanın pek çok ülkesinde kadınlar ekonomik potansiyellerini ortaya çıkaramamıştır. Çalışma yaşamında kadın, gerek emek sahibi gerekse girişimci olarak geri planda kalmıştır ve gelişmiş ülkelerde dahi kadının ekonomik yaşamda etkin rol alma düzeyleri erkeklere kıyasla daha düşük seviyelerde olmuştur (Bozoğlu ve İnel, 2015:105). Hatta girişimcilik neredeyse kadınlara kapalı tutulmuş ya da bu alanda kadınların var olabilirlikleri göz ardı edilmiştir. Oysa piyasadaki fırsatları değerlendirmede, insanların içinde oldukları sosyal, kültürel, politik ve ekonomik çevrelerin etkisinin belirleyici rolü oldukça büyüktür (Sallan ve Altındal, 2016:1364). Bu yüzden bazı teorisyenlere göre kadın ve erkek girişimciliğini ayırmak doğru kabul edilmemektedir (Morçin Erdoğan, 2013:170).

Sanayi Devrimi, kadın girişimciliğinin gelişim sürecinde önemli değişikliklere sebep olmuştur. Sanayileşmeyle birlikte kadının toplumsal yapı içindeki konumunda değişiklikler meydana gelmiştir. Sanayileşmeden önce görevleri sadece evle sınırlı olan kadınlar, sanayileşmeyle birlikte ev dışına çıkmaya ve çalışma hayatına dâhil olmaya başlamıştır (Bilican Gökkaya, 2014:373).

Sanayi Devrimi'nden yıllar sonra gerçekleşen dünya savaşları da kadın girişimciliği konusunda etkili olmuştur. I.ve II. Dünya Savaşları sırasında erkek işgücünün silahlaltına alınması kadınların girişimlerinde etkili olmuştur (Bilican Gökkaya, 2014:373-374).

1950'de 15-64 yaş arasındaki kadın nüfusun gelişmekte olan ülkelerde %50,0'si, endüstrileşmiş ülkelerde ise %47,0'si ekonomik olarak aktif görünmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde aktif görünen kadınların %87,0'si tarım sektöründe yer alırken, endüstrileşmiş ülkelerde %47,0'si bu sektördedir (Koray, 1992:93).

1960'lı yıllarda kadın hareketi canlanmaya başlamıştır. 1970'li yıllarla birlikte artan etkisiyle yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Kadın örgütleri ve feministler, girişimcilik kavramının kültürel belirleyicilerine ve özellikle de istihdam piyasasındaki ayrımcılıklara dikkat çekmişler, toplumsal cinsiyet eşitliği ve destek politikalarının niteliğine işaret etmişlerdir. Birçok çalışmada, ekonomik kalkınma ile kadınların istihdama katılım oranları arasındaki ilişki, ülke karşılaştırmalarıyla birlikte ele alınmış ve kadınların üretici rolleri üzerinde durulmuştur (Sallan ve Altındal, 2016:1364-1365). Bu yüzden 1970 yılı sonrasında kadınlar her alanda olduğu gibi girişimcilikte de atılım içerisinde olmuştur (Bozoğlu ve İnel,

2015:105). Zaten 1970- 1980'li yıllar, teknolojik değişimin başladığı yıllardır. Bu değişimin yarattığı sonuçlardan biri de kadınların girişimciliğe uygun olduklarının keşfedilmesi şeklindedir. Bilgi toplumuyla birlikte, insanın fiziki gücünün ekonomik değeri hızla azalma gösterirken, fikri ve zihinsel emeğin ekonomik değeri büyük bir hızla artış göstermeye başlamıştır. Bu koşullar altında girişimcilik, yönetim ve Ar-Ge faaliyetleri ile birlikte fikri emeğin önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Bilgi çağı, dinamik yapısı ile sanayi çağına göre kadınlara daha fazla girişimcilik imkanı sunmaktadır. Kadınlar artık özel kadınsı yeteneklerini öne çıkararak kendi girişimcilik kariyerlerini geliştirmekte ve bunları erkeklere karşı özel yetenek olarak da kullanabilmektedir (İlter, 2010:65).

Dünya geneline bakıldığında 1980'li yıllardan itibaren kadın girişimciliğinin farklı disiplinlerin ilgi alanı haline geldiği görülecektir. Kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmaların ise genellikle kadınların sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi, iş kurma nedenleri, işi kurma ve sürdürmede karşılaştıkları sorunlar, örgütlenme eğilimleri üzerine gerçekleştirildiği görülmektedir (Hisrich ve Peters, 1989'dan aktaran Yetim, 2002:81).

Kadın girişimci sayısının artmasında, dünya çapında çalışan kadınların korunmasını ve desteklenmesini sağlayan yasalar ve uygulamalar da etkili olmuştur (Yirik ve Ilgaz, 2014:363). Örneğin, BM Kadınlar Kalkınma Fonu (UNIFEM)'nin kurulması, kadınların kalkınmaya aktif olarak katılımını gerçekleştirebilmesi açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda pek çok ülkede kadın istihdamı ve girişimciliği, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde, kadınları yoksulluktan kurtarma ve güçlendirmede bir fırsat alanı olarak görülmüş, sunulmuş ve ev eksenli ve tarımsal üretim ağırlıklı girişimcilik alanları küçük kredilerle desteklenmiştir (UNIFEM, 2000; UNCDFSUM, 2002). Nitekim 1997 yılında düzenlenen Kadın Girişimcilik Zirvesi'nde dikkat çekildiği gibi mikro kredi uygulamalarında kadın girişimcilerin eve ek gelir sağlamaları, kazançlarını işten çok ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmaları öngörülmüştür (Sallan ve Altındal, 2016:1365).

Bu yasa ve uygulamalardan ayrı, kadın girişimci sayısının artmasında birbiriyle ilintili başka faktörler de etkili olmuştur. Önemli olan faktörlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: (Bilican Gökkaya, 2014:374): demografik gelişmeler; eğitim imkanlarının artışı; çalışma biçimlerinin standardın dışında kalması yani atipik oluşumu ve yaygınlaşması; ailelerin küçülmesi buna bağlı olarak çekirdek ailelerin çoğalması; evlenme oranlarındaki düşüş ve boşanma oranlarında artış; toplumlardaki çalışan kadına bakış açısının iyileşmesi ve çocukların bakım alanındaki hizmetlerin iyileştirilmesi. Buradan hareketle “kadınların işgücüne katılımlarındaki artış genellikle 20.yy'ın önemli bir sosyal ve ekonomik gelişmesi olarak

algılanmaktadır” yorumu yapılabilir. Kadının çalıştığı ailelerde erkeğin tek başına ailenin geçimini sağlayan birey konumu değişmiştir. Her iki eşin çalıştığı aileler genellikle daha genç, daha iyi eğitim görmüş, daha az sayıda çocuğu olan ve yalnızca erkeğin çalıştığı ailelere göre geliri daha yüksek olan ailelerdir (Bedük, 2005:112).

1.2. Tanım ve Temel Kavramlar

Girişimcilik (entrepreneurship) kavram olarak, bir girişimci olma eylemini ifade ederken, Fransızca’daki “üstlenmek-girişmek; fırsatları kovalamak; yenilik ve bir iş başlatma yoluyla ihtiyaç ve istekleri yerine getirmek” anlamına gelen “entreprendre” kelimesinden türetilmiştir (Yelkikalan, 2013:32).

Fransız bilim adamları Cantillon ve Say’a göre girişimci; bir ekonomiye yön veren iki farklı kişi (tüketici ve tedarikçi) arasında yer alan ve işin merkezinde bulunan, asıl işi (üretimi) örgütleyen dinamik bir kişidir. Fırsatları değerlendirmek için risk üstelenen kişi anlamına gelen girişimci kavramı ilk defa Richard Cantillon tarafından kullanılmıştır. Cantillon’a göre girişimci, kar elde etmek amacıyla yatırımda bulunan ve bu yatırıma ilişkin riski göze alan kişidir. Buna karşılık Jean Bapsiste Say, girişimcinin elde ettiği kar ile sermaye sahibinin elde ettiği kar arasında fark olduğuna işaret ederek, girişimcinin ekonominin kilit noktasında yer aldığını ve ekonomik değişim ve gelişime katkı sağladığını belirtmiştir. Girişimci ile sermayedar genellikle aynı kişi olarak kabul edilmesine rağmen zaman zaman iki farklı kişi de olabilmektedir. Girişimci gerekli sermayeyi temin ettiği zaman sermayedar unvanını alır. Sermaye sahipliği ile girişimciliğin bir araya gelmesi, girişimci vasfı yüklenen sermayedarların aynı zamanda risk alma, yaratıcılık ve analitik düşünme gibi temel girişimci özelliklerine sahip olmasını gerektirmektedir (Kutunis, 2006:10-11).

Girişimci kavramı, Cantillon’dan sonra pek çok ekonomistin eserinde örtülü bir şekilde yer almıştır. Fakat klasik değer teorisinin yapısı bunun sunumuna zorlu bir engel oluşturmuştur. Çünkü ekonomik faaliyetin tetikleyicisinin sermayesini arttırmak isteyen kapitalist olduğu düşünülmüştür. Zaman içinde ulusal düzeyde bankacılık sisteminin gelişmesi bu durumun değişmesine sebep olmuştur. Fikirleri ve sağlam bir itibarı olan girişken bir insanın, bir işletme kurmak için gerekli sermayeyi elde etmesi mümkün hale gelmiştir. Marshall, bu dönemde kapitalist olduğu için bir adamın işveren haline geldiği yargısının artık doğru olmadığını söyler. Çünkü kârlı bir şekilde işgücü istihdam edecek niteliklere sahip insanlar sermayeyi yönetmektedir. Marshall, girişimciliğin tanımını gerekli nitelikleri vererek yapar: pratik problemlerin özüne inebilme kapasitesi, içgüdüsel olarak olayların göreceli boyutlarını

görebilme kapasitesi ve lider olma kapasitesi. Kapitalist-girişimcinin bu tanımlama şekli, teoriyi tamamlamakta ve neoklasik dağıtım teorisine yol açmaktadır (Türko ve Ersungur, 2016:622).

Neoklasik İktisat geleneği içinde girişimcilik, üretim faktörlerini bir araya getirme fonksiyonu ve bireyin, geleceğin risklerine karşı korunma motifi ile kısıtlanmıştır. Marshall tipi bir gelenekte yetişen ancak Neoklasik İktisat'tan paradigmatik bir kopuşun peşinde olan J.M.Keynes bile girişimciyi firma ile bütünleştirerek, müteşebbisin firma içinde karar alma rolünü üstlendiğini vurgulamamış, makroekonomik bakış açısı ile iktisatçıların ilgisini, girişimci yerine toplulaştırılmış iktisadi kavramlara kaydırmıştır (Alada, 2001:51).

Jevons girişimciyi, risk ve belirsizlik göğüsleyebilen, yenilik ve kesif yapabilen karar verici boyutu ile değil, sermayeyi, beceriyi, emeği ve emeğin idaresini bir araya getiren ve bu vazifesi karşısında kâr getirisi elde eden bir birey olarak tanımlamaktadır (Alada, 2001:51).

Walras (1877), girişimciyi koordinatör ve aracı olarak tanımlamıştır. Girişimci iktisattaki en önemli dört oyuncudan bir tanesidir. Walras her ne kadar girişimcinin rolünü açıklasa da, girişimciyi denge modeli ile bütünleştirmemiştir (Topkaya, 2013:31).

Schumpeter girişimciyi iktisadî değişim sahnesinin baş aktörü, yaratıcı yıkım sürecinin lideri, sezgi, irade ve/veya liderlik özellikleriyle iktisadî yenilenmenin hem nedeni hem de kaptanı olarak nitelendirmiştir (Schumpeter, 1961:7). Schumpeter girişimci olmayı yenilik yapmak ile özdeşleştirdiğinden girişimcilik sürekli geçerli bir durum değildir. Girişimci, yenilik yaptığı sürece girişimcidir ve girişimcilik bir davranış ve anlayış biçimidir (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği [TÜSİAD], 2002).

Girişimcilik risk ve belirsizlik koşulları altında kazanç elde etme ve büyüme amacıyla yenilikçi bir ekonomik organizasyonunun oluşturulmasıdır. Kao'ya göre girişimcilik bir görevler dizisidir ve bu anlamda fırsatları görebilmek; o fırsatlar için ihtiyaç duyulan kaynakları temin ederek yönetebilmek ve yakalanan fırsatları gerçekleştirilebilmektir (Yelkikalan, 2013:33).

Bu anlamda girişimsel süreç piyasa hakkında bir bilginin keşfedilmesi ve bilginin koordine edilmesidir. Bu bilgilerden istifade eden girişimci piyasa ekonomisinde kendisine uygun fırsatları belirleme yönünde hareket eder ve bu fırsatları değerlendirir (Topkaya, 2013:34).

Girişimcilik, kaynakları etkin kullanma olarak tanımlandığında, bunu mevcut kurulu kapasiteyi en etkin kullanan olarak da tanımlamak mümkündür. Zira bilinen tanımıyla girişimci üretim faktörlerini bir araya getirerek üretimde bulunan ve bunun karşılığında kar-zarar olasılığını üstlenendir. Bu anlamda üretim faktörleri bir araya getirilirken, toplumda kıt olan üretim faktörlerinin etkin kullanımı önem arz etmektedir. Kıt kaynakları en iyi şekilde değerlendirmek ise girişimciliğin en önemli yansımasıdır (Özkan vd., 2012:150).

Girişimcinin tüzel kişilikteki karşılığı olan girişim kavramı iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Birinci anlamı ile girişim, üretim faktörlerinin bir araya getirilerek mal ve hizmetlerin üretilmesi ve pazarlanması amacının gerçekleştirilmeye çalışıldığı ekonomik, teknik ve hukuki organizasyondur. İkinci anlamı ile girişim, bir işletme kurmak amacıyla girişimcilerin gösterdikleri çabalar ve katlandıkları zorluklardır. Girişim kavramı soyut ve somut olmak üzere iki farklı bakış açısı ile ele alınabilir. Somut çerçevede girişim, ürün / hizmet üretimi ve / veya pazarlanması amacı ile üretim faktörlerinin bir araya getirilmesi ve bu sürecin sonunda çıktılarının elde edilmesini sağlayan ekonomik, teknik ve hukuki birimleridir denilebilir. Soyut çerçevede ise girişim; girişimcilerin işletme kurmak için harcadıkları çaba ve katlandıkları zorluklardır (Alpşahin, 2011:3).

Girişimcinin toplumun refah seviyesine katkı bulunacak bir değer yaratması beklenir. Bu değer yeni bir buluş veya pazardaki bir fırsatı yakalamak olabilir. Ancak, son yıllarda girişimcinin daha çok yaratıcılık özelliği ön plana çıkmaktadır (Yurtsever vd., 2006:3).

Şimdiye kadar girişimci tanımları verilmiş, girişimcide olması gereken özellikler sıralanmıştır. Bunlardan yola çıkarak kadın girişimciler için şunlar söylenebilir: Girişimci kadın (Ecevit, 1993:12);

- Evinde veya ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir (veya birkaç) işyeri olan,
- Bu işyerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle çalışan veya işin sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran,
- Herhangi bir mal veya servisin üretilmesiyle ilgili faaliyetleri yürüten, bu mal veya servisin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan,
- İş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlaması, işyerinin işletilmesi, kapatılması veya işin geliştirilmesi konusunda kendisi karar veren,
- İşinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan kadındır.

1.3. Girişimcilik Kùltürü

Girişimcilik kùltüründen bahsetmeden önce kùltür hakkında bilgi vermek doğru olacaktır. Kùltür hakkında çeşitli tanımlar yapılmıştır. Türkçeye, Batı Avrupa Dillerinde kazandığı anlamı ile “yüksek genel bilgi” olarak geçmiştir. Türkiye’de kùltürü sistemli olarak ilk tanımlayan Ziya Gökalp’tir. Gökalp kùltürü, bir topluma ait sanat, din, gelenekler ve adetler olarak tanımlamış ve kùltürün milli olduğunu ileri sürmüştür (Tatar, 2006:35; şimşek vd., 2001:27-28 aktaran Emre, 2013:45). Literatürde en yaygın kùltür tanımları; “öğrenilmiş olan davranışların bir bütün olarak nesilden nesile aktarılması”, “paylaşılan semboller ve anlamlar”, “deneyimleri bir sisteme oturtan fikir, uygulama, norm ve anlamlar bütünü” şeklinde yer almaktadır (Çetinkaya Bozkurt, 2011:22).

Kadın ve erkeğin, toplumda üstlendikleri roller çoğu zaman kùltür tarafından belirlenir. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumların sosyal, ekonomik ve kùltürel yapısından etkilendiği için buna uygun mekanizmalar da üretir. Bu sebeple girişimci, çalışma şeklini toplumun kùltürüne göre şekillendirmek gereğini duyar (Adaçay, 2014:9).

Kùltür ve girişimcilik kavramları etkileşim içindedir. Girişimcilik kùltürü; “girişimciye yeni bir statü veren, yaptıklarının karşılığını ödemeyi garanti eden, başkalarının kendisine iş imkanı oluşturmasını beklemek yerine başkaları için iş imkanı yaratan yeni bir kadın ve erkek neslinin yetişmesini sağlayacak kùltürdür” şeklinde tanımlanabilir. Toplumsal kùltürün girişimciliği etkilemesine ek olarak demografik özellikler de girişimcilik kùltürünü etkilemektedir (Soydan, 2011:11).

Girişimcilerin yetişmesi girişimcilik kùltürünün oluşturulmasına bağlıdır (Emre, 2013:68).

1. Girişimci, dünya pazarını kendi pazarı gibi görmelidir.
2. Girişimci, serbest piyasa ve rekabet ortamını varlığının temel sebebi olarak algılamalıdır.
3. Girişimci, bilgi gelişimini ve değişimini sürekli yaşayan, bu değişimi fırsat olarak algılayarak kendi amaçlarına uygun bir şekilde kullanabilen bir yapıda olmalıdır.
4. Girişimci, hesaplı risk alabilme, yetki ve sorumluluk üstlenebilme yeteneğine sahip olmalıdır.
5. Girişimci, tutum ve tavırların değişmesinden, gündelik düşüncelerden ve önyargılardan etkilenmeksizin olayları doğru yorumlayabilmelidir.
6. Girişimci, rekabet ve mücadeleden zevk duymalıdır.

7. Girişimcinin büyüme hedefi, sürekli ve dengeli büyümeğe yönelik olmalıdır.
8. Girişimci, ilginç fikir ve düşünceleri kârlı iş alanlarına dönüştürebilmelidir.
9. Girişimci; yeniliklere açık olmalı, insan davranışlarından anlamalı iş ahlakına sahip olmalıdır.
10. Girişimci, kendini demokratik sistemin temel taşlarından birisi olarak gören ve kendisine özgü bir misyonu olan kişidir.

Girişimcinin sahip olması gereken değerlerin yukarıdaki sıralamasından yola çıkılarak “girişimcilik kültürünü belirleyen değerler” hakkında bilgi verilebilir. Çünkü bildiği gibi girişimcilik kültürü birtakım değerlerle yakından ilgilidir. Bu değerler; teknik, ekonomik, sosyal, psikolojik, politik, estetik ve ahlaki değerler şeklinde sıralanabilir (Emre, 2013:68-69).

Bir toplumda girişimcilik seviyesinin artmasında ve bu kültürün oluşmasında eğitim sistemi önemli rol oynamaktadır. Girişimciliği önemseyen ve müfredatında yer veren, yaşayarak öğrenmeyi, ezberciliğe tercih eden eğitim sistemlerinden geçen bireyler girişimcilik eğilimi yüksek olan bireylerdir. Aynı zamanda toplumun güven seviyesi de girişimciliğin başarılı olmasında oldukça etkilidir. Çevresinde güven duyulabilecek insanların sayısının fazla olması toplumdaki girişimcilik çabalarının hız kesmeden devam etmesine neden olur (Demirel ve Tikici, 2004:52-55). Ayrıca eğitim, girişimcilik kültürü oluşturmasının yanı sıra, mesleğin devam ettirilmesi ve sürdürülmesi sırasında da önem taşımaktadır (İlter, 2010:32).

Her konuda olduğu gibi girişimcilik kültürü konusunda ailenin etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bilindiği gibi bireylerin kültür ve sosyalleşme süreci ailede başlamakta ve sonraki hayatlarında aile ortamlarının etkisi bu konuda önemli bir yer tutmaktadır. Çocukluk döneminde edinilen deneyimlerin kişinin kariyer seçiminde etkisi bulunmaktadır. Ailenin değer yönelimi, çocuk yetiştirme biçimi, çocuk sayısı, ana-babanın otoriter ya da eşitlikçi olmaları gibi faktörler çocukların sosyalleşme sürecini, bu süreçte onların sonraki yaşamlarını etkilemektedir. Kişinin hoşgörülü bir aile ortamında yetişmesi kendini tanıma ve kabul etme açısından önemlidir. Böyle bir aile ortamında büyüyen birey meslek seçimini ona göre yapacaktır (Erdoğan, 2000:99).

Girişimciliğin bir ülkede sağlam bir şekilde yerleşebilmesi için devletin de girişimcilik kültürünü benimsemesi gerekmektedir. Siyasal sistem, hükümet politikaları, yasal düzenlemeler, uluslararası antlaşmalar, ekonomik tedbirler, entegrasyon gibi konular girişimcilik kültürünün bir ülkedeki yerini belirleyen unsurlardan bazılarıdır. Özellikle demokrasinin gelişmiş olduğu ülkelerde girişimcilik faaliyetlerinin daha istikrarlı bir gelişim

gösterdiği ve dolayısıyla girişimcilik kültürünün o ülkede yaygınlaştığı görülmektedir. Sert, katı politikaların uygulandığı ve aktörlerin dışlandığı bir ortamda girişimcilik kültürünün yerleşmesi veya uzun vadeli, küresel ölçekte girişimcilik hareketinin görülmesi zordur. Esnek politikaların ve serbest piyasa ekonomisinin benimsendiği, uluslararası alanda aktif ve diğer ülkelerle entegre olan ülkelerde ise girişimcilik faaliyetlerinin geliştiği söylenebilir. Bu bağlamda yeni bir işin kurulmasını, kurulan işletmenin başarısını ve gelişmesini etkileyen faktörlerin tespit edilmesi; bu faktörlere uygun yerel ve ulusal politikaların oluşturulması önemlidir (İraz, 2005:178).

Kısaca toplumun en dinamik kesimi olan girişimciler kültürel değişimlerden çok çabuk etkilenmektedir. Yeni bir işletme kurma düşüncesi kişinin ait olduğu toplumun kültürüne, bu kültürün etkilendiği alt kültürlere, bireyin ailesine, arkadaşlarına, öğretmenlerine ve daha bir çok şeye bağlıdır. Bir insanın yeni işletme kurarak başarılı olmasına değer veren bir kültür, önem vermeyen kültürlerle göre daha fazla işletme kurulmasına ortam sağlayacaktır. Bir kültürde girişimciliğin genel çerçevesini oluşturan; kişinin kendi patronu olması, bireycilik, başarılı olmak ve para kazanmak gibi değerler ön plana çıkarılıyorsa, bu kültürde girişimcilik oldukça destekleniyor demektir. Böyle kültürlerde yeni işletmelerin kurulma oranı yüksektir. Bunun aksine, başarılı ve yeni işletmeleri önemsemeyen, aksine başarısızlığı büyük bir itibar kaybı olarak adlandıran kültürlerde girişimciliğin görülmesi fazla olası değildir (Emre, 2013:69-70).

1.4. Kadın Girişimcilerin Motivasyon Kaynakları

TÜSİAD'ın gerçekleştirdiği araştırmada Türkiye'de girişimcileri motive eden faktörler şu şekilde sıralanmıştır: (TÜSİAD 2002:156).

- a) Bağımsız olma isteği
- b) İstihdam yaratma isteği
- c) Daha fazla para kazanma isteği
- d) Kişisel tatmin sağlama isteği
- e) Kendine ve ailesine istihdam yaratma isteği
- f) Ailede girişimci olması

Toplumsal yapıdaki hızlı değişme ve gelişmeler yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma yaşamında da etkili olmaktadır. Gün geçtikçe çalışma yaşamında erkek egemenliği sarsılmakta ve kadın girişimciler hızla artarak bu alanda kendilerini gösterme imkânına kavuşmaktadır. Kadınlar, günümüzde geleneksel “eş” ve “anne” rolleriyle yetinemeyecekleri

bilincine ulaşmıştır. Dolayısıyla bu bilinçlenme kadını girişimciliğe çekmektedir. Girişimcilik, kendi başına aslında kadınları işletme kurmaya motive eden bir var oluş güdüsüdür. Dünya genelinde kötü ekonomik koşullar, yüksek işsizlik ve boşanma oranları kadınları girişimcilik aktivitelerine itmektedir (İlter, 2010:73). Dolayısıyla girişimcileri motive eden faktörler, girişimcilik eğilimini etkileyen faktörler ile birlikte düşünülebilir. Çünkü girişimcileri harekete geçiren faktörler aynı zamanda girişimcilik eğilimini de etkileyen faktörlerdir (Alpşahin, 2011:70).

Girişimcilik eğilimini etkileyen faktörler, “başarma ihtiyacı”, “risk alabilme eğilimi” ve “bağımsız olma arzusu” başlıkları altında toplanabilir. Bu özelliklerin yanı sıra, araştırmacılar, bir girişimcinin başarılı olabilmesi için

- Doğru karar alabilme
- Geleceği planlayabilme
- Zamanı iyi değerlendirebilme gibi özellikleri barındırması gerektiğini de savunmuştur (Arıkan, 2002: 219).

Kadınların iş kurma nedenleri itici etkenler ve çekici etkenler olarak iki ana başlık altında incelenmektedir. Bu ayrıma göre itici etkenler, kadınları iş kurmaya mecbur kılan ekonomik etkenler olarak tanımlanmıştır. Ülkenin ekonomik koşullarından kaynaklanan işsizlik sorunları, kadınlara uygun olmayan iş koşulları, kadınların özellikle ücretli işlerde cinsiyet ayrımcılığına uğramaları, eşin ölümü ve boşanma bu grup içinde değerlendirilebilir. Diğer taraftan çekici etmenler kadınları iş kurmaya yönelten çeken etkenlerdir. Bağımsızlık isteği, kendini geliştirme isteği, kendi işinin patronu olma isteği, aile ve iş sorumluluğu arasındaki dengeyi kurma isteği gibi faktörleri bu kapsamda değerlendirilmektedir (Hisrich ve Brush, 1985:30; İlter, 2010:73-74).

Yağcı ve Bener (2005)’in çalışmasında kadınların %89,4’ü “bir işle meşgul olma”, %82,7’si “bağımsızlık”, %53,8’i “başarılı olma”% 48,1’de “evin bütçesine katkıda bulunma” isteği ile girişimci olmaya karar verdikleri belirtilmiştir.

Gorki ve Rahimian çalışmalarında kadın ve erkek girişimcilerin farklı motivasyonlara sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Erkekler daha yüksek oranda refah ve ekonomik başarı elde etmek için girişimci olmayı tercih ederken; kadınlar daha yüksek oranda, iş ve aile hayatını dengelemek için girişimci olmayı tercih ederler. Benzer çalışmada Stefanovic ve Stosic, erkek girişimcilerin özellikle yüksek getiri elde etme ile motive olduklarını, kadın girişimcilerin ise çalışma saatlerinin esnekliği ve iş tatmini ile motive olduklarını ifade etmektedir (Gorki ve

Rahimian, 2011:33; Stefanovic ve Stosic, 2012:335'den aktaran Uluköy ve Demireli, 2014:48-49).

Soysal'ın (2010a:91-92) yaptığı çalışmada literatürde verilen örneklere göre kadınların iş kurma nedenleri şu şekilde sıralanmıştır: Çakıcı'nın (2003:87-88) Mersin'de 160 girişimci kadın üzerinde yapmış olduğu araştırmada; kazanç elde etme, bağımsız çalışma ve sosyal yaşam sürme istekleri kadınları kendi işini kurmaya itmiştir. Çelik ve Özdevecioğlu'nun (2001) Nevşehir'de yaptıkları araştırmada ise, kadınların girişimci olmalarında daha çok aileye ek gelir sağlamak, kocanın ölmesi, kendini ispat etme ve geçmiş mesleki tecrübelerin ticari hayata aktarılması gibi faktörlerin etkili olduğu tespit edilmiştir. Tan'ın (2006:529) Kastamonu'da yapmış olduğu araştırmada ise; üretken olma, başarı tutkusu ve bilgi birikimi, bağımsız çalışma arzusu, kazanç elde etme isteği, aile işini devam ettirme isteği ve başka seçeneğin olmaması gibi faktörlerin kadınların iş kurma nedenleri olarak belirlenmiştir.

1.5. Kadın Girişimcilerin Kişilik Özellikleri

Girişimcilik ile ilgili literatür incelendiğinde girişimcilerin (Kumkale, 2015; Soysal 2010a ve Soysal, 2010b; Uluköy ve Demireli, 2014; İltter, 2010);

- Risk alabildikleri,
- Fırsatları iyi değerlendirdikleri,
- Kararlı oldukları,
- Vizyon sahibi oldukları,
- Özgüven sahibi oldukları,
- Yüksek başarı güdüsüne sahip oldukları,
- İletişim becerisine sahip oldukları,
- Liderlik vasıflarının geliştiği,
- İçsel kontrolü sağladıkları,
- Bağımsız olmayı istedikleri gibi özelliklere sahip oldukları görülmüştür.

Yukarıda sıralanan özellikler girişimcilerin kişilik özelliklerinden bazılarıdır. Girişimcilerin bu özelliklerinin oluşmasına etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında aile, yaş, cinsiyet, eğitim, çevre vb. gelmektedir (Rao vd., 2013:136). Özgüvenli, hırslı, bağımsızlığa önem verme, rekabetçi olma gibi özelliklere sahip olan girişimciler kendilerine güvenirlere, mevcut durumu sorgularlar, riskli veya karmaşık da olsa her açıdan değerlendirmelerini yaptıktan sonra, duruma meydan okuyarak yeni bir uygulama kararı

alırlar. Statükoyu sorgulamayı hızlandırmak için kendilerine uygun pozisyon oluştururlar (Kumkale, 2015:76).

Girişimcilerde bulunan özellikler bu şekilde sıralanırken kadın girişimcilerde bulunan özellikler ayrı değerlendirilmedi. Zira yapılan çalışmalarda kadın girişimcileri tanımlayan karakteristik özellikler; dinamik, bağımsız, özgüvenli, rekabetçi ve amaç yönelimli olma şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca girişimci kadınların hırslı olma, risk alma, kendi işini kontrol etme gibi özelliklere sahip oldukları düşünülmektedir. Kadın girişimcilerin kişisel özellikleri üç ana başlıkta ele alınabilir. Bu özelliklerden ilki olan girişimci olmalarından kaynaklanan kişisel özellikleri; “kendine güven”, “yaratıcılık”, “yenilikçilik”, “risk alma”, “akılcılık”, “bağımsızlık ve rekabetçilik” olarak sıralanabilir. Diğer taraftan sosyo-kültürel değerlerle ilgili kişisel özellikleri ise; çevresinde saygın biri olma, kaynakları ve ilişkileri iyi değerlendirebilme, koruyan ya da gözetken olma, işbirliğine yatkın olma, akrabalarının ve yakın çevresinin desteğini kazanmış olma şeklinde sıralanabilir. Ayrıca kadın girişimcilerin cinsiyet rollerinden kaynaklanan kişisel özellikleri de bulunmaktadır: iletişim kurma, problemleri kolaylıkla çözebilme, hoşgörülü, özverili ve duygusal olma diye sıralanabilir (Soysal, 2010b:76-77).

Ayrıca kadın girişimcilerin daha iyimser ve şartlara daha iyi uyum sağlayan kişilik özellikleri gösterdikleri, erkek girişimcilerin ise kendilerine daha fazla güvendikleri, daha esnek oldukları ve daha az toleransa sahip oldukları tespit edilmiştir. Kadın girişimciler yapıları gereği fiziksel olmayan (güç gerektirmeyen) hizmet, eğitim, danışmanlık vb. işlerde girişimcilik faaliyetini sürdürmeyi tercih etmektedir (Uluköy ve Demireli, 2014:48).

Kadınları erkeklerden ayıran önemli özelliklerden biri de kadınların sahip olduğu sezgi gücüdür. Kadınların bu özellikleri onların tetikte durmasını ve öngörülerinin güçlü olmasını sağlamaktadır. Bir girişimci bu özellik sayesinde çevresindeki değişiklikleri, fırsat ve tehditleri kolaylıkla fark edebilir ve rakiplerinden önce harekete geçebilir (Kumkale, 2015:77).

Girişimcilerin öncelikle firmaların performansının yüksekliğini sağlayabilmek için müşterileri ve çalışanları arasında iyi bir etkileşim içinde olması gerekmektedir (Kutaniş, 2006:57). Erkek meslektaşlarına nazaran kadın girişimciler olumlu tutum ve iletişim becerilerine sahiptir. Bu özellikleriyle iç ve dış paydaşların farklı beklentilerinin ve gündemlerinin yarattığı sorunları etkin iletişimle ortadan kaldıracırlar (Kumkale, 2015:78).

Tüm bunlardan hareketle girişimci kadınların özelliklerini Bowen ve Hisrich (1986)’in araştırmasından yola çıkarak sıralamak gerekirse şunlar söylenebilir (Kutaniş, 2006:60):

- 1) Kadın girişimcilerin kontrol alanları ve organizasyonları oldukça geniştir.
- 2) Kadın girişimciler daha kararlı ve diğer kadınlara göre daha erkeksidirler.
- 3) Kadın girişimciler büyük olasılıkla girişimci bir aileye sahiptirler.
- 4) Kadın girişimciler erkeklerin egemen oldukları çalışma alanlarına fazla ilgi duymazlar.
- 5) Kadın girişimciler evliliğe ve aile kurmaya sıcak bakarlar.
- 6) Genellikle büyük hacimli bir işletmeye sahip değildirler.
- 7) Genellikle ailenin tek ya da ilk çocuğudurlar.
- 8) İşleri ile ilgili eğitime ihtiyaç duyarlar.
- 9) Kadın girişimcilerin eğitim seviyeleri genel olarak yüksektir.

1.6. Kadınların Girişimci Olmalarının Önündeki Engeller

Kadın girişimciliğinin önündeki engeller üç aşamada değerlendirilebilir: kadınları girişimci olmaktan alıkoyan engeller, kadınların iş kurma sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve kadınların işletme yönetimi sırasında karşılaştıkları sorunlar. Diğer yandan kadın girişimciliğinin önündeki engeller kaynağına göre; yasal, politik, sosyal, ekonomik, sosyo-psikolojik engeller olarak sınıflandırılabilirler (Türko, 2016b:53).

Kadın ve erkek arasında cinsiyet ayrımının bütün toplumlarda bir rol ayrımına yol açtığı, bu rol bölüşümü nedeniyle kadının ev ve özel yaşamla sınırlandığı, erkeğin ise toplumda evin ekmeğini kazanan, aile gelirini temin eden, kararlarda söz sahibi olan bir güç olarak etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Bir diğer ifade ile üretim işlevi erkeğe, üreme ve ev işleri kadına aittir. Kadının eğitimi, çalışması ve çalışmasının karşılığını alması, toplumsal ekinliklere katılması hep “kadın” olduğu için engellenmiş ve sınırlanmıştır (Koray, 2000:211; Bedük, 2005:114).

Özellikle kırsal kesimde görülen ataerkil ilişkiler içinde kadının çalışmasına karşı olumsuz bir anlayış gelişmiştir. Yani aile içi iş bölümü ve bu iş bölümünden dolayı kadının evde yapması gereken işleri aksatmaması için kadınların çalışmasına karşı çıkmıştır. Eve ekmek getirenin erkek olarak belirlendiği ataerkil geçmişi olan toplumlarda, genel anlamda işsizlik arttıkça, cinsiyet ayrımı da kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kırsal alanda kadının sorumluluğu, daha çok çocuk bakımı, ev işleri ve tarımsal faaliyetler olarak sınırlandırılmıştır (Soysal, 2013:176).

Ataerkil ideolojinin çalışma hayatı üzerindeki etkisi, kadınların yükselişleri önündeki engelleri, hala devam ettirmektedir. Bundan dolayı kız çocuklarının eğitim almaları, meslek

sahibi olmaları engellenmektedir. Örneğin, bir işçi ailesi içinde eğitime ayrılacak bütçenin kısıtlı olduğu düşünüldüğünde okula gidecek çocuk, erkek çocuk olarak belirlenir. Ayrıcalıklı ailelerde bile baba mesleğini devam ettirecek çocuk; erkek çocuklardır. Erkek egemen sistemin kadınlar üzerindeki en ağır etkisi kadınları kendi gözlerinde aciz varlıklar haline getirmesidir (Emre, 2013:79).

Bugün her ne kadar kadının ekonomik hayatta ve toplumsal ilişkilerdeki konum ve işlevine ilişkin geleneksel görüş ve inançların geçerliliği hissedilir derecede aşılmışsa da, gerçek anlamda olması gereken evreye gelindiğini söylemek için erkendir. Çünkü kadınların ekonomik hayata katılım oranları dikkate alındığında bu durumun hala devam ettiği görülmektedir (Gürol ve Marşap, 2007:102; Soysal, 2010a:96).

Kadın girişimcilerin karşılaştıkları engellerin ne derece gerçek durumu yansıttığı literatürde üzerinde tartışılan ve araştırılan konulardan biridir. Bu konuda araştırmacıların görüşleri iki grup altında toplanabilir. Cinsiyet temelli ayrımcılıkta bu iki perspektif ışığında ele alınmaktadır. İlk grup, kadınların önünde, kadınlara özgü engellerin bulunmadığını, ortaya engel olarak konulan durumların kadınların algılamalarından kaynaklandığını savunmaktadır. (Alpşahin, 2011:154).

Diğer grup ise kadınların önündeki engellerin benzersiz ve erkeklerden farklı bir yapı sergilediğini ve bu engellerle yüzleşmenin kadınlar için kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır. Kadın girişimcilerin karşılaştıkları temel sorunlar erkek girişimcilerin karşılaştıkları sorunlara paralel olmakla birlikte, kadınların erkeler için söz konusu olmayan birtakım ek kısıtlamalara sahip olduğu iddia edilir. Bu kısıtlamaların genel olarak sosyal ve kültürel ortamdan ve iş yükünden kaynaklandığı kabul edilir. Kısaca kadınlar başarılı bir işletmeyi kurmak ve işletmek için gerekli tüm donanıma ulaşmada erkeklere göre daha fazla zorluk çekmektedir (Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü [KSGM], 2000:201).

Kadınların iş hayatına girmesine engel olan sosyal sorunlar ise şu şekilde sıralanabilir; çocuk bakımı ve eğitimi, küçük yaşta evlenme, boşanma konusunda toplumun baskısı, geleneksel aile kültürü. Özellikle kadınların ev ve iş yaşamlarının uyumlaştırılmasına yardımcı olacak destekleyici mekanizmaların bulunmaması, çalışan kadınların dışarıda çalışmayı ikinci bir yük şeklinde hissetmelerine neden olabilmektedir. Bu da pek çok kadının ev dışında çalışma yaşamına katılmamasına ve girişimcilik faaliyetlerden yoksun kalmasına yol açan önemli sebeplerden birini oluşturmaktadır (Ayaz, 1993:180-181 ve Kansız ve Acuner, 2008:14'den aktaran Soysal, 2010a:104).

1.6.1. Toplumsal Yapıdan Kaynaklanan Engeller

Kadını ikincilleştiren ataerkil toplum yapısı her ülkede baskın olmakla birlikte, görece kalkınmasını tamamlamış ülkelerde çok daha güçlü şekilde kadın sorunlarının çözümünde engeldir (Adaçay, 2014:1). Çünkü güçlü bir ataerkil aile yapısı ve cinsiyet ayrımcılığı içinde kadın için “evlilik ve aile” vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Çevre ve aile kaynaklı baskı veya engellemeler kadınların girişimlerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Arat, 1995:212). Kadın girişimciler bazı noktalarda bu engellere karşı direniş gösteriyor olsa da, toplumda geleneksel düşünce yapısına bağlı olarak oluşan ön yargı, değerlendirme ve yönlendirmeler, belli bir noktadan sonra karşı durulması çok daha zor olabilmektedir. Aile tepkileri evli ve evli olmayan kadın girişimciler açısından farklılık göstermektedir. Dul, ayrılmış veya boşanmış kadınlar, kendilerini; bekâr kadınlar kendilerini ve babalarını; evli kadınlar ise kocalarını aile reisi olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla aile tepkileri farklı açılardan gelmektedir (Kutaniş, 2006:68-69).

Girişimciyi cesaretlendiren faktörlerden biri girişimcinin ailesi ve dostları tarafından desteklenmesidir. Kutaniş'in (2006:68-69) yaptığı değerlendirmesine göre; evli olmayan kadınların aileleri genellikle onları desteklerken, yakın çevreleri yoğun çalışma temposunun aile kurmalarına engel teşkil edebileceğini ya da erkeklerden fazla para kazanma ihtimallerinin düşük olabileceğini belirtmektedir. Bu durum henüz evli olmayan kadınların, girişimcilik konusunda, aile ve yakın çevrelerinin düşüncelerinden olumsuz yönde etkilenmelerine sebep olmaktadır. Evli olan kadınların ise, aileyi ihmal etmeme ve ev ile ilgili iş ve düzeni sağlamak koşuluyla eşleri tarafından destek görebileceği görüşü ifade edilmiştir.

Türkiye’de kadınlar, erkeklerden daha az örgün eğitim almakta ve formel iş piyasalarında, rekabet bakımından güçlkle karşılaşmaktadırlar. Kadınlara yönelik mesleki eğitim, geleneksel ve cinsiyete dayalı rolleri destekleyecek niteliktedir (Gürol, 2000:241).

Kadın girişimciler toplumun geleneksel yapısından kaynaklanan sorunların gerek genel eğitim ve gerekse mesleki eğitim yönünden erkeklere oranla daha geri düzeydedirler. Kadınların bağımsızlık, inisiyatif kullanma, yeni beceri ile fikirleri benimseme ve ev dışında çalışma konularındaki yetenek ve becerileri hala kültür ve gelenekler nedeni ile sınırlıdır (Kutaniş, 2006:6).

Eğitimsizlik kadın girişimcileri etkileyen en önemli engellerden birisidir. Bu sorun kadın girişimcilerin, iş ortamında bilgi ve tecrübe eksikliği duymalarına ve sosyal iletişim ağı içerisine girememelerine neden olmaktadır. Söz konusu durum yalnızca iş ortamında sorun

yaratmamakta, paydaşlar ve müşterilerle olan ilişkilerde, itibar ve saygınlık gibi konularda da sorun yaratabilmektedir (Kutaniş, 2006:68). Buna karşın, eğitim düzeyi yükselen kadının çalışmaya olan talebi, kendine güveni, toplumsal ve ekonomik gelişime katkısı ve üretken olmakla sağlayacağı tatmin artarken, kendisine bakışında da sürekli değişiklikler gözlemlenebilmektedir. Bu değişim girişimci kadınları buldukları noktanın çok daha ilerisine taşıyabilmektedir (Bedük, 2005:108).

Eğitim seviyesi düşük kadınların, düşük gelir seviyesindeki daha niteliksiz işlerde istiham edilmeleri gelir seviyelerini erkeklerinkinden farklılaştıran bir unsur olarak ortaya çıkar (Adaçay, 2014:123). Bu yüzden eğitim ile çalışma hayatına giren olan kadınlar, hem daha verimli bir iş ortaya koymakta hem de meslek seçimi ve kariyerlerinde kolaylıklar sağlayıp, çalışma hayatında erkeklere göre daha fazla söz hakkına sahip olabilmektedir (Ayaz, 1993: 184; Soysal 2010a:102).

Kadınların birçoğu aile içi sorumlulukları nedeniyle ev dışı çalışma hayatına, geç yaşta ve zaman zaman kesintiye uğrayan bir biçimde katılabilmektedir. Bu nedenle, özgüven geliştirme ve girişimcilik alanında verilecek eğitimlerin büyük bir hassaslıkla planlanması ve yürütülmesi gerekmektedir (Özar, 2005:9). Bu kadınlara yönelik mesleki eğitim geleneksel ve cinsiyete dayalı rolleri destekleyecek nitelikte olmasını öngören görüşler mevcuttur (Onay Özkaya, 2009:59). Mesleki eğitim açısından kadınlar erkekler gibi çıraklık, ustalık eğitimlerini tam olarak tamamlayamamaktadır. Böylece kadınlar kendi meslekleri ile ilgili donanım, araç ve gereçte acemilik yaşamakta, hammadde malzeme temininde zorlanmaktadır. Ayrıca girişimcilikte, iletişim için yazma ve konuşma becerisine sahip olmak önemlidir. Gerekli eğitimin alınması bu eksikliği de giderecektir (Arıkan, 2002:237).

KSGM, kadın girişimcilere örgün ve yaygın eğitim programları hazırlanarak, iş kurmaya yönelik girişimcilik için altyapı oluşturacak tarzda eğitim programları, kısa vadeli kurslar verilmesini önermektedir. Bu kurslarda kadın girişimciler mesleki açıdan eksikliklerini tamamlayarak, mesleklerinde gerekli olan araç ve malzemelerin kullanımını öğrenebilmelidir. Kadınların eğitime olan erişimlerinin iyileştirilmesi, sadece kadınların kendi gelişimine ve refahına katkı sağlamakla kalmayıp ülkenin ekonomik potansiyelini de arttırmaktadır (KSGM, 2008:5).

Çocukların bakım problemi, kadının çalışma hayatına uygun olmayışı, eğitim, meslek, statü konularında uygun iş bulma güçlüğüne ek olarak geleneksel yapı içinde kadının

çalışmasına yönelik eğilimin az olmasını da kadın girişimcilerin karşılaştığı engeller arasında sayılmaktadır (Bedük, 2005:114).

Kadınlar genelde erkeklerden daha düşük bir sosyal pozisyonundadır. Bu ise onların sosyal ortamlara giriş veya bir örgütün üyesi olma gibi bağlantılarının çeşidini etkilemektedir. Böylece yeni bir firma kurarken ve yönetirken gerekli olan bilgi, destek ve kaynağa ulaşmada kadınların erkeklere göre daha az başarılı oldukları söylenebilir (Soysal, 2010a:100).

1.6.2. Cinsiyet Ayrımcılığı

Ayrımcılık tarih boyunca insanlığın gündeminde olmuştur. Ayrımcılığın farklı durumlarda uygulanabilir olmasından dolayı tanımları çeşitlilik göstermektedir. Ayrımcılık kısaca bir çoğunluk grubun karşısında azınlık grubun dezavantajlı duruma gelmesidir. Daha geniş bir tanımla ayrımcılık; bir toplumun bazı üyelerinin ötekilere sağlanan belli hak ve/veya ayrıcalıklarından yoksun bırakılması, bir grubun üyelerine sahip olduğu grup kimliği nedeniyle eşit olmayan bir şekilde davranışlarda bulunulması şeklinde ele alınmaktadır. Çalışma yaşamında ayrımcılık; bireylerin cinsiyet, yaş, medeni durum, engellilik, etnik köken, din, dil gibi özelliklerine odaklanmaktadır. Bu alanlardan birini oluşturan cinsiyet ayrımcılığı, nitelik bakımından eşitliği bulunan kişilerin yalnızca cinsiyetlerine bağlı olarak farklı muamele görmeleri durumu olarak tanımlanır (Emre, 2013:82).

Kız ve erkek çocukların farklı sosyalleşme sürecine tabi tutulmaları, toplumda rollerine uygun mesleklerde çalışma beklentileri oluşturmaktadır. Cinsiyet rolü, hangi meslek ya da pozisyonun kadın işi, hangilerinin erkek işi olduğunun belirlenmesini sağlamaktadır (Gökakın, 2000:114).

Cinsiyet ayrımcılığı, önyargılara dayalı olarak ortaya çıkar ve öncelikle kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığından söz edilir (Dökmen, 2009:116). Böylece çalışma yaşamında kadına ve erkeğe yakıştırılan meslekler ortaya çıkmaktadır. Kadınlar açısından öğretmenlik, doktorluk, hemşirelik, sekreterlik gibi toplum tarafından kadın cinsiyetine uygun bulunan mesleklerde çalışması uygun görülmektedir. Özellikle kadınların sanayi sektöründeki varlıkları erkeklere kıyasla çok düşüktür ve emek yoğun hafif sanayi dallarında göreceli olarak dar bir alanda faaliyet göstermektedir. Geleneksel olarak erkek egemen olan sektörlerde kadınların kendilerine yer bulmalarının başarı düzeyleri yüksek dahi olsa güç olduğu ifade edilmektedir (Gökakın, 2000:114).

Geleneksel aile ilişkilerinde kadının hane halkı içindeki iş bölümünde erkeğe göre daha fazla sorumluluğu olması, işgücü piyasasına katılımını güçleştirmiş ve daha çok kısmi süreli işlerde istihdam edilmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla kadınlar eğitim, mesleki eğitim ve çalışma olanaklarından erkeklere göre çok daha az yararlanmış ve çalışmaları karşılığında düşük ücret almak zorunda kalmıştır. Dünya nüfusunun yarısının kadınlardan oluşması ve dünyadaki işlerin üçte ikisinin kadınlar tarafından yapılmasına rağmen dünyada yaratılan gelirin onda birine sahip olmaları ile ayrımcılık daha anlaşılır bir hale gelmektedir (Emre, 2013:82).

1.6.3. Rol Çatışması

Roller, “belirli bir grubun üyelerinin neye benzediğine, davranışlarının veya yeteneklerinin nasıl olduğuna dair inanışlar” olarak tanımlanabilir. Yani bir grup üyelerinin, diğer grup üyeleriyle benzer ve farklılıklarının nasıl olduklarını roller bilişsel olarak gösterir (Türko, 2016b:54).

Toplumun kadına yüklediği görev ve roller, ataerkil yapı, kadının kendi dışındakiler için duyduğu sorumluluk (ev, aile, yaşlı kimselerin bakımı gibi), kendine duyduğu güvendedeki eksiklik, yeterince destek bulamaması vb. yaşanan bu tür sorunlar kadın girişimcilerin sayısının artmasına engel olmaktadır (Morçin Erdoğan, 2013:173). Çünkü kadının toplum içindeki rolü büyük ölçüde geleneksel ve kültürel değerler tarafından belirlenmeye devam etmektedir. Bu değerler, aile içinde belirgin şekilde cinsiyete dayalı işbölümü olduğunun da göstergesidir (Onay Özkaya, 2009:59). Farklı coğrafyalarda farklı kültürel, sosyal ve ekonomik dinamiklere karşın, kadının, ailesine karşı sorumluluğunun her durumda öncelik taşıdığı ve erkekten temel beklentinin “eve ekmek getirmek” olduğu görülmektedir. Bu durum erkeğin para kazanma amaçlı aktivitelerinin sosyal kurumlar tarafından daha güçlü desteklenmesi sonucunu doğurmaktadır. Zira sosyal kurumların yapılanmasında etkili olan bu görüş, kadını aile ve iş yaşamı arasında, aile lehine denge kurmaya zorlamaktadır. Diğer yandan çocuklar, aile içi sorumluluklar ve kariyer açısından kadın ve erkeğe eşit sorumluluk yükleyen bir ortamda, toplumsal yapılanmalar ve düzenlemelerin farklı olması beklenebilir (Alpşahin, 2011:156).

Kadın girişimcilerin, özel hayatlarıyla çalışma yaşamları arasındaki rol ikilemi “rol çatışması” olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda rol çatışması, girişimci kadınların alanlardan birine daha fazla zaman ayırması durumunda diğer tarafın ihmal edilmesi olarak ifade edilebilir. Kararsızlık, endişe, zorlama, bunalım, gerilim gibi unsurlar içeren rol çatışmalarının ortaya çıktığı durumlarda çeşitli sebeplerle rollerden birisi ihmal edilmektedir (Narin vd., 2006:71).

Rol çatışmasını çözemeyen kadın, duygusal açıdan acı çekebilmekte, yaşam tatmini azalabilmekte, toplum tarafından eleştirilmekte ve daha fazla yıpranabilmektedir. Rol çatışması birçok girişimci kadın için en önemli sorun olarak görülmektedir. Bu rol çatışmasının altında yatan temel neden, kadınların gördüğü sosyal baskı ve rol beklentilerinden kaynaklanmaktadır. (Alpşahin, 2011:157).

1.6.4. Kalıp Yargılar

Kalıp yargılar; ırk, cinsiyet, ulus, meslek vs. gibi belirli bir grubun bütün üyelerinin özellikleri hakkındaki –hepsi aynı özelliği gösteriyor gibi-organize inançlardır (Adaçay, 2014:19). İş yaşamında cinsiyete dayalı kalıp yargılar kadınların kariyerlerinde en önemli engel olarak görülmektedir. Çoğu olumsuz olan bu yargılar, kadınların üst düzey işleri yapamayacaklarına dair görüşleri içerir. Kadınlar; kişilik, kararlılık, azim ve risk alma açısından yetersiz olarak değerlendirilmektedir. Yaygın olarak bilinen kalıp yargılar kadınların bağımlı oldukları duygusal ve öznel davranmalarından dolayı rekabet, hırs, liderlik, risk alma yeteneği gibi özellikler açısından “yetersiz” oldukları şeklindedir (Soysal, 2010a:101).

Kalıpyargıların gücünü etkileyen bazı faktörlerden söz edilebilir. Örneğin cinsiyet önemli bir faktördür; erkeklerin kadınlara kıyasla daha geleneksel ve daha abartılı kalıpyargılara sahip oldukları bildirilmiştir. Eğitim düzeyinin de etkili faktörlerden biri olduğu görülür. Yüksek eğitim alanlarının kalıpyargıları daha azdır. Çalışan kadınların daha az cinsiyet kalıpyargılarına da sahip oldukları bildirilmiştir. Hem daha çok liberal kadınların çalışma yaşamını seçtiğinden hem de çalışma yaşamının liberalleşmeyi sağladığından söz edilebilir. İnsanların başkalarına ilişkin değerlendirilmeleri kendilerine ilişkin değerlendirmelerine kıyasla daha çok kalıp yargıların etkisindedir. İnsanlar kendilerini daha az kalıp yargılı olarak görürler (Dökmen, 2009:114-115).

Araştırmalar kadın girişimcilerin erkeklerle karşılaştırıldığında daha düşük kendine güven düzeyine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bunun nedeni ise algılar ve psikolojik alt yapılardır (Alpşahin, 2011:159).

Kadın girişimcileri iş hayatında zorlayan bir diğer unsur ise tecrübe eksikliğidir. Çünkü girişimcilikte, fırsatların tanımlanmasından işin performansına kadar tüm aşamalar tecrübe ile ilgilidir. Gelişmiş ekonomilerdeki araştırmalar, kadınların girişimcilik faaliyetlerinde tecrübe eksikliği yaşadıklarını göstermiştir (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı [OECD], 2004:43). Özellikle kadın girişimcilerin, ortak bulma ve erkek girişimcilerle birlikte iş yapma konusunda sorunlar yaşadıkları ve kadının bu alandaki nispi eğitimsizlik ve deneyimsizliği de onların yakın

çevreleri tarafından “başarısız olacak” düşüncesini kuvvetlendiren ve başarısına ket vuran bir diğer önemli faktör olarak görülebilmektedir (Soysal, 2010a:102).

1.6.5. Finansal Engeller

Finansal konularda kadın girişimcilere yönelik ayrımcılık, yetersiz eğitim ve yetersiz işletme bilgileri ve süregelen faaliyetlerde maliyetleri öngörememe, kadınların başarısı önünde engel oluşturmaktadır. Bu engeller, işletmelerinin performansı üzerinde doğrudan etkilidir (Alpşahin, 2011:159).

Yapılan araştırmalar, kaynak temininde erkek girişimcilerin bireysel birikimin yanı sıra kurumsal kredi imkânlarını tercih ettiklerini, kadın girişimcilerin ise daha çok bireysel birikim ya da aile desteğini tercih ettiklerini göstermektedir (İlter, 2010:108).

Kadınlar, bankalar tarafından talep edilen teminatları karşılayacak mal varlığından yoksun oldukları ve kefil bulamadıkları için banka kredilerine başvuramamaktadır. Ayrıca, kredi vadelerinin kısa olması, kredi talebinin geç sonuçlanması ve faizlerin yüksek olması gibi nedenler de kadınları kredi için müracaat etmekten kaçındırmaktadır (Soysal, 2013:176). Nitekim Dünya Bankası tarafından yapılan araştırmalara göre; kadınların kredi alışlarında sınırlamalar bulunmaktadır. Kadınların gelir ve borç dengeleri tutarlı değildir (Onay Özkaya, 2009:60). Bu yüzden de kadın girişimcilerin işe başlama, devam ettirme ve işi büyütme esnasında karşılaştıkları sorunların başında sermaye yetersizliği ve finans problemi gösterilebilir. Finansman için başvuru kaynakları erkek ve kadın girişimciler için farklılık göstermektedir (Çetindamar, 2003:40).

1.6.6. Bürokratik Yapı ve Örgütlenmeden Kaynaklanan Engeller

Kadın-erkek eşitliği politikalarının önem kazandığı ülkelerde ve uluslararası sözleşmelerde; kadınlara eğitim ve meslek seçiminde, işgücü piyasasına girme, ücretlendirme, çalışma koşulları ve yükselme olanaklarında fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca kadının sorumluluklarının paylaşılması doğrultusunda önlemlere gidilmektedir (Koray, 1992:97).

Kadınların çalışma yaşamına girmesi veya girdikten sonra işte devamları konusunda yasalarda cinsiyete dayalı ayrımcılık söz konusu olmamakla birlikte belli iş ve mesleklerin kadınlara uygun işler olarak toplumsal kabul görmemesi, görev dağılımında adil davranılmaması, ekonomik kriz dönemlerinde önce kadınların işten çıkartılması, özellikle kayıt

dışı sektörde ücretlerin düşük tutulması gibi bazı konularda ayrımcılık söz konusudur (Soysal, 2010a:104).

Cinsiyet analizi, sorunların farkındalığı ve siyasi irade eksikliği, hak ve yetkilerde eşitsizlikler, mülkiyet, aile ve miras hukukundaki uygulamalar gibi unsurlar ayrımcı uygulamalara ve cinsiyet körlüğüne dönüşerek, kadınların girişimcilik ihtiyaçlarının karşılanmasında ve onların güçlenmesinde önemli bir engel oluşturabilmektedir. Bu yüzden kadın girişimcilerin daha işletmeyi kurarken bu tür sorunlarla karşılaşmamaları için hükümet ve ilgili kuruluşların yardımcı olmaları, girişimci kadınlara ait yasal ve idari düzenlemeler getirip resmi makamlarla işbirliği yapmaları gereklidir (Soysal, 2013:175).

Profesyonel meslek örgütlerinin erkek egemen yapısı, kadınların, bu örgütlerin sağladığı formel ve enformel ağların dışında kalmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda kurumsal yapı içinde kadın girişimciliğini engelleyen faktörler şu şekilde sıralanabilir: Kırsal alanda kadın girişimciliğinin yeterince önemsenmemesi; kırsal alanda kadın girişimciliğine ilişkin çalışmalarda bulunan kamu ve sivil toplum kuruluşu sayısının oldukça sınırlı olması ve bu kuruluşlar arasında koordinasyon eksikliğinin olması; çalışmaların daha çok kalkınma modeli içinde ele alınması, kadını aktif katılımcı olarak düşünmemesi; önerilen faaliyetin fizibilitesinin yapılmaması; faaliyetlerin mikro yerine küçük ve orta ölçekte yoğunlaştırılması ve teminat istenmesi; kurumların takip ettikleri prosedürlerin uzun ve karmaşık olması (Kantar, 1999:36).

Kırsal alanda kadınların üretim ve pazarlama ile ilgili girişimcilik faaliyetleri oldukça sınırlıdır. Bu faaliyet içinde kadınlar daha çok işgücü açısından kullanılmakta ve üretimden satışa kadar olan aşamalarda karar verici olarak düşünülmemektedir. Kadınların evde ürettikleri ürünler daha çok kadının kocası ya da babası tarafından pazarda satılmaktadır. Dolayısıyla kadınlar gerek hammadde temininde gerekse pazarlamada tüccara, kendi akrabalarına vb. kişilere bağımlı hale gelmekte, çoğunlukla gelir üzerinde denetimleri kalkmaktadır (Kantar, 1999:37). Bu yüzden kadın girişimcilerin en büyük sorunlarından biri de ürün ve hizmetlerine yeterli talep oluşturulamamasıdır. Pazar koşullarındaki kararsızlık kadar politik belirsizlikler de bu konuda rol oynamaktadır (İlter, 2010:110).

Kadın girişimciliğinin önündeki birçok engeli aşamamasının, başlıca nedenlerinden biri kadınların etkin bir biçimde örgütlenememesidir. Örgütlenme hem kendi hesabına çalışanlar hem de gelecekte çalışmayı düşünenler için vazgeçilmez bir faaliyettir. Dünyadaki örneklere bakıldığında kadınlar arası örgütlenmenin özellikle kendi hesabına çalışanlar arasında kooperatifler veya birlikler kurarak gerçekleştiğini görülmektedir. Bu anlamda gerek uluslar

üstü gerekse ülke bazındaki büyük sivil toplum kuruluşlarının kadın girişimciliği konusundaki katkıları ve teşvikleri, engellerin aşılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Soysal, 2010a:105).

1.7. Kadın Girişimciler ile Erkek Girişimciler Arasındaki Farklar

Kadın ve erkek girişimcilerin yaşları, rolleri, eğitim durumları, beklentileri, kişisel özellikleri, niçin girişimci olmak istedikleri, motivasyon kaynakları, girişimci olmaları yönündeki destek grupları, girişimci olmaları için temin ettikleri fon kaynakları ve tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda kadın ve erkek girişimcilerin hangi sektörlerde faaliyet gösterdikleri kimi yerde benzer kimi yerde farklılık gösterir (Onay Özkaya; 2009:59).

Kadınların cinsiyet rolleri esas alınarak, kadına özgü ve erkeğe özgü olarak tanımlanabilecek işler konusunda ayrışmalar bulunduğu bilinen bir gerçektir. Bu durum girişimcilerin sektör seçimini de beraberinde getirmiştir. Erkekler daha çok finans, imalatçılık ve teknik alanda girişimciliklerini gösterirken, kadınlar daha çok hizmet ile ilgili sektörlerde çalışmaktadır (Uluköy ve Demireli, 2014:53).

Önemli bir diğer farklılık ise erkek girişimcilerin ekonomik beklentilerinin, kadın girişimcilerin ise kişisel beklentilerinin ön planda olmasıdır. Girişimci kadınların firmaların kuruluş aşamalarında veya kendilerinin işe başladıkları dönemlerde iş ile ilgili beklentilerini düşük seviyede tuttukları ve bu yolla da hayal kırıklığına uğramadıkları söylenebilir (Kutunis, 2006:144). Erkekler için girişimcilik bir iş kararı olarak görülürken kadınlar için bu durum bir yaşam tercihi-aile ve kariyer beklentilerinin ortak bir paydada buluşturulması olarak ifade edilebilir (Fidan ve Yılmaz, 2005:14).

Kadın ve erkek girişimcileri tanımlayan kişisel özellikler dikkate alındığında ise her iki cinsiyetin birbirine benzer özelliklere sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu özellikler arasında; dinamiklik, bağımsızlık, özgüvenli olma, rekabetçilik ve amaç yönelimli olma bulunmaktadır. Farklılıklara bakıldığında ise; erkek girişimcilerin kendilerine daha fazla güvenen, daha az esnek olan ve daha az toleransa sahip oldukları söylenebilir. Buna karşılık kadın girişimciler, daha iyimser ve şartlara daha iyi uyum sağlayan kişilik özellikleri gösterdikleri tespit edilmiştir. Erkek girişimcilerin kişisel özellikleri kararlı, inatçı, yenilikçi ve idealist, kendilerine aşırı güvenenken; kadın girişimcilerin kişisel özellikleri ise esnek ve toleranslı olabilme, orta düzeyde kendine güvenen, sosyal ve ekonomik çevre ile baş edebilme yetisine sahip denilebilir (Yetim, 2002:81).

Bağımsız olma ihtiyacı, güçlü olma isteği, kendi işletmelerine sahip olma hevesi erkekleri olduğu kadar kadınları da etkilemiştir. Kadın girişimciler de özgür olma, başarıya güdüsü, mesleklerinde ilerleme, iş hayatlarında yaşadıkları hayal kırıklığı gibi nedenlerle işlerini kurmaktadır (Onay Özkaya, 2009:58).

Girişimciler, motivasyon unsurları açısından da farklılık göstermektedir. Erkek girişimciler için kendini gerçekleştirmek, bir şeyi ortaya koyabilmek; kadın girişimciler için bir amaca yönelmek, özgür olmak ve tek başına bir şeyleri başarmak motivasyon faktörüdür (Gürol, 2000:231). Yapılan araştırmalara göre kadınların yeni bir işe başlamada motivasyonlarının önem sıralaması şöyledir. Bağımsızlık, iş tatmini, kendini gerçekleştirme, fırsatlar, para, statü, güç, ekonomik gereklilik, kariyer (Gürol ve Marşap, 2007:100-101).

Her iki girişimcinin destek grupları birbirinden farklıdır. Erkek girişimcilere; arkadaşları, profesyoneller, iş ortakları ve eşleri destek olurken, kadın girişimcilere; yakın arkadaşları, eşleri, aile mensupları, kadın cemiyetleri ve meslek kuruluşları destek olmaktadır (Gürol, 2000:231). Erkekler birinci destek grubu olarak dış danışmanları (avukat, muhasebeci) tercih etmekte, ikinci destek grubu olarak eşlerini görmektedir. Kadınlar ise birinci destek grubu olarak eşlerini ikinci destek grubu olarak yakın arkadaşlarını üçüncü destek grubu olarak dış danışmanları kabul etmektedir. Ayrıca kadınlar dış danışmanlar konusunda çok çeşitli kaynaklara başvururken, erkekler kadınlara oranla daha az çeşitli kaynakları kullanmaktadır (Kutaniş, 2006:59).

Finansal kaynaklara ulaşma ve kullanma açısından da cinsler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Erkek girişimciler; kendi birikimleri yanında yatırımcı ve banka kredilerini kullanırken; kadınlar kendi kişisel kaynaklarını, eş ve arkadaşlarının birikimlerini kullanmaktadır (Onay Özkaya, 2009:59).

1.8. Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma

Kadınların girişimcilik faaliyetleri ulusal ve yerel ekonomik kalkınma açısından önemlidir. Zira kadın girişimcilerin önündeki engeller girişimci eko-sistemdeki eksiklikleri göstermektedir. Bu eksiklikleri gidermek amacıyla kadınların ekonomik hayata katılımını teşvik eden bölgesel, ulusal veya uluslararası kuruluşlar tarafından programlar uygulanmaktadır (Türko, 2016b:53).

Kalkınma ya da diğer bir deyişle gelişme denildiğinde ilgili yazında ilk akla gelen ekonomik kalkınmadır. Bu ifade bir ülkenin ekonomik büyümesi –ki bu parasal bir büyüklüğü

ifade eder- yanında ekonomiyi daha ileri seviyelere taşımak için gerekli olan diğer nicel ve nitel olumlu değişimleri de içerir (Adaçay, 2014:89). Bölgesel kalkınma ise ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünüdür (Akpınar vd., 2011:9).

Bölgesel kalkınmanın amacı, bölge içerisinde bulunan illerin kalkınmışlık farklarını gidererek dengeli bir kalkınma politikası izlemek aynı zamanda bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel dengesizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmaktır (Gündüz, 2006:177).

Tanım ve amaçlardan yola çıkılarak “girişimcilik ve bölgesel gelişmişlik kavramları birbirini tamamlayan zincirin halkaları gibidir” yorumu yapılabilir. Çünkü ülke genelinde yer alan bölgeler diğer bölge ve dünyayla etkileşimi sağlarken; sürdürülebilirliği devam ettirirken; insan kaynaklarını geliştirirken ve bölge refahını sağlarken yani tam anlamıyla “kalkınma” olgusunu barındırırken girişimcilerden yararlanır ve girişimcilere ihtiyaç duyar. Senaryoyu tersten okuduğumuzda da aynı sonuç karşımıza çıkar. Yani girişimcinin gelişmesi, sektörde kabul görmesi ve büyümesi, bölgenin kalkınmışlığından doğrudan etkilenir. Girişimcinin bulunduğu bölge ne kadar çok kalkınmışsa girişimci de o kadar sektörde tutunur ve büyür. Bu nedenle kadın girişimciler ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında büyük öneme sahiptir. Geleceğin iş dünyasını yapılandırmada etkin kadın girişimciler yaratmak, özelde yerel ekonomilerin kalkınmasına, genelde ise ülke ekonomisinin kalkınmasına büyük faydalar sağlayacaktır. Kadın girişimciler, hem kendileri hem de istihdam ettikleri kişiler için iş yaratırlar. Ayrıca iş gücüne katılım kadının toplumdaki konumunu güçlendirerek toplumların gelişmişlik düzeyini etkiler ve gelir dağılımındaki adaletsizliği de önler (Can ve Karataş, 2007:253).

Günümüzde kadın ve kalkınma konusu; kadının daha üretken olması, emeğini daha etkin kullanması olarak değil, kadının güçlenmesi; kadının üretim sürecindeki rolü ve işgücüne katılmış ve modern kurumlara ulaşabilme (yayın, eğitim, kredi, sağlık ve sosyal hizmetler vb) yolları; kendi emeği ve gündelik yaşam üzerindeki denetim, gücünü artırabilmesi ve erkeklerle eşit biçimde kalkınma sürecine katılabilmesi biçiminde algılanmakta ve kabul edilmektedir. Bu nedenle kalkınmada cinsiyet farklılaşmalarına ilişkin olumsuzlukların giderilmesi, tüm plan ve programlarda toplumsal cinsiyet duyarlılığı oluşturulması gerekmektedir (Adaçay, 2014:90).

Kadın girişimciliği konusu yerel ekonomilerin kalkınması için de önem arz etmektedir. Yerel ekonomik kalkınma; sınırları kesin olarak tanımlanmış bir alanda, iş yaratmak ve

ekonomiyi canlandırmak amacıyla, yerel yönetimler, topluluk, kentsel gruplar ve özel sektör arasında, mevcut kaynakları yönetmek için ortaklıkların kurulduğu bir süreç olarak tanımlanabilir (Türko ve Kadiroğlu, 2016:355). Kurulan ortaklıkların odak noktası, belirlenen müdahale alanları, stratejiler, politikalar ve uygulamada kullanılan araçlar değişiklik gösterebilmektedir. "Girişimci-rekabetçi" stratejiler, karşılaştırmalı yerel üstünlüklere ve iş olanakları yaratmada küçük işletmelere vurgu yapmaktadır. Yerel otoriteler, büyüyen veya büyüme potansiyeli olan sektörleri belirleme ve yerel işletmeleri araştırma, kredi, danışmanlık, tesis, teknik altyapı vb. yollarla doğrudan desteklemede etkin bir rol oynamaktadır (Türko ve Kadiroğlu, 2016:355).

Girişimci karaktere sahip olmayan ve düzenli maaş ile işten çıkarılma ihtimalinin düşük olduğu risksiz çalışma hayatını tercih eden bireylerin fazlaca bulunduğu ekonomilerin uzun dönemde ayakta kalabilmesi oldukça zordur. Bir ülkede girişimciler ile iş görenlerin sayısı ve nitelik bakımından dengede olması hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, girişimci ruhunu kaybetmeye başlayan toplumların acilen bu soruna önlem alması gerekmektedir (Timuroğlu vd., 2017:463).

Türkiye’de nüfus yapısının genç ve dinamik olması girişimcilik konusunda ciddi bir fırsat olarak görülebilmektedir. Türk toplumunun bu özelliği, en çok gündeme getirilen avantajlardan biridir (Marangoz, 2008:108; Paksoy ve Aydoğdu, 2010:119). Bu noktada genç ve dinamik girişimcilerin yanında nüfusun çoğunluğunu oluşturan kadın girişimcilerin öneminin bir kez daha altını çizmek gerekir. Bugün, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kalkınma hamlesinin yapılamama nedenlerinden biri, bu bölgelerde yaşayan genç ve dinamik nüfusun daha gelişmiş bölgelerimize hatta batı ülkelerine göç etmesidir. Bir diğeri de gerek ataerkil yapıdan kaynaklanan nedenlerden gerekse bölgenin yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı bu bölgelerdeki kadın girişimcilerin yoksunluğudur. Bunun için tekrar vurgulamak gerekir ki bölgesel aktörler içinde yer alan potansiyel kadın girişimciler ya da iş hayatına girmiş bulunan kadın girişimciler yönlendirilmeli, desteklenmeli ve güçlendirilmelidir (Can ve Karataş, 2007:253).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

2.1 Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Gelişim Süreci

Türkiye’de girişimciliğin insan gücü boyutuna genel olarak bakıldığında, sahip olunan nüfusun girişimcilik için önemli potansiyeli oluşturduğu görülmektedir. İstihdam bakımından tarım sektöründeki ağırlık göze çarpmaktadır ve işsizlik önemli boyutlarda kendisini göstermektedir. Girişimcilik alanında eğitim seviyesinin düşük olduğu ve kadınların ikinci planda kaldığı da gözlemlenmektedir. Ayrıca buna ek olarak girişimciliğin öneminin, girişimciyi bilgilendirme ve bilinçlendirme amaçlı eğitimlerin giderek arttığı da görülmektedir (TÜSİAD, 2002:45).

Türkiye’de kadınların girişimcilik faaliyetleri, temelde yapısal uyum politikalarının etkisiyle azalan ve hane gelirlerine yönelik geliştirilen “kendi başlarına küçük işyeri kurma girişimlerine” dayanmaktadır. Kadınların gerek haneye ek gelir sağlamak ve gerekse ücretli işlerde çalışma çabalarının artması onların ekonomik faaliyetlere girişini hızlandırmıştır (Soysal, 2010b:75). Türkiye’de kadın girişimciliğinin gelişim süreci üç dönemde incelenebilir:

- 1) Cumhuriyet Öncesi Dönem
- 2) 1923-1980 Arası Dönem
- 3) 1980 Sonrası Dönem

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Kadının statüsünün yükseltilmesi gereği düşüncesi ilk kez 19. yüzyılda Tanzimat Hareketi ile başlamıştır. Osmanlı’nın son dönemi ve II. Meşrutiyetin ilan edildiği yıllarda da dönemin aydınları, kadının siyasi ve sosyal hayatta aktif olarak yer almamasına büyük tepki göstermiştir. O dönemdeki faaliyetler, kadının statüsünün yükseltilmesine ilişkin olarak yapılan ilk adımlar olarak kabul edilebilir. İlk aşamada vurgulanan konu, kadınların eğitim almaları ve bunun toplum ve iş yaşamındaki önemi olmuştur (Akyüz, 2010:3). Bu yüzden Tanzimat dönemine kadar sadece ilköğretimine izin verilen kadın, bu dönemle beraber yükseköğretim

haklarını kazanmıştır. Kız liseleri ise 2. Meşrutiyet Dönemi'nde 1913–1914 yılları arasında açılmıştır. Kızlar için açılan Rüştiye ve Darümuallimat'tan mezun olan kadınlar öğretmenlik başta olmak üzere resmi olarak çalışma hayatına adım atmışlardır. Meşrutiyet döneminde ise savaşlar nedeniyle erkek işçi sayısı azalmış ve Türk kadını sanayi alanına girmiştir. Daha öncelerde bu alanda var olan kadın sayısı giderek artmaya başlamış ve devletin yaptığı hukuki düzenlemeler de kadınların istedikleri düzeylere gelmelerine yardımcı olmuştur. İkinci Meşrutiyetle batılı demokrasi ve feminizm gibi düşünceler ülkenin gündemine girmiştir. Bu akımlar kadının sosyal ve ekonomik haklarının gelişmesinde büyük rol oynamıştır (Yaraman, 2001:32).

Kadınların işgücü piyasası ile tanışması tamamen bir zorunluluk sonucu doğmuştur. Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sırasında erkeklerin çoğunun orduya katılması nedeniyle azalan işgücünü takviye etmek amacıyla kadınlar işgücüne katılmış ancak erkeklerin terhis olmasıyla birlikte geleneksel ev işlerine geri dönmüşlerdir. Türkiye'de kadının gerçek anlamda tarım dışı işgücüne katılması kırdan kente göçün ve dolayısıyla kentleşmenin arttığı 1950'lerden sonra yaşanmıştır (Göküş vd., 2013:91).

2.1.2. 1923-1980 Arası Dönem

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye'de kadınların toplumsal ve ekonomik alanda daha etkin olabilmesine imkan sağlayan pek çok yasal ve toplumsal reform süreci başlamıştır. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk devrimleri ve çağdaşlaşma politikası içinde kadın haklarına yönelik eğitim, sağlık, istihdam, hukuk ve siyasal alanlarda erkeklerle eşitliğe giden birtakım adımlar atılmıştır (Emre, 2013:29).

Bu adımlar sayesinde Cumhuriyet dönemi Türk kadınının, sağlık, adalet, eğitim alanlarında görev alarak, kamu veya özel sektörlerdeki kuruluşlarda çoğunlukla yöneticilik dışı pozisyonlarda ücret/maaş karşılığında çalışarak iş yaşamına katıldığı gözlenmektedir. (Çelebi, 1993:5)

Önemli gelişmelerin birbiri ardına yaşandığı 1923-1980 arası dönem çoğu çalışmada dört aşamaya ayrılmıştır (Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği [İGİAD], 2008):

- 1923-1930: Özel Girişimciliğe Teşvik
- 1930-1946: Devletçilik ve Yansımaları
- 1946-1960: Liberal Ekonomiye Geçiş
- 1960-1980: Planlı Ekonomi Denemesi

Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlar, bir yandan kadının yurttaşlık hakları kazanmasını, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamış, böylece büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Laik hukukun benimsenmesi ile kadınların eğitim, çalışma yaşamı, siyaset gibi kamu alanlarına açılması mümkün kılınmış ve eşitlikçi kamu politikaları ile devlet bu katılımı özendirmiş ve desteklemiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü [KSGM]). Bu yüzden 1923-1930 arası döneme ulusal ekonominin kuruluşu adı verilmektedir.

Cumhuriyet döneminde girişimciliğin başlangıcı olarak 17 Şubat 1923'te İzmir'de toplanan 1. İktisat Kongresi kabul edilmektedir. Ekonomik alanda hızlı kalkınmanın olması ilkesiyle kongrede Türkiye'de kalkınmanın girişimcilikle olacağı ifade edilmiştir (Mumcu, 2006:429).

1930-1950 arası dönemde devletçilik ilkesi benimsenmiştir. Sümerbank, Etibank gibi devlet kuruluşları bu dönemde doğmuş girişimlerdir. 1946 ve 1960 arası dönem, savaş sonrasındaki yıllarda daha doğrusu dünyanın politik ve ekonomik olarak yeniden şekillendiği ortamda, savunma yıllarının ardından Türkiye ekonomisinde de değişim çabalarının ortaya çıktığı bir dönem olarak adlandırılmaktadır (Balkanlı, 2004:426).

Türkiye'de kadın girişimciliği 1970'de yaşanan ekonomik bunalım sonrası yapısal dönüşümlerden ve IMF, Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarının üçüncü dünya ülkelerine önerdiği yapısal uyum politikalarından etkilenmiştir (Yetim, 2002:82).

2.1.3. 1980 ve Sonrası Dönem

Türkiye'de girişimcilik özellikle 1980'li yıllardan sonra hızlı bir gelişim göstermiştir. Bu durumda özellikle 1980 yılında alınan 24 Ocak kararlarının etkisinin büyük olduğu söylenebilir. 24 Ocak kararları ile serbest piyasa ekonomisi devreye girmiş, dünya ekonomisiyle bütünleşmenin sağlanması amacıyla birçok yeni ekonomi politikası benimsenmiş ve girişimciliği destekleyen politikalar izlenmiştir (Öztürk, 2008:28-32).

Türkiye 24 Ocak 1980 kararlarıyla, ithal ikamesine yönelik kalkınma stratejisini terk ederek, serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde ihracata yönelik kalkınma stratejisine geçmeye karar vermiştir. Bu strateji değişikliğine paralel olarak, serbest piyasa ekonomisi sistemini ve bu sistemin en önemli aktörleri durumunda olan girişimciliği ve özellikle ihracata yönelik girişimciliği destekleme politikalarını benimsemiştir (Aşkın, 2011:68). Ekonomik sistemle bağdaşmayan birtakım yasaklar kaldırılmış, piyasa ekonomisine geçilmiş ve dışa açık büyüme

modeli benimsenmiştir. Bu dönemde özellikle hizmet sektöründeki gelişmeye paralel olarak söz konusu alanda, girişimci sayısında artış olmuştur. Dış dünyaya açılma politikası girişimcilere yeni bir boyut kazandırmıştır (Müftüoğlu, 1991:175).

80’li yıllar kadın hareketinin hızlandığı yıllar olarak tarihteki yerini almıştır. Bu yıllar batılı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de liberal ekonominin ve girişimcilik kültürünün benimsendiği ve küçük işletme girişimciliği ile birlikte kadın girişimciliğinin de önem kazandığı yıllardır (Soysal, 2010a:88).

1985 yılında Türkiye’nin de imzalamış olduğu “Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme”, 24.7.1985 tarih ve 85/9722 sayılı kararla onaylanmış olup, 4 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır ve aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede, kadınların girişimci, yönetici, lider olabilmeleri için nelerin yapılması gerektiği belirtilmekte ve ülkelerin doğrudan doğruya kadınlara yönelik birtakım pozitif yaklaşımlarla destek olmaları gerektiği öngörülmektedir. Bu çerçevede hükümetler, kadınların girişimci, yönetici, olabilmeleri için yapacakları katkının artırılmasına yönelik tedbirleri almakla ve kadınlarla ilgili olarak gerek yasalarındaki gerekse idari ve cezai uygulamalarındaki eşitsizlikleri rapor halinde komiteye sunma yükümlülüğüne girmiş bulunmaktadır (Aykor, 1993:12).

Günümüzde küresel krize rağmen, Dokuzuncu Kalkınma Plan döneminde Türkiye’nin girişimcilik performansını olumlu yönde etkileyecek birçok gelişme olmuştur. Yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar, adalet reformu vb. gelişmeler, girişimcilik performansını güçlendirici unsurlar içermiştir. Ar-Ge göstergelerindeki ilerlemenin de gösterdiği gibi bilgi birikiminin oluşumu alanında önemli mesafeler kaydedilmiştir. Girişimcilerimizin mali kaynaklara erişimde yaşadıkları zorlukları azaltmaya yönelik devlet desteklerinin hem çeşitlenmesi hem de bütçelerinin artması Dokuzuncu Kalkınma Plan döneminin önemli gelişmeleri arasında yer almaktadır. Halen oldukça zayıf olmasına rağmen, girişim sermayesi uygulamalarının artması benzer şekilde olumlu bir gelişme olarak addedilebilir. Dokuzuncu Kalkınma Plan döneminde girişimcilik kültür ve yeteneklerinin güçlendirilmesi adına da önemli mesafe kaydedilmiştir. Özellikle son yıllarda üniversitelerde görülmeye başlanan bazı gelişmeler ve kamu kurumları arasında girişimcilik eğitimi alanında başlatılan işbirlikleri Onuncu Kalkınma Plan dönemi için umut vaat etmektedir. Ödüllü girişimcilik yarışmalarının düzenlenmesi, başarılı girişimcilerin ödüllendirilmesi vb. çalışmalar, girişimcilik kültürünün gelişmesine, girişimcinin toplumsal imajının güçlenmesine ve en nihayetinde de daha fazla insanın girişimciliği bir hayat biçimi olarak benimsemesine

katkıda bulunabilecek gelişmelerdir. Diğer taraftan, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve İş Geliştirme Merkezlerinin (İŞGEM) sayılarının artması, girişimcilere fiziki ortam oluşturmak açısından olumlu gelişmelerdir (Girişimciliğin Geliştirilmesi Özel İhtisas Raporu, 2014:14).

2.2. Türkiye'de Kadın Girişimciliğini Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler

Kadınların tüm dünyada gittikçe artan oranlarda ücretli iş gücü grubuna katılmalarına paralel olarak kendi işlerinin sahibi olmaya başladıkları görülmektedir. 1980'li yıllardan itibaren kadın girişimcileri inceleme konusu yapan araştırmaların sonuçlarına göre, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kadınlar, genel olarak girişimcilerin karşılaştıkları sorunlar yaşamaktadır. Bunların yanı sıra Türkiye'de kadın girişimciler kadın olmalarından dolayı erkeklerden farklı birtakım problemler yaşamaktadır (Bedük, 2005:113).

Örneğin, Çelik ve Özdevecioğlu'nun (2001) Nevşehir'de yaptıkları araştırmada, kadın girişimcilerin genel olarak yaşadıkları sorunlar; rol çatışması, güvensizlik, cinsel beklentiler, tecrübe yetersizliği, geleneksel baskı, başarısızlık beklentisi, farklı davranış ve ortak bulmada güçlük çekme olarak belirlenmiştir.

Türkiye'de kadın girişimcileri konu alan kavramsal çalışmalar uygulamalı çalışmalara kıyasla daha kötümser bir tablo ortaya koymaktadır. Konuyu ulusal düzeyde ele alan bu çalışmalar ataerkil toplum yapısı, toplumsal roller, eğitimsizlik ve aile baskısı çerçevesinde kadın girişimciliğini irdelemektedir. Ancak Türkiye, bölgesel farklılıkların olduğu büyük bir ülke olduğu için kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunlar arasında benzerlikler kadar farklılıklar da bulunmaktadır. Türko (2016b:53) bu noktadan hareketle konunun yerel veya bölgesel düzeyde tartışılmasını önermektedir.

2.2.1. Sosyo-Kültürel Sorunlar ve Güven Eksikliği

Kadınların toplumsal yaşamın birçok alanında cinsiyet ayrımcılığına maruz kalarak geri planda bırakılması, kendilerini geliştirmelerine engel olmakta ve dolayısıyla ekonomik yaşama ev dışında görünür bir şekilde katılmalarını sınırlamaktadır. Özellikle toplumumuzun geleneksel özellikleri içinde yer alan ve öncelikle kırsal kesimde görülen ataerkil ilişkiler içinde kadının çalışmasına karşı bir anlayış gelişmiştir. Yani aile içi iş bölümü ve bu iş bölümünden dolayı kadının evde yapması gereken işleri aksatmaması için çalışmasına karşı çıkmıştır (Özar, 2005:8).

“Ücretsiz Aile İşçiliği” meselesi aslında Türkiye’deki birçok verinin (işgücü, istihdam, işgücüne katılma oranı, kayıt dışı istihdam vs.) yorumlanmasında belirleyici etkiler ortaya koymaktadır. İktisadi faaliyet bakımından aile içinde bir faaliyette bulunan “kadınlar” bu kategoride yer almakta ve herhangi bir sosyal güvenlik kaydı altına girmemekte, genellikle de eşleri üzerinden sosyal güvenliğin “sağlık” yardımlarından faydalanmaktadırlar. Bu anlamda, 10. Kalkınma Planı döneminde kayıt dışı istihdamla mücadele açısından üzerinde durulması gereken temel hareket noktasının tarımsal faaliyetler ve “kadınlar” oluşturmaktadır (İstihdam ve Çalışma Hayatı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2014:59).

Kadın girişimcilerin karşılaştığı önemli sorunların başında bir de güven eksikliği gelir. Çünkü ataerkil/erkek egemen toplum yapısı kadını hep başarısızlıkla ilişkilendirmiştir. Kadının başardığı ve başarması gerektiği tek alan evdeki sorumlulukları ve rolleridir. Kendi için biçilen bu misyonlardan dolayı kadınlar her konuda olduğu gibi girişim konusunda da güven problemi yaşamaktadır. Kadın girişimciler kafalarında “başarısız olma” durumunu erkeklere oranla daha fazla bulundurmaktadır. Dolayısıyla bu durum kadın girişimcilerin iş kurma esnasında daha realist davranmalarına neden olmakta ve risk alma oranlarını daha düşük seviyelerde tutmaktadır (İlter, 2010:108).

2.2.2. Kadınların Toplumdaki Rolü

Kadının toplum içindeki rolü büyük ölçüde geleneksel, kültürel değerler tarafından belirlenmeye devam etmektedir. Bu değerler, aile içinde belirgin şekilde cinsiyete dayalı işbölümü olduğunun göstergesidir. Kadının ev dışında çalışmasının yasaklanmamasına karşılık onlardan çalışmaları da beklenmemektedir. Bir kadının işgücüne katılımına ancak ev idaresi sorumluluklarını yerine getirmeye devam etmesi şartıyla müsaade edilmektedir. Bu davranışların kalıntıları Türkiye’de kadınların sahip oldukları mikro işletmelerin çalışma ortamlarına da yansımaktadır (Onay Özkaya, 2009:60).

Çevrenin kadına olan yaklaşımından dolayı geleneksel rollerinden tam anlamıyla kurtulamamış olan kadınlarımızın bir girişime başlama esnasında yakınlarından yeterince destek alabildiklerini söylemek zordur. Daha açık bir ifadeyle onlara gerçekte güvenip destek olacak insanların sayısının oldukça az olması kadınları bir başlangıç yapma konusunda daha çekimser bir konuma sokmaktadır (İlter, 2010:109).

2.2.3. İş ve Sektör Tercihi

Finansman sorunları ve deneyim eksikliği gibi nedenlerden dolayı kadın girişimciler genellikle imalat sanayinden çok hizmet ve perakende ticaret sektörünü tercih etmekte, çoğunlukla ev işlerinin benzeri ve birbirinin aynı işlere yönelmektedir (Soysal, 2013:178-179).

Tutucu çevre ve ailelerde kadınların yabancılar ve özellikle erkeklerle temas kurmalarına izin verilmemektedir. Bu gelenekler, kadınların mali kurumlarla, satıcı ve alıcılarla temaslarını sınırlandırmaktadır (Bowen ve Hiscrich, 1986:2'den aktaran Onay Özkaya, 2009:60).

2.3. Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Düzenlemeler ve Programlar

Kadın girişimciliği ulusal ve uluslararası arenada önem arz eden bir konudur ve bu nedenle her iki alanda da konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar mevcuttur. Örneğin 2007-2013 Bölgesel Kalkınma Politikalarının Hedef ilkelerinde bu düzenlemelerden bahsedilmiştir. 2000-2006 dönemindeki Hedef 2, Yapısal Sorunlar Yaşayan Bölgelerin Canlandırılması ve Hedef 3, Eğitim, Mesleki Eğitim ve İstihdam Politikalarının Geliştirilmesi ve Modernizasyonu hedeflerinin yerini almıştır. Bu hedef kapsamında ekonomik ve sosyal değişimlere hazırlıklı olmak; işsizlikle mücadele etmek; yenilikçiliği ve bilgiye dayalı toplum anlayışını desteklemek; girişimcilik ruhunu geliştirmek; çevreyi korumak ve riskleri ortadan kaldırmak; erişilebilirliği geliştirmek; çalışanların ve şirketlerin adaptasyonunu sağlamak; sosyal entegrasyon; mesleki eğitim ve çıraklık; fırsat eşitliği ve ayrımcılıkla mücadele edilmesi öngörülmüştür (Kılınç Savrul, 2012:125-126).

Kadın girişimciliğini ele alan çoğu çalışmada desteklemeye yönelik politikalar dört başlık altında ele alınmıştır. Bunlar: “eğitim ve beceri”, “iş piyasasının yapısı, talepleri ve geleceği”, “sermaye ve kredi”, “girişimci kadınlar arası örgütlenme” şeklinde sıralanmıştır.

İlk başlık yani eğitim ve beceride; kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe, ev dışında çalışma oranlarında da artış kaydedildiği ifade edilmiştir. Benzer şekilde kendi hesabına çalışanlar içinde bu tür faaliyetleri yürütme ile eğitim düzeyleri arasında olumlu bir ilişkinin olacağı varsayılmaktadır (Onay Özkaya, 2009:60).

İş piyasasının yapısı, talepleri ve geleceği başlığında; endüstrileşme sürecinde mavi yakalı erkek çalışanların yerini pembe yakalı kadın çalışanların aldığı belirtilmiştir. Bu değişime rağmen, ekonomik kriz ortamlarında işten ilk önce çıkarılanlar yine kadınlar olmuştur.

Bu dönemlerde işsiz kadınların oranı yükselmiştir. Bundan dolayı kadın girişimciliğinin teşviki özellikle ekonomik kriz dönemlerinde daha çok gereklidir denilebilir (Eryılmaz, 2014:58).

Sermaye ve kredi başlığında Dünya Bankası tarafından yapılan araştırmalar ele alınmıştır ve bu araştırmalara göre kadınların kredi alışlarında sınırlamalar bulunduğu tespit edilmiştir. Kadınların gelir ve borç dengeleri tutarlı değildir (Ecevit, 1993:35).

Girişimci kadınlar arası örgütlenme başlığında ise örgütlenmenin önemi ele alınmıştır. Örneğin KSGM'nin raporunda “çalışan kadınlara hizmet sunan kurum ve kuruluşların sayısı artırılmalı, çeşitlendirilmeli ve yerel düzeyde örgütlenmeleri yaygınlaştırılmalıdır” ifadelerine yer verilmiştir. Bu bağlamda kadın girişimciliğinin özendirilmesinden ve girişimci kadınlara piyasa eğilimleri, yasal yükümlülükler, ihracat ve benzeri konularda danışmanlık hizmetleri verecek kurumsal mekanizmaların oluşturulmasından söz edilmiştir (Ecevit, 1993:4).

Kadın Girişimciliğini teşvik etmeye ve eğitimine yönelik faaliyette bulunması gerektiği düşünülen kurumlar arasında; Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı bulunmaktadır. Ayrıca yerel yönetimlerle ilgili olarak; “Bankalar, Belediyeler, Sanayi ve Ticaret Odaları, Esnaf ve Sanatkar Odaları Birlikleri, İGEME, KOSGEB, Radyo ve Televizyon Kuruluşları bulunmaktadır. Bu kuruluşların dışında Türkiye’de kadın girişimciliğinin gelişimine ciddi lobicilik faaliyetlerinde bulunan derneklerde vardır (Onay Özkaya, 2009:60-61). Bunlardan yola çıkılarak bu kısımda ulusal düzeydeki düzenlemeler ve kuruluşlar ele alınacaktır.

2.3.1. Anayasa

Anayasanın çeşitli maddeleri kadınları ele almaktadır. Bu maddelerden bazıları şunlardır (Emre, 2013:33):

- 10. Madde: “Kadın ve erkek eşit haklara sahiptir, devlet kadınların ve erkeklerin eşitliğinin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür”.
- 41. Madde: “Aile Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır”.
- 42. Madde: “Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz”.
- 50. Madde: “Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz”.
- 67. Madde: “Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve

halkoymasına katılma hakkına sahiptir". Bu maddeler ile kadınların hak ve özgürlükleri oluşturulmuş, düzenlenmiş ve korunmuştur.

2.3.2. Medeni Kanun

Medeni kanunun kabulü ile Türk Kadını, temel haklarına en ileri düzeyde ulaşma imkanına sahip olmuştur. Kanun, medeni hakların kullanımında kadın ve erkek ayrımı yapmamış, kadın ve erkeği Türk yurttaşı olarak eşit saymıştır. Eşitlik ilkesinden hareketle kadınların eğitim hakları bir sorun olarak görülmeyip genişletilmiş, örf, adet, cinsiyete bağlı yanlı davranış ve düşüncelere yer verilmemiştir (Demirci ve Parasız, 2011:34).

2002'de yürürlüğe giren yasa değişikliği ile bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir (Kılıç, 2011:655):

1. Evlilik birliği ortak yürütülmelidir.
2. Kadının ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil yetkisine sahip olmalıdır.
3. Evlenme yaşında fark kaldırılmalıdır.
4. Mirasla ilgili olarak önceki yasada var olan erkek evlada öncelik veren düzenleme kaldırılmalıdır.
5. Evlilik birliği devam ettiği sürece eşlerin ayrı bir mal rejimi seçmedikleri durumlarda "mallara katılma rejiminin" kabul edilmesi gerekmektedir.

2.3.3. İş Kanunu

İş sözleşmesinin yapılmasında, uygulanmasında ve sona erdirilmesinde cinsiyet veya gebelik nedeniyle, doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapılamayacağı, cinsiyet nedeniyle eşit değerde iş için daha düşük ücret verilemeyeceği, cinsiyet, medeni hal ve aile yükümlülükleri, hamilelik ve doğumun iş akdinin feshi için geçerli sebep oluşturamayacağı bu kanunda yer almıştır. Ayrıca Yeni İş Kanununda işyerinde cinsel taciz ve kısmi çalışmaya ilişkin hükümlere ilk kez yer verilmiştir. Yine kadın çalışanlara verilen ücretli doğum izin süreleri de artırılmıştır. Kısaca İş Kanunu'nun kadınlar lehine düzenlenen maddeleri arasında; eşit davranma ilkesi, gece çalıştırma yasağı ve analık halinde çalışma ve süt izni ile ilgili hususlar yer almaktadır (Emre, 2013:33).

2.3.4. Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Kadınların statüsünü yükseltmek üzere sürdürülen çalışmalar, Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konsey çatısı altında 1946 yılında oluşturulan Kadının Statüsü

Komisyonu'nun öncülüğünde uluslararası bir önem ve resmiyet kazanmıştır. Bu faaliyetlerden birincisi BM tarafından düzenlenen 1975 yılında Mexico City'deki toplantıdır. Sonuncu faaliyeti ise 1995'de Pekin'deki IV Dünya Kadın Konferansı olmuştur. 1979 yılında ise Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), BM Genel Kurul'u tarafından kabul edilmiştir. Türkiye, sözü edilen kadın konferanslarına katılarak sonuç belgelerini imzalamıştır. Uluslararası yasa niteliğinde olan CEDAW'ı ise 1985 yılında imzalamış ve son olarak da 2004 yılında Türkiye, raporunu sunmuştur. Türkiye'de son on beş yılda kadın konusu ile ilgili önemli gelişmelerden birisi, 1990 yılında, Başbakanlığa bağlı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıdır.

Günümüzde 179 devletin taraf olduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW), Bakanlar Kurulu 25 Temmuz 1985 tarihinde imzalamıştır. Türkiye, Sözleşmede “Var olan Medeni Kanun'un bazı hükümleri ile çeliştiği” gerekçesi ile 15. ve 16. maddelerine çekince konmuş; 14 Ekim 1985 tarihinde onaylanarak sözleşmeye taraf olunmuştur. Cedaw Sözleşmesinin İkinci kısmında konuya ilişkin olarak; “oy verme hakkı seçilme ve katılma hakkı, hükümeti temsil hakkı ve vatandaşlık hakkı ile ilgili kararlar verilmiştir (Emre, 2013:33).

2.3.5. Dünya Kadın Konferansları

Kadınların statüsünü yükseltmek üzere sürdürülen mücadeleler, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey çatısı altında 1946 yılında oluşturulan Kadının Statüsü Komisyonu'nun öncülüğünde farklı bir önem ve resmiyet kazanmıştır. Kadının Statüsü Komisyonu, Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında ülkelerin onayına sunulan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kaleme alınmasına da önemli katkıda bulunmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından 1975 yılında, Mexico City'de Birinci Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiş, bunu takiben Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1975-1985 yılları arasındaki dönem “Kadın On Yılı” olarak ilan edilmiştir. “Eşitlik, Kalkınma ve Barış” hedeflerine ulaşmayı amaçlayan Kadın On Yılı'nın ana teması “İstihdam, Sağlık ve Eğitim” olarak belirlenmiştir. Meksika Konferansı ve Kadın On Yılı bağlamında yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar sonucunda 127 ülkede eşitlik mekanizmaları kurulmuş Birleşmiş Milletler bünyesinde de Kadının İlerlemesi için Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW) ve BM Kadın İçin Kalkınma Fonu (UNIFEM) oluşturulmuştur (Emre, 2013:33).

2.4. Türkiye’de Kadın Girişimciliğini Destekleyen Ulusal ve Uluslararası Kuruluşlar

2.4.1. Ticaret ve Sanayi Odaları (TSO)

Esnaf ve küçük sanatkarların sicilini tutmak, üyelerinin mesleki, ekonomik ve sosyal gereksinimlerinin gidermek, mesleki ilerlemelerine yardımcı olmak, problemlerin çözümü için araştırmalar yapmak, yayınlamak, eğitim seminerleri düzenlemek şeklinde ifade edilebilecek işlevleri olan ticaret ve sanayi odaları üyelerini ilgilendiren hukuki düzenlemelerin yapılması sırasında hükümete görüş bildirerek danışmanlık hizmeti de vermektedir (Ticaret ve Sanayi Odaları [TSO]).

2.4.2. Esnaf ve Sanatkarlar Odalar Birliği (ESOB)

İstanbul’da iki, diğer illerimizde birer olmak üzere, ülkemizde toplam 82 esnaf ve sanatkârlar odaları birliği mevcuttur. Birlikler il merkezlerinde kurulmaktadır. Birliğin çalışma bölgesi bulunduğu ilin idari sınırlarıdır. Her oda, çalışma bölgesindeki esnaf ve sanatkâr odaları birliğine kayıt olmak zorundadır. Birliklerin kuruluş amacı; ildeki esnaf ve sanatkârlar odaları arasındaki dayanışmayı temin etmek ve bu odaların il genelinde işbirliği ve ahenk içerisinde çalışmalarını ve gelişmelerini sağlamak ve o ilin esnaf ve sanatkârlarını temsil etmektir. Oda kuruluş yeter sayısına ulaşamayan yerlerdeki esnaf ve sanatkârların kayıtları, birlik marifeti ile tutulur (Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşlarının Genel Denetimine-Teftişine Yönelik Rehber [ESOB], 2015:5).

2.4.3. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

Odalar ve borsalar arasında işbirliği ve dayanışmayı, ticari ve sınai faaliyetlerin genel çıkarlar doğrultusunda düzgün işlenmesini, üyelerinin kamuoyu ile ilişkilerinin bütünlük, etik anlayış ve disiplin içinde gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bünyesinde Kadın Girişimler Kurulu ile TOBB bünyesinde kadın girişimcilik konusunda genel politikalar geliştiren ve görüş oluşturulmasına katkıda bulunan istişari bir kuruldur. Kurul aynı zamanda kadın girişimcilere eğitim ve kapasite geliştirme desteği ile onların girişimci fikirlerini hayata geçirmelerini desteklemek için kurulmuştur. (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği [TOBB]).

2.4.4. Kalkınma Ajansları

Kalkınma Ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve

politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulan, kendine özgü teknik ve finansman (bütçe) mekanizmasına sahip, kâr amacı gütmeyen, çabuk karar alıp uygulayabilen, merkezi ve yerel idarelerin dışında, kamu, özel sektör ve STK'ları bir araya getiren, tüzel kişiliği haiz, 5449 sayılı Kanunla düzenlenmemiş işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (düzey 2 bölgeleri) esas alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren kalkınma birimleridir (Kalkınma Ajansları).

2.4.5. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi (ABİGEM)

Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri (ABİGEM), Avrupa Birliğinin himayesinde, TOBB ve Ege Bölgesi Sanayi Odası'nın bölgesel destekleriyle 2002 yılında İzmir, Kocaeli ve Gaziantep'te kurulmuştur. Bölgedeki KOBİ'lerin rekabet seviyelerini yükseltmelerine ve potansiyellerini geliştirmeye yardımcı olacak profesyonel yönetim danışmanlığı ve eğitim hizmetlerini sunmak, bölgenin ekonomik kalkınmasına destek olmak amaçları arasında yer almaktadır (İlter, 2010:120).

2.4.6. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: (KOSGEB)

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin teknolojik yeniliklere süratle uyumlarını sağlamak, rekabet güçlerini yükseltmek ve ekonomiye katkılarını ve etkinliklerini artırmak amacıyla kurulmuştur (Küçük ve orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı [KOSGEB]).

Güneydoğu Avrupa Girişimcilik Eğitim Merkezi (SEECCEL) tarafından geliştirilmekte olan kadın girişimciliği göstergeleri çalışmalarına KOSGEB aktif olarak katılmakta olup söz konusu göstergelerin tüm ülkede ilgili taraflarca istişare edilebilmesine yönelik faaliyetleri düzenlenmektedir. Yine kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik "kadın girişimci elçileri" projesinin yaygınlaştırılmasında KOSGEB'in yer alması amaçlanmaktadır. KOSGEB 2004 yılından bu yana Avrupa Kadın Girişimciliğini Destekleme Ağında (EU WES) Türkiye'yi temsil etmektedir (Özkan vd., 2012:18).

2.4.7. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)

Genel Müdürlük ilk kez 1990 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde oluşturulmuş, 1991 yılında ise Devlet Bakanlığı'na bağlanmıştır. Genel Müdürlük, kadınların sosyal yaşamın her alanında güçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirilmesinden ve uygulanmasından sorumludur. Bu yönüyle, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın ulusal kurumsal mekanizması konumundadır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü [KSGM]).

2.4.8. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)

Üyeleri kadın girişimcilerden oluşan Türkiye düzeyinde örgütlenmiş bir dernektir. 2002 yılında 37 kadın girişimci tarafından kurulan bu dernek daha sonra üye sayısını 119'a çıkarmıştır. Amacı ülkede kadın girişimciliğini desteklemek olan dernek üyelerine eğitim, danışmanlık, kredi güvencesi ve iletişim ağı sağlama hizmetleri vermektedir. Kuruluş, tüm bu hizmetleri ile Türkiye'de kadın girişimciliğin geliştirilmesi için elverişli koşulların oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Kadın Girişimciler Derneği [KAGİDER]).

2.4.9. Kadın Emegini Destekleme Vakfı (KEDV)

1986 yılında hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak kurulmuştur. Amacı, düşük gelirli kadınlara yaşam kalitelerini iyileştirmeleri için destek sağlamak, onların buldukları sosyal ortamlardaki rollerini güçlendirmek ve liderlik yetenekleri kazanmalarına destek olmaktır. 29.01.2001 tarihli, 2001-2009 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kamu yararına kuruluş statüsü bulunmaktadır. Vakfa yapılacak tüm bağışlar vergiden düşürülebilir (Kadın Emegini Destekleme Vakfı [KEDV]).

2.4.10. Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı (ÇKGV)

Kadınlara ve gençlere çağın gerek ve standartlarına uygun bir yaşam sürdürmelerine yönelik destek olmayı amaçlayan, hükümet dışı ve kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Vakıf, çeşitli yerlerde örgütlüdür ve kadınlarla gençlerin eğitimi ve istihdamı için çeşitli etkinlikler yürütmektedir (Özkan vd., 2012:18).

2.4.11. Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV)

1999 Marmara Depreminden zarar gören kadınları desteklemek üzere bir araya gelen bir grup kadın tarafından kurulmuştur. Amacı, kadınları güçlendirmek ve kadınlar arasında dayanışma ağları oluşturmak için araçlar ve fırsatlar geliştirmektir. KADAV kadın istihdamına

yönelik çalışmalarını hükümet birimleri, mesleki kuruluşlar ve sendikalarla eşgüdüm içinde sürdürmektedir. Bu bağlamda, bölgede kadın istihdamını artırmaya yönelik olarak Kocaeli’nde İstihdamı Geliştirme Projesi, Kocaeli Belediyesi, Kocaeli Üniversitesi ve Kocaeli İŞKUR’ la birlikte başlatılmıştır (İlter, 2010:120-121).

2.4.12. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP-UNDP)

Birleşmiş Milletler’in küresel kalkınma ağı olan BM Kalkınma Programı (UNDP), insanlara bilgi, deneyim ve daha iyi bir yaşam kurmaları için kaynak ulaştırır ve değişimi savunan bir kuruluştur. UNDP 177 ülkede, çeşitli ortakları ile birlikte, toplumlara kendi buldukları çözümlerde yardımcı olarak, onların ulusal ve küresel kalkınma çabalarına destek vermektedir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı [UNDP]).

Kuruluş, bu amaç doğrultusunda Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme Merkezleri’nin (GAP-GİDEM) kuruluş çalışmalarında yer almış ve programın bileşenlerinden birinin de kadın girişimciliğine ayrılması konusunda ısrarlı olmuştur (Özkan vd., 2012:19).

2.4.13. Dünya Bankası (WB)

Gelişmekte olan ülkelere kredi sağlayan BM sistemi içinde yer olan bir kuruluştur. Kuruluşun ana hedefi dünyadaki yoksulluğu azaltmaktır. Dünya Bankası II. Dünya Savaşı sonrasında (1944) Bretton Woods Konferansında IMF ile beraber savaş sonrası Avrupa ülkelerinin yeniden yapılanmasına yardımcı olmak amacıyla “Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası” olarak kurulmuştur. Dünya Bankası Grubu beş uluslararası kurumdan oluşmaktadır. Bunlar; Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD); Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA); Uluslararası Finans Kurumu (IFC); Çok Taraflı Yatırımlar Garanti Ajansı (MIGA), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID)’tir (Piyasa Rehberi, Finans Sözlüğü).

2.4.14. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Çalışma yaşamında barışın refah açısından vazgeçilmez olduğu şeklindeki kurucu misyonu doğrultusunda hareket eden Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), sosyal adaleti, uluslararası planda tanınan insan ve emek haklarını gerçekleştirmek için çalışmaktadır. Başlıca hedefleri, çalışma yaşamında hakların yaşama geçirilmesi, insana yakışır istihdam fırsatlarının teşvik edilmesi, sosyal korumanın güçlendirilmesi ve çalışma yaşamıyla ilgili konularda diyalogun güçlendirilmesidir. ILO’nun dört stratejik hedefi bulunmaktadır (Uluslararası Çalışma Örgütü [ILO]):

1. Çalışma yaşamında standartların, temel ilkelerin ve hakların yaygınlaştırılması ve yaşama geçirilmesi
2. Kadınların ve erkeklerin insana yakışır işlerde çalışıp insana yakışır kazanç sağlayabilmeleri için gerekli fırsatların artırılması
3. Herkes için sosyal korumanın kapsamının genişletilmesi ve etkililiğinin artırılması
4. Üç taraflılığın ve sosyal diyalogun güçlendirilmesi

2.4.15. Avrupa Birliği (EU)

Kadın-erkek eşitliği konusunu “istihdam ve sosyal işler” başlığı altında ele almaktadır. Kadın girişimciliğinin geliştirilmesi de bu politika alanının hedefleri arasında yer almaktadır. AB, bu öncelik doğrultusunda kadın girişimciliğinin geliştirilmesine yönelik birçok projeye destek vermektedir. Ayrıca, kadın girişimcilere özel destek veren GAP-GİDEM de ağırlıklı olarak AB finansmanlı bir proje olarak başlatılmıştır (Özkan vd., 2012:19).

2.4.16. Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPARD)

IPARD, AB tarafından aday ve potansiyel aday ülkelere destek olmak amacıyla oluşturulan, Katılım Öncesi Yardım Aracı'nın (Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA) Kırsal Kalkınma bileşenidir. IPARD, AB'nin Ortak Tarım Politikası, Kırsal Kalkınma Politikası ve ilgili politikalarının uygulanması ve yönetimi için uyum hazırlıklarını ve bu kapsamda politika geliştirilmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. IPARD desteğinin 2014-2020 dönemini içeren çok yıllık “Kırsal Kalkınma Programı” kapsamında uygulanması gerekmektedir. Bu süreçte Avrupa Komisyonu ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından birlikte finanse edilecek destek programları uygulanacaktır (Instrument For Pre-Assistance [IPARD]).

2.4.17. AIESEC

AIESEC, II. Dünya Savaşından sonra dünya barışına katkıda bulunmak amacıyla Avrupalı öğrenciler tarafından 1948 yılında kurulan gençlerin kendi potansiyellerini keşfedebilecekleri ve geliştirebilecekleri uluslararası bir platformdur. Üyelerine hem gelişim hem de yurt dışı staj fırsatı sağlayan bu kurum dünyanın en büyük öğrenci organizasyonudur. AIESEC Türkiye ise AIESEC Dünyasında en iyi ve en köklü ülkelerden biri olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir. 2015 yılı itibariyle dünyanın 127 ülkesinde faaliyet göstermekte ve yaklaşık 70.000 üyesi bulunmaktadır.

Türkiye’de 1954 yılında faaliyete geçmiş, 13 şubesiyle (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, Asya, İzmir, Kayseri, Kocaeli, KKTC-Doğu

Akdeniz) faaliyet göstermektedir (Türkiye İktisadi ve Ticari İlimler Talebeleri Staj Komitesi Derneği [AISEC]).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ: ERZURUM İLİNDE BİR UYGULAMA

3.1. Konu Hakkında Yapılmış Uygulamalı Çalışmalar

Dünya ve Türkiye ekonomisinde her geçen gün önemi artan kadın girişimciliği konusu bilimsel araştırmalara çokça konu olmuştur. Girişimcilik ve kadın girişimciliğini tarihsel süreç içinde değerlendiren çalışmalar (Aşkın, 2011; Topkaya, 2013) olduğu gibi; bir şehrin ya da belirli bir bölgenin profilini ortaya koyan çalışmalar da (Bozoğlu, 2015; Soysal, 2010; Sönmez ve Andaç, 2014; Şahin, 2006; Ufuk, 1997; Yalman vd., 2014; Yirik ve Ilgaz, 2014) mevcuttur. Ayrıca Türkiye’de kadın girişimciliği konusu Bedük (2005), Eser ve Yıldız (2015), Gökkulu ve Furat (2013), Keskin (2014), Morçin Erdoğan (2013), Pişkinsüt (2011), Yazıcı ve Tan Şahin (2006) tarafından çeşitli yönleriyle kavramsal olarak değerlendirilmiştir.

Kadın girişimcilerin profilini belirlemek için yapılan çalışmalar incelendiğinde, öncelikle demografik özelliklerin belirlendiği görülmüştür. Örneğin Çakıcı (2004)’nın çalışmasındaki kadın girişimcilerin geneli (%79,0), 30-49 yaş aralığındadır. Büyük bölümü (%53,0), lise mezunudur. Dörtte bire yakın (%23,0) bir kesim ise üniversite mezunudur. %70,5’i evlidir. Eryılmaz (2014) Kahramanmaraş ilinde yaptığı alan araştırmasında ise kadınların girişimci olabilme potansiyellerine ancak orta yaş aralığında sahip olabildiklerini dile getirmiştir. Çalışmada ayrıca, kadın girişimcilerin önemli bir oranının, ilk ve orta öğretim gibi kendi işlerinde uzmanlaşamayacak kadar düşük eğitim seviyesine sahip olduklarını ve evli olan kadınların da bekar olan kadınlar kadar iş hayatına girme konusunda aktif olduklarını ifade etmiştir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde kadın girişimcileri, girişimci olma konusunda harekete geçiren özellikler; başarıya ihtiyacı, risk alabilme eğilimi ve bağımsız olma arzusu olarak tespit edilmiştir. Özkan (2011)’nın yaptığı çalışmada kadın girişimcilerin %31,3’ü kendini geliştirmek için, %21,3’ü fırsatları değerlendirmek için, %20’si mesleki tatmin elde etmek için ve %21,3’ü ekonomik gereklilikler yüzünden, girişimci olmaya karar verdikleri

belirlenmiştir. Ayrıca aynı çalışmada bağımsız olma isteği %3,8 iken, Statü-prestij kazanma ve güç kazanma isteği %1,3 olarak tespit edilmiştir. Yalman ve Gündoğdu'nun (2014) yaptığı araştırmaya katılan kadın girişimcilerin ise, bağımsız ve kendi işinde çalışma isteği başta olmak üzere, ekonomik özgürlüğü sağlayabilme, üretken ve verimli olma isteği ile girişimci oldukları tespit edilmiştir.

Kutanis ve Alparslan'ın (2006:142-144) girişimci kadınların profilleri ile ilgili yapmış oldukları araştırmada girişimci kadınlar; kendilerine güvenen, güçlü önsezelere sahip, sabırlı ve dayanıklı olan, riski üstlenebilen, ikna kabiliyeti kuvvetli ve inisiyatif kullanan bireyler olarak değerlendirilmiştir. Aynı araştırmada girişimci kadın olmanın, kadına çalışma yaşamında diğer çalışma biçimlerine kıyasla daha fazla özerklik imkanı verdiği, kadının işine yönelik kısa ve uzun vadeli planlar yapma, kaynakları optimum kullanma, beşeri ilişkiler kurma ve sürdürme, işinde edindiği deneyimleri verimli kanallara aktarma gibi önemli kazanımlar sağladığı belirlenmiştir.

Kadın girişimcilerin işletmeyi kurmadan önce sermaye konusunda sıkıntı yaşadıkları ve toplumun kendilerine yüklemiş olduğu roller ile kadın girişimciliğin gerektirdiği roller arasında çatışma yaşadıkları tespit edilmiştir (Şahin, 2006). Onay Özkaya (2009)'nın çalışmasında örneklem grubunun % 85,71'inin "sermaye temini" sırasında önemli bir problem yaşadığı tespit edilmiştir. Bu problemler arasında; "kredi alma sürecini iyi bilmemiş olmanın getirdiği sıkıntıları yaşamak", "kredinin verilmemesi", "yapılacak iş ile ilgili hiçbir finansman kurumun konuya inanmaması" bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde kadın girişimcilerin işletmeyi yönetirken pazarlama, finansal hesaplar, müşteri ilişkileri, üretim miktarını belirleme, üretim sorunlarını çözme, satış fiyatlarını belirleme, çalışanları yönetme ve rakiplerle başa çıkma gibi konularda zorlandıkları tespit edilmiştir. Örneğin Yazıcı (2006) çalışmasında girişimci kadınların karşılaştıkları sorunların başında pazarlamanın geldiğini dile getirmiştir. Erdun (2011) ise çalışmasında kadın girişimcilerin işletmelerini yürütürken karşılaştıkları en önemli sorunun finansman eksikliği, pazarın durgun oluşu ve vergiler olduğunu ifade etmiştir.

Kadın girişimcilerin işletmeyi kurduktan sonra karşılaştıkları problemlerin temelinde bazı aksaklıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu aksaklıklar toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Yapılan araştırmalarda Türkiye'de kadınların ekonomik faaliyetlere katılımlarının sınırlı olması genellikle; aile içindeki rol, bu role bağlı tercihler ve aile içindeki ataerkil ilişkilerle açıklanmaya çalışılmıştır (Soysal, 2010). Gökalp (2008)'in çalışmasına göre ankete katılan katılımcıların kariyerleri önündeki en önemli engel;

kadınlara yönelik önyargı (%36,0) ile toplumsal ve geleneksel rollerdir (%34,0). Çelik ve Özdevecioğlu (2001)'de yaptıkları araştırmada ise kadın girişimcilerin genel olarak yaşadıkları sorunlar; rol çatışması, güvensizlik, cinsel beklentiler, tecrübe yetersizliği, geleneksel baskı, başarısızlık beklentisi, farklı davranış ve ortak bulmada güçlük çekmedir.

Cinsiyet ayrımı da kadın girişimciler için işletmeyi kurduktan sonra karşılaşılan bir sorundur. Ancak İlter'in 2008'de yaptığı çalışmada anketi cevaplayan kadın girişimcilerin %54'ü, pazardaki erkek rakiplerin artış hızının yüksekliğinin kadın girişimcileri olumsuz etkilemediğini düşünmektedir. Yine kadın girişimcilerin %44,7'si son üç yıldır pazarda erkek rakiplerle yoğun (kıran kırana) rekabet yaşanmadığını dile getirmiştir. Zaten cinsiyet üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde kadın ve erkek girişimcilerin benzer ve farklı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu farklı özellikler de cinsiyet ayrımının yapılp yapılmadığına dair bir sorun teşkil etmemektedir. Örneğin Uluköy (2014)'ün çalışmasında kadın girişimciler erkek girişimcilerle karşılaştırılmış, kadın girişimcilerin farklı güdülere sahip olduğu görülmüştür. Özellikle kadın girişimcilerin daha iyimser ve şartlara daha iyi uyum sağlayan kişilik özellikleri gösterdikleri, erkek girişimcilerin ise kendilerine daha fazla güvenen, daha esnek olan ve daha az toleransa sahip oldukları tespit edilmiştir. Benzer şekilde erkek girişimcilerin ilk işlerini genellikle üretim ve inşaat sektörlerinde kurdukları; kadın girişimcilerin ise hizmet sektörü, eğitim, danışmanlık, halkla ilişkiler alanlarında kurdukları belirlenmiştir. Bu durumun nedeni cinsiyetin yapısal özelliği ile açıklanmıştır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Erzurum ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin profilini ortaya koymak, girişimcilik faaliyetlerini etkileyen faktörleri ve sorunlarını araştırmaktır.

Bu amaçla çalışma; kadın girişimcilerin işletmelerini kurarken, yönetirken ve kurduktan sonra karşılaştıkları problemleri; iş kurma ve yönetme süreçlerinde ailelerinden, çevrelerinden ve çeşitli kuruluşlardan destek alma durumlarını; iş ve aile hayatı arasındaki karşılıklı etkileşimi, rol çatışması yaşama durumlarını ve bölgede kadın girişimciliğini destekleyen koşullar konusunda algı düzeylerini incelemektedir. Ayrıca kadınların girişimcilik faaliyetini etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Spesifik olarak Erzurum ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcileri konu alan, uygulamalı benzer bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Saha araştırması sonuçları, bölgesel düzeyde kadın girişimciliğinin desteklenmesi amacıyla üretilecek/yürütülecek programlara

katkıda bulunacaktır. Ayrıca çalışmanın, bölgedeki kadın girişimcileri konu alan başka çalışmalara öncülük etmesi beklenmektedir.

3.3. Araştırmanın Ön Kabulleri ve Sınırlılıkları

Anket formları uygulanmadan önce, veri toplama aracındaki ifadelerle verilecek cevapların sadece araştırmanın amacına uygun olarak kullanılacağı açıklanmış, toplanacak verilerin örgütlere zarar verecek biçimde, başka kişi ve kurumlar ile paylaşılmayacağı, kullanılmayacağı konusunda güvence verilmiştir. Bu amaçla, anket formunun ilk sayfasında araştırmanın amacı ve kim tarafından yürütüldüğünü belirten bir bilgi notu işletmelere sunulmuştur.

Anket formu, işletme sahibi ya da yöneticisi tarafından doldurulmuştur. Bundan dolayı cevap verenlerin, ifadeleri değerlendirme becerisine sahip oldukları, doğru biçimde algılayıp yorumladıkları ve içten yanıt verdikleri varsayılmaktadır.

Araştırma; 200 işletme üzerinde yapıldığı için, elde edilen bulgular bu işletmelerden alınan verilerle sınırlıdır. Ayrıca sosyal bilimlerdeki araştırmalara özgü genel sınırlılıklar, bu araştırma için de geçerlidir. Zaman ve mekan sınırlılıklarının yanı sıra toplam sayısal verilerin güvenilirliği, veri toplamada kullanılan anket tekniğinin özellikleri ile sınırlıdır.

3.3.1. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Anket formu, kadın girişimciliği konusunda geniş bir literatür taraması yapıldıktan sonra, daha önce yapılan saha çalışmaları incelenerek oluşturulmuştur. Anket formundaki iyi anlaşılabilen veya tartışılabilir ifadeleri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından Erzurum ilinde faaliyet gösteren 20 kadın girişimciye ön anket yapılmıştır. Bu şekilde, anket formuna son şekli verilmeden önce anket formu test edilmiş, soruların anlaşılabilirliği, soruların sırası ve cevaplama süresi saptanmıştır. 20 işletme ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Ön anket uygulamasından yola çıkılarak anket formunda gerekli düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve forma son şekli verilmiştir. Ayrıca araştırmada kullanılacak analiz yöntemlerine uygun olarak bazı sorular yeniden düzenlenmiştir. Anketler 2017 yılının Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında işletme ziyaretleri gerçekleştirilerek yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır.

Anket formunun güvenilirliği Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ile saptanmış ve anket formunun Cronbach Alpha değeri 67 madde için ,751 olarak hesaplanmıştır. Alpha değeri anketin güvenilir olduğunu göstermektedir. Anket formu Ek 1'de sunulmuştur.

3.3.2. Anketin Uygulanması ve Verilerin Toplanması

Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odası'na (ESOB) kayıtlı Erzurum il merkezinde (Yakutiye, Aziziye ve Palandöken ilçelerinde) faaliyet gösteren kadın girişimci sayısı 722'dir. Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı (ETSO) kadın girişimci sayısı 69'dur. Araştırmanın ana kütlesi, ESOB ve ETSO'ya kayıtlı 791 kadın girişimciden oluşmaktadır. Örneklem, %95 güven seviyesinde ve 0,05 güven aralığında www.surveysystem.com websitesi üzerinden 259 olarak hesaplanmıştır.

Veri toplamak için geliştirilen anket 2017 yılının Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında Erzurum ilinin çeşitli semtlerinde farklı sektördeki kadın girişimcilere uygulanmıştır. Her işletmede, öncelikle işletme sahibi ile doğrudan temas kurulmaya çalışılmış, araştırmanın niteliği, amaçları ve bilgi toplama yöntemi hakkında kendilerine bilgi verilmiştir. Daha sağlıklı verilerle gerçekleştirilebilmesi amacıyla anketler yüz yüze görüşme tekniğiyle doldurulmuştur.

Saha araştırması kapsamında 228 işletme ziyaret edilmiş, kartopu iz sürme yönteminden (bir işletme sahibinden başka bir işletme sahibinin adresi alınarak bilgi edinme) de yararlanılmıştır. 200 işletme anket uygulamayı kabul etmiş, 19 işletme ise reddetmiştir. Ayrıca 9 işletmenin kadın girişimci adına açılmasına rağmen erkekler tarafından işletildiği tespit edilmiş, bu işletmelere anket uygulanmamıştır. Saha araştırması kapsamında 200 anket uygulanmıştır.

3.3.3. Anketin Niteliği

Anket formu iki ana bölüm ve 59 sorudan oluşmaktadır. İlk bölüm 29 sorudan oluşmaktadır ve kadın girişimcilere yönelik genel bilgiler içermektedir. Genel bilgiler başlığı altında kadın girişimcilerin eğitim düzeyi; doğum yılı; çocuk sayısı; medeni durumu; kaç yıldır işletme sahibi olduğu; faaliyet konusu; işletmenin ortaklık durumu; ürünlerin kime satıldığı; çalışan sayısı; günde kaç saat çalışıldığı; eve iş götürülüp evde üretim yapılıp yapılmadığı; aileye dilediği gibi vakit ayrılıp ayrılmadığı; işletmede aile bireylerinin resmi ya da gayri resmi çalışıp çalışmadığı; neden kendi işlerini kurdukları; faaliyet gösterdikleri iş kolu konusunda daha önce bilgi ya da deneyim sahibi olup olmadıkları; imkanları olsa işlerini bırakıp bırakmayacakları; işletmelerinin mülkiyetine nasıl sahip oldukları; işletmeyi kurarken hangi fon kaynaklarından yararlandıkları; rakiplerinin önüne geçecekleri ana faktörlerin neler olduğu; ev işlerini yürütme veya çocuk bakımı konularında yardım alıp almadıkları; bu konularda yardım almaları durumunda eşleriyle sorun yaşayıp yaşamadıkları; ailelerinin toplam aylık gelirleri ve işletmeyi kurarken kimlerden destek gördükleri sorulmuştur.

İkinci bölüm 30 sorudan oluşmaktadır ve işletmeyi kurarken, işletmeyi yönetirken ve işletmeyi kurduktan sonra kadın girişimcilerin karşılaştıkları problemleri belirlemeye yönelik sorular içermektedir. İşletmeyi kurarken karşılaşılan problemleri belirlemeye yönelik olarak; aile ve yakın çevrenin olumsuz baskısını hissetme; finansal kaynak bulmada zorlanma; bürokratik işlemlerde zorlanma; makine- ekipman seçiminde ve temininde zorlanma ve işi planlamakta zorlanma soruları sorulmuştur. İşletmeyi yönetirken karşılaşılan problemleri belirlemeye yönelik olarak; finansal hesaplar konusunda zorlanma; pazarlama konusunda zorlanma; çalışanları yönetmekte zorlanma; satış fiyatlarını belirlerken zorlanma; rakiplerle başa çıkma konusunda zorlanma; müşteri ilişkilerinde zorlanma; üretim miktarını belirlerken zorlanma ve üretim sorunlarını çözmekte zorlanma soruları sorulmuştur. İşletmeyi kurduktan sonra karşılaşılan problemleri belirlemeye yönelik olarak; ev kadını olarak sorumlulukların aksatmaya başlama; kadın olduğu için önyargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kalma; eş olarak sorumlulukları aksatmaya başlama; aile içi sorumlulukların işi aksatmaya başlama; anne olarak sorumlulukları aksatmaya başlama ve çocuk sahibi olarak işi aksatmaya başlama durumu soruları sorulmuştur. Çevresel destekleyici koşullar konusunda algı düzeyini belirlemeye yönelik olarak; çalıştığı sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünme; çalıştığı sektörde büyümek için uygun fırsatlar görme; yaşadığı bölgede hakim olan kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünme; kadın olduğu için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaştığını düş düşünme; yaşadığı bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünme durumu sorulmuştur.

3.3.4. Araştırmada Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Toplanan bilgilerin, veri topluluğu içindeki diğer bilgilerle karmaşık ilişkisi göz önüne alınarak, analiz ve yorumu kolaylaştırmak amacıyla, istatistiksel tekniklerden yararlanılmıştır.

Çalışmada kullanılan başlıca istatistiksel yöntemler: Ham verileri özetlemek amacıyla tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Anket formunun güvenilirliğini ölçmek için Cronbach Alpha analizi kullanılmıştır. Değişken sayısını azaltmak; değişkenler arası ilişkilerdeki yapıyı ortaya çıkarmak, diğer bir ifade ile değişkenleri sınıflandırmak amacıyla açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığının tespit etmek için korelasyon matrisi oluşturulmuştur.

Analizler, IBM SPSS For Windows 22 paket programı ile gerçekleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Saha araştırması kapsamında toplanan veriler öncelikle tanımlayıcı istatistikler, frekans tabloları, ortalama değerleri ile değerlendirilmiştir.

3.4.1. Genel Bilgiler

En yaşlı girişimci 1956, en genç girişimci ise 1998 yılında doğmuştur. Örneklemin yaş ortalaması 1980'dir.

Tablo 1: Faaliyet Konusu

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Lokanta	32	16,0
2) Güzellik salonu	7	3,5
3) Kuaför	45	22,5
4) Çeyiz üretimi	27	13,5
5) Çeyiz-Tuhafiye- Ev tekstili satış	14	7,0
6) Konfeksiyon satışı	44	22,0
7) Bijuteri-Aksesuar-Takı-Kozmetik- Parfümeri Satışı	17	8,5
8) Eğitim Merkezi-Kreş ve Yurt	6	3,0
9) Moda-Tasarım	4	2,0
10) Spor salonu	1	,5
11) Fotoğraf stüdyosu	1	,5
12) Mobilya satışı	1	,5
13) Matbaa-Ambalaj	1	,5
Toplam	200	100,0

Örneklemin %22,5'i kuaför; %22,0'si konfeksiyon satışı; %16,0'sı lokanta, pastane, kafe; %13,5'i çeyiz üretimi işletmeciliği yapmaktadır. Ayrıca kadın girişimcilerin %8,5'i bijuteri-aksesuar-takı-kozmetik-parfümeri satışı; %7,0'si çeyiz-tuhafiye-ev tekstili satışı yapmaktadır. %3,5'i güzellik salonu ve %3,0'ü eğitim merkezi kreş ve yurt sahibidir. Örneklem içinde moda tasarım-terzi, spor salonu sahibi, fotoğrafçı, mobilya ve ev eşyaları ile matbaa/ambalaj satışı yapan kadın girişimciler oldukça azdır (%0,5).

Tablo 2: Çalışan Sayısı

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) 1-9 kişi	188	94,0
2) 10-49 kişi	12	6,0
3) 50-249 kişi	0	0,0
4) 250-499 kişi	0	0,0
5) 500 ve üzeri kişi	0	0,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %94,0'ü 1-9 kişi, %6,0'sı ise 10-49 kişi istihdam etmektedir. Örneklemin tamamı KOBİ'lerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Eğitim Düzeyi

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Yok	0	0,0
2) İlköğretim	21	10,5
3) Ortaokul-lise	120	60,0
4) Lisans-Önlisans	55	27,5
5) Y.lisans- Doktora	4	2,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %10,5'i ilköğretim, %60'ı ortaokul-lise, %27,5'i önlisans-lisans, %2'si ise yüksek lisans ya da doktora mezundur. Örneklem içinde eğitim almamış kadın yoktur ($\bar{X} = 3,21$; $S = 0,647$).

Tablo 4: Çocuk Sayısı

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Yok	66	33,0
2) 1 çocuk	28	14,0
3) 2-3 çocuk	86	43,0
4) 4-5 çocuk	19	9,5
5) 6 çocuk ve üzeri	1	,5
Toplam	200	100,0

Örneklemdaki kadın girişimcilerin %33,0'nün çocuğu yoktur. %14,0'ü bir çocuğa, %43,0'ü 2-3 çocuğa; %9,5'i 4-5 çocuğa ve %0,5'i 6 çocuğa sahiptir. Kalabalık bir aile yapısına sahip olan kadın girişimciler örneklemin yaklaşık %10,0'unu oluşturmaktadır ($\bar{X} = 2,31$; $S = 1,048$).

Tablo 5: Medeni Durum

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1.Evli	138	69,0
2.Dul	11	5,5
3 Boşanmış	0	0,0
4.Belirtmek İstemiyorum	6	3,0
5.Bekar	45	22,5
Toplam	200	100,0

Örneklemdaki kadın girişimcilerin %69,0'u evli, %22,5'i bekar ve %5,5'i duldur. %3,0'ü medeni durumlarını belirtmek istememiştir. Yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanan ankette boşanma aşamasında olan ya da boşanmış kadınlar, kendilerinin evli olarak kaydedilmesini istemiştir.

Tablo 6: Kaç yıldır işletme sahibisiniz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Yeni	26	13,0
2) 1-3 yıl	48	24,0
3) 2-3 yıl	45	22,5
4) 4-5yıl	42	21,0
5) 10 yıl ve üzeri	39	19,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %13,0'ü işletmesini yeni açmıştır. %24,0'ü 1-3 yıldır, %22,5'si 3-5 yıldır, %21,0'i 5-10 yıldır, %19,5'i 10 yıl ve üzeri işletme sahibidir. ($\bar{X} = 3,10$; $S = 1,322$).

Tablo 7: İşletmenin ortaklık durumu

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Ortak yok	161	80,5
2) Aile içi ortaklı (Eş, çocuk, kardeş, anne, baba)	29	14,5
3) Aile içi ortaklı (Kuzen, yakın olmayan akraba)	3	1,5
4) Ortaklar arasında akrabalık ilişkisi yok	7	3,5
Toplam	200	100,0

Çalışma kapsamındaki kadın girişimcilerin %80,5'nin işletmesinin ortağı yoktur. Birinci dereceden akrabalarla (eş, çocuk, kardeş, anne, baba) ortaklığı olan kadın girişimciler

%14,5 iken, aile dışından birileriyle ortaklığı olanlar %3,5'tir. %1,5'lik kesimi oluşturan kadın girişimcilerin ise kuzen ve yakın olmayan akrabalarıyla ortaklıkları vardır.

Tablo 8: Ürünlerinizi/hizmetinizi hangilerine satıyorsunuz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Nihai Tüketici	157	78,5
2) Diğer İşletmeler	0	0,0
3) Her ikisi de	43	21,5
Toplam	200	100,0

İşletmelerin %78,5'i, ürün ve hizmetlerini sadece nihai tüketicilere satmaktadır. Geriye kalan %21,5 kadın girişimci ürün ve hizmetlerini hem nihai tüketicilere hem de diğer işletmelere satmaktadır. Örneklem içinde sadece işletmelere ürün ya da hizmet satan kadın girişimci bulunmamaktadır.

Tablo 9: Günde kaç saat çalışıyorsunuz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) 1-2 saat	1	,5
2) Yarım gün	8	4,0
3) 5-6 saat	24	12,0
4) 7-10 saat	87	43,5
5) 11 saat ve üzeri	78	39,0
Cevapsız	2	1,0
Toplam	200	100,0

Girişimcilerin %43,5'i 7-10 saat, %39,0'u 11 saat ve üzeri ve %12,0'si 5-6 saat çalışmaktadır. Yarım gün ya da 1-2 saat çalışan kadın girişimciler örneklemin %4,5'ini oluşturmaktadır ($\bar{X}=4,18$; $S=0,833$).

Tablo 10: Eve iş götürür müsünüz/veya evde üretim yapıp işletmede satar mısınız?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Hiçbir zaman	153	76,5
2) Nadiren	13	6,5
3) Ara sıra	20	10,0
4) Sık sık	11	5,5
5) Her zaman	3	1,5
Toplam	200	100,0

Örneklemin %76,5'i eve iş götürmemektedir veya evde üretim yapıp işletmede satmamaktadır. Buna karşılık %10,0'luk kesim ara sıra, %6,5'lik kesim nadiren, %5,5'lik kesim sık sık, % 1,5'lik kesim her zaman eve iş götürüp, evde üretim yapmaktadır ($\bar{X}=1,49$; $S=0,982$).

Tablo 11: Ailenize dilediğiniz gibi vakit ayırabiliyor musunuz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Hiçbir zaman	45	22,5
2) Nadiren	47	23,5
3) Ara sıra	54	27,0
4) Sık sık	37	18,5
5) Her zaman	17	8,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %22,5'i ailesine dilediği gibi zaman ayıramadığını, buna karşılık %23,5'i nadiren vakit ayırdığını belirtmiştir. Bu oran ara sıra vakit ayırabilen kadın girişimciler için %27,0 iken; sık sık ayıranlar için %18,5'tir. %8,5'lik kesim ise aileleriyle her zaman vakit geçirdiklerini ifade etmiştir ($\bar{X}=2,67$; $S=1,249$).

Tablo 12: İşletmenizde aile bireyleri sizinle resmi veya gayri resmi olarak çalışıyor mu?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
Hayır	104	52,0
Evet	96	48,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %52,0'si aile bireylerini resmi ya da gayri resmi bir şekilde istihdam ettiğini dile getirmiştir. Buna karşılık %48,0'i aile bireylerinden hiç kimseyi yanında çalıştırmadığını ifade etmiştir.

Tablo 13: Kadın Girişimcilerle Birlikte Çalışan Aile Bireyleri

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Eş	38	19,0
2) Çocuklar	30	15,0
3) Kardeş, Anne/baba	36	18,0
4) Yeğen, kuzen	8	4,0
Toplam	96	48

Bir önce ki soruya “evet” yanıtını vererek aile bireylerini istihdam ettiğini belirten kadın girişimcilerin %19,0’u, işletmelerinde eşleriyle birlikte çalışmaktadır. %18,0’i kardeş, anne ya da babalarıyla; %15,0’i çocuklarıyla ve %4,0’ü yeğen ya da kuzenleriyle çalışmaktadır.

Tablo 14: Neden kendi işinizi kurdunuz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Hayalimdi	94	47,0
2) Çocuklar büyüdüktan sonra yapacak işim kalmadı.	7	3,5
3) Aile bütçesine katkıda bulunmak istedim.	45	22,5
4) Ekonomik özgürlüğüm olsun istedim.	37	18,5
5) Bu konuda yetenekli olduğumu düşünüyorum	10	5,0
6) Mecburdum, eşim öldü/ boşandım	0	0,0
7) İşsiz kaldım/ iş bulamadım	1	,5
8) Maaşlı bir işe göre daha çok para kazanabileceğimi düşündüm	0	0,0
9) Kimsenin emri altında çalışmak istemedim	5	2,5
10) Emekli olduktan sonra zamanımı boşa geçirmek istemedim	0	0,0
11) Yatırım yapacak param vardı	0	0,0
12) Ailem/ eşim zorladı, ben istemedim	0	0,0
13) Diğer	1	,5
Toplam	200	100,0

Örneklemdaki kadın girişimcilerin %47,0’si hayali olduğu için; %22,5’i aile bütçesine katkı sağlamayı istediği için; %18,5’i ekonomik özgürlük elde etmek için; %5,0’i bu konuda yetenekli olduğu için; %3,5’i çocuklar büyüdüktan sonra yapacak işi kalmadığı için ve %2,5’i de kimsenin emri altında çalışmak istemediği için girişimci olmayı tercih ettiğini dile getirmiştir.

Tablo 15: Bu işkolu konusunda bilgi veya deneyim sahibi miydiniz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Hiç bilgim-deneyimim yoktu.	73	36,5
2) Aile işi	15	7,5
3) Bu konuda İşkur -Halk eğitim mesleki kurslarına gittim.	26	13,0
4) Bu konuda meslek lisesinde eğitim aldım	23	11,5
5) Bu konuda yüksek okul-üniversite eğiti aldım	10	5,0
6) Usta-çırak ilişkisi	44	22,0
7) Diğer	9	4,5
Toplam	200	100,0

Örneklemede, çalıştığı sektörde hiç bilgi deneyim sahibi olmayan %36,5; usta çırak ilişkisini devam ettiren %22,0; İşkur-halk eğitim kurslarına giden %13,0; meslek lisesinde eğitim alan %11,5; aile işini devam ettiren %7,5; yüksek okul-üniversite eğitimi alan %5,0 ve diğer meslek dallarında (satış temsilcisi/kasiyer) görev yapan %4,5 kadın girişimci vardır.

Tablo 16: Bugün imkanınız olsa işi bırakır mıydınız? veya maaşlı bir işe geçer miydiniz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	44	22,0
2) Katılmıyorum	112	56,0
3) Kararsızım	14	7,0
4) Katılıyorum	25	12,5
5) Kesinlikle katılıyorum	5	2,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %78,0'i imkanları olsa dahi işlerini bırakmak istemediklerini ya da maaşlı işe geçmek istemediklerini ifade etmiştir. %15,0'i ise işlerini bırakmak istediklerini ya da maaşlı bir işe geçmek istediklerini dile getirmiştir ($\bar{X} = 2,18$; $S = 0,995$).

Tablo 17: İşletmenizin mülkiyetine nasıl sahip oldunuz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Sıfırdan kendim kurdum	144	72,0
2) Ailemden kaldı	6	3,0
3) Var olan bir işletmeyi-hisseyi satın aldım	14	7,0
4) Diğer	35	17,5
Cevapsız	1	,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %72,0'si işletmesini sıfırdan kurmuştur. %17,5'si ise diğer seçeneğini işaretleyerek işletmenin mülkiyetine nasıl sahip olduklarını belirtmek istememiştir. %7,0'si var olan bir işletmeyi-hisseyi devralmıştır ve %3,0'ünün işletmesi ailesinden kalmıştır.

Tablo 18: İşletmenizi kurarken veya kurduktan sonra aşağıdaki fon kaynaklarından hibe veya kredi desteği aldınız mı?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Destek Almadım	118	59,0
2) Esnaf ve Sanatkarlar Odası	16	8,0
3) Kalkınma Ajansı	0	0,0
4) IPARD	0	0,0
5) KOSGEB	50	25,0
6) Mikro kredi	3	1,5
7) Diğer	13	6,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %41,0'i işletmelerini kurarken veya kurduktan sonra çeşitli fon kaynaklarından hibe veya kredi desteği aldığını; buna karşılık %59,0'u herhangi bir destek almadığını belirtmiştir. Kadın girişimcilerin %25,0'i KOSGEB'den, %8,0'i Esnaf ve Sanatkarlar Odası'ndan, %1,5'i mikro krediden yararlandıklarını dile getirmiştir. %6,5'i ise diğer kaynaklardan yararlandıklarını ifade edip içeriği hakkında bilgi vermemiştir.

Tablo 19: Ev işlerini yürütme veya çocuk bakımı gibi konularda ücretli veya ücretsiz yardım alıyor musunuz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
Hayır	151	75,5
Evet	49	24,5
Toplam	200	100,0

Araştırma kapsamındaki kadın girişimcilerin %75,5'i ev işlerini yönetme ve çocuk bakımı gibi konularda yardım almazken, %24,5'i bu konularda yardım almaktadır.

Tablo 20: Hangi Konularda yardım alıyorsunuz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Aileden bir yakınım ücretsiz olarak çocuklarıma bakıyor.	13	6,5
2) Aileden bir yakınım ücret karşılığı çocuklarıma bakıyor.	4	2,0
3) Aile dışından bir bakıcı çocuklarıma bakıyor.	6	3,0
4) Aileden bir yakınım ücretsiz olarak ev işlerine yardım ediyor.	2	1,0
5) Aileden bir yakınım ücret karşılığı ev işlerine yardım ediyor.	6	3,0
6) Aile dışından bir temizlikçi ev işlerine yardım ediyor.	17	8,5

Kadın girişimcilerden %8,5'i ise aile dışından bir temizlikçiden ücret karşılığı ev işleri için yardım aldığını ve %6,5'i ailesinden bir yakınımın ücretsiz çocuklarına baktığını dile getirmiştir. Ayrıca %3,0'ü aile dışından birinin ücret karşılığı çocuklarına baktığını ve %2,0'si aileden birinin ücret karşılığı çocuklara baktığını ifade etmiştir.

Tablo 21: Eşinizin Eğitim Durumu

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Eşi Yok	51	25,5
2) İlköğretim	5	2,5
3) Ortaokul- Lise	61	30,5
4) Önlisans-Lisans	74	37,0
5) Y.lisans- Doktora	2	1,0
Cevapsız	7	3,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %25,5'nin eşleri yoktur. Evli olan kadın girişimcilerin eşlerinin eğitim düzeyleri ise şu şekildedir: %2,5'nun eşi ilköğretim; %30,5'inin eşi ortaokul- lise; %37,0'sinin eşi önlisans-lisans; %1,0'inin eşi ise yüksek lisans/doktora mezunudur.

Tablo 22: Eşinizin mesleği

	Frekans (N)	Yüzde (%)
0) Eşi yok veya cevapsız	57	28,5
1) İşsiz/ çalışmıyor	3	1,5
2) Memur	42	21,0
3) İşçi	18	9,0
4) Girişimci	37	18,5
5) Emekli	10	5,0
6) Diğer	33	16,5
Toplam	200	100,0

“Eşinizin mesleği nedir?” sorusuna evli olmayan girişimciler cevap vermemiş, bazı girişimciler ise cevap vermek istememiştir (%28,5). Kadın girişimcilerin %21,0’nin eşi memur; %18,5’nin eşi girişimci; %16,5’nin eşi diğer işlerde çalışmakta (avukat, doktor, mühendis vb.); %9,0’nun eşi işçi; %5,0’nin emekli ve geri kalan %1,5’nun eşi ise işsizdir.

Tablo 23: Ailenizin toplam aylık geliri

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) 100-1.300 TL	19	9,5
2) 1.400-2.000 TL	68	34,0
3) 3.000- 5.900 TL	74	37,0
4) 6.000- 11.900 TL	31	15,5
5) 12.000 TL ve üzeri	7	3,5
Cevapsız	1	,5
Toplam	200	100,0

Araştırma kapsamındaki kadın girişimcilerin %37,0’sinin aylık geliri 3.000-5.900 TL arasında; %34,0’nün aylık geliri 1.400- 2.000 TL arasında; %15,5’nin aylık geliri 6.000-11.900 TL arasında; %9,5’nin aylık geliri 100-1.300 TL arasında; ve %3,5’nin aylık geliri 12.000 TL ve üzerinde yer almaktadır ($\bar{X}=2,69$; $S=0,965$).

Tablo 24: İşletmenizi kurarken kimlerden destek gördünüz?

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Hiç kimse	49	24,5
2) Anne	32	16,0
3) Baba	46	23,0
4) Eş	81	40,5
5) Çocuklar	14	7,0
6) Yakın Arkadaşlar	7	3,5
7) Akrabalar	8	4
Toplam	200	100,0

%24,5 kadın girişimci, işletmesini kurarken hiç kimseden destek görmediğini dile getirmiştir. Buna karşılık kadın girişimcilerin %40,5'i eşinden; %23'ü babasından; %16,0'sı annesinden; %7,0'si çocuklarından; %3,5'i yakın arkadaşlarından ve %4,0'ü akrabalarından destek gördüğünü ifade etmiştir.

3.4.2. Kadın Girişimcilerin Karşılaştığı Problemler

Kadın girişimcilere işletmeyi kurarken, yönetirken ve kurduktan sonra karşılaştıkları sorunları araştıran sorular sorulmuştur.

Tablo 25: İşletmeyi kurarken karşılaştıkları sorunlar

	Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (S)
Ailem ve yakın çevrem olumsuz baskısını hissettim.	2,49	1,725
Finansal kaynak bulmakta zorlandım.	2,34	1,564
Bürokratik işlemlerde zorlandım.	2,28	1,594
Makine ekipman seçiminde ve temininde zorlandım.	1,85	1,350
İşi planlamakta zorlandım.	1,76	1,278

Kadın girişimcilerin, işletmelerini kurarken karşılaştıkları sorunlar; aile ve yakın çevrelerinin olumsuz baskını hissetme; finansal kaynak bulmakta, bürokratik işlemlerde, makine ekipman seçiminde ve temininde ve işi planlamakta zorlanma olarak kaydedilmiştir. İşletmeyi kurmadan önce karşılaştıkları zorluklar değerlendirildiğinde kadın girişimcilerin, en az zorlandıkları konuların makine ekipman temini ve seçimi ve işi planlama olduğu görülmüştür.

Tablo 26: Ailem ve yakın çevrem olumsuz baskısını hissettim

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	104	52,0
2) Katılmıyorum	15	7,5
3) Kararsızım	6	3,0
4) Katılıyorum	29	14,5
5) Kesinlikle katılıyorum	46	23,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin yaklaşık %59,5'i işletmelerini kurarken olumsuz baskı hissetmediğini söylemiştir. %37,5'lik kesim ise ailesinin ve yakın çevresinin olumsuz baskısını hissettiğini dile getirmiştir.

Tablo 27: Bürokratik işlemlerde zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	112	56,0
2) Katılmıyorum	14	7,0
3) Kararsızım	9	4,5
4) Katılıyorum	37	18,5
5) Kesinlikle katılıyorum	28	14,0
Toplam	200	100,0

Girişimcilerin %63,0'sı bürokratik işlemlerde zorlanmadıklarını ifade etmiştir. Buna karşılık %32,5'i bürokratik işlemlerde zorlandıklarını dile getirmiştir.

Tablo 28: İşi planlamakta zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	141	70,5
2) Katılmıyorum	11	5,5
3) Kararsızım	12	6,0
4) Katılıyorum	28	14,0
5) Kesinlikle katılıyorum	8	4,0
Toplam	200	100,0

Araştırma kapsamındaki kadın girişimlerin %76,0'sı işi planlamakta zorlanmadıklarını ifade etmiştir. Buna karşılık %18,0'i işi planlamakta zorlandığını dile getirmiştir.

Tablo 29: Makine ekipman seçiminde ve temininde zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	132	66,0
2) Katılmıyorum	17	8,5
3) Kararsızım	9	4,5
4) Katılıyorum	29	14,5
5) Kesinlikle katılıyorum	12	6,0
Cevapsız	1	,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %74,5'si makine ve ekipman temininde zorlanmadıklarını ifade etmiştir. %20,5'lik kesim ise bu konuda zorlandıklarını dile getirmiştir.

Tablo 30: Finansal kaynak bulmakta zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	105	52,5
2) Katılmıyorum	16	8,0
3) Kararsızım	9	4,5
4) Katılıyorum	47	23,5
5) Kesinlikle katılıyorum	23	11,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %35,0'i işletmeyi kurma aşamasında finansal kaynak bulma konusunda zorlandıklarını dile getirmiştir. %60,5 kadın girişimci ise işletmelerini kurarken finansal kaynak bulma konusunda zorlanmadıklarını ifade etmiştir.

Tablo 31: İşletmeyi yönetirken karşılaştıkları sorunlar

	Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (S)
Finansal hesaplar konusunda zorlandım.	1,99	1,394
Pazarlama konusunda zorlandım.	1,95	1,408
Çalışanları yönetmekte zorlandım.	1,89	1,377
Satış fiyatlarını belirlerken zorlandım.	1,79	1,303
Rakiplerimle başa çıkmakta zorlandım.	1,76	1,290
Müşteri ilişkilerinde zorlandım.	1,71	1,251
Üretim miktarını belirlerken zorlandım.	1,66	1,182
Üretim sorunlarını çözmekte zorlandım.	1,64	1,157

Kadın girişimcilerin işletmeyi yönetirken karşılaştıkları sorunlar sırasıyla; finansal hesaplar; pazarlama; çalışanları yönetme; satış fiyatlarını belirleme; rakiplerle başa çıkma;

müşteri ilişkileri; üretim miktarını belirleme; ve üretim sorunlarını çözmek olarak kaydedilmiştir.

Tablo 32: Pazarlama konusunda zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	130	65,0
2) Katılmıyorum	13	6,5
3) Kararsızım	6	3,0
4) Katılıyorum	40	20,0
5) Kesinlikle katılıyorum	11	5,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %71,5'i pazarlama konusunda zorlanmadıklarını ifade etmiştir. %25,5'i ise bahsi geçen konuda sorun yaşadığını dile getirmiştir.

Tablo 33: Finansal hesaplar konusunda zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	123	61,5
2) Katılmıyorum	17	8,5
3) Kararsızım	12	6,0
4) Katılıyorum	36	18,0
5) Kesinlikle katılıyorum	12	6,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %70,0'i finansal hesaplar konusunda zorlanmadığını; buna karşılık %24,0'ü zorlandığını dile getirmiştir.

Tablo 34: Müşteri ilişkilerinde zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	143	71,5
2) Katılmıyorum	16	8,0
3) Kararsızım	6	3,0
4) Katılıyorum	27	13,5
5) Kesinlikle katılıyorum	8	4,0
Toplam	200	100,0

Örneklem kapsamındaki kadın girişimcilerin %79,5'i müşteri ilişkilerinde zorlanmadıklarını, %17,5'i ise zorlandıklarını dile getirmiştir.

Tablo 35: Üretim miktarını belirlerken zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	143	71,5
2) Katılmıyorum	12	6,0
3) Kararsızım	10	5,0
4) Katılıyorum	29	14,5
5) Kesinlikle katılıyorum	3	1,5
Cevapsız	3	1,5
Toplam	200	100,0

Örnekleme grubundaki kadın girişimcilerin %77,5'i üretim miktarını belirleme konusunda zorlanmadığını dile getirmiştir. Buna karşılık %16,0'sı üretim miktarını belirlerken zorlandığını ifade etmiştir.

Tablo 36: Üretim sorunlarını çözmekte zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	140	70,0
2) Katılmıyorum	19	9,5
3) Kararsızım	9	4,5
4) Katılıyorum	23	11,5
5) Kesinlikle katılıyorum	5	2,5
Cevapsız	4	2,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %79,5'i üretim sorunlarını çözerken zorlanmadığını dile getirmiştir. %14,0'i ise üretim sorunlarını çözmekte zorlandığını ifade etmiştir.

Tablo 37: Satış fiyatlarını belirlerken zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	134	67,0
2) Katılmıyorum	19	9,5
3) Kararsızım	7	3,5
4) Katılıyorum	28	14,0
5) Kesinlikle katılıyorum	10	5,0
Cevapsız	2	1,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %76,5'i göre satış fiyatlarını belirleme konusunda zorlanmadıklarını ifade etmiştir. %19,0'u ise satış fiyatlarını belirleme konusunda zorlandıklarını dile getirmiştir.

Tablo 38: Çalışanları yönetmekte zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	129	64,5
2) Katılmıyorum	18	9,0
3) Kararsızım	9	4,5
4) Katılıyorum	28	14,0
5) Kesinlikle katılıyorum	14	7,0
Cevapsız	2	1,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %73,5'i çalışanları yönetmekte zorlanmadığını dile getirmiştir. Ancak %21,0'i bu konuda zorlandığını ifade etmiştir.

Tablo 39: Rakiplerimle başa çıkmakta zorlandım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	135	67,5
2) Katılmıyorum	20	10,0
3) Kararsızım	11	5,5
4) Katılıyorum	19	9,5
5) Kesinlikle katılıyorum	13	6,5
Cevapsız	2	1,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %77,5'i, rakiplerle başa çıkma konusunda zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir. %16,0'sı ise rakipleriyle başa çıkma konusunda zorlandıklarını dile getirmiştir.

Tablo 40: İşletmeyi kurduktan sonra karşılaştıkları sorunlar

	Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (S)
Ev kadını sorumluluklarımı aksatmaya başladım.	2,43	1,543
Kadın olduğum için ön yargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kaldım.	2,32	1,658
Eş olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım.	2,12	1,477
Aile içi sorumluluklar işimi aksatmaya başladı.	2,04	1,475
Anne olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım.	1,98	1,444
Çocuk sahibi olmak işimi aksattı.	1,96	1,382

Kadın girişimlerin işletmeyi kurduktan sonra karşılaştıkları sorunlar sırasıyla; ev kadını sorumluluklarını aksatma; kadın olduğu için önyargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kalma; eş olarak sorumluluklarını aksatma; aile içi sorumlulukların işlerini aksatması; anne olarak sorumluluklarını aksatma ve çocuk sahibi olmanın işlerini aksatması olarak kaydedilmiştir.

Tablo 41: Kadın olduğum için önyargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kaldım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	110	55,0
2) Katılmıyorum	19	9,5
3) Kararsızım	9	4,5
4) Katılıyorum	22	11,0
5) Kesinlikle katılıyorum	40	20,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %64,5'i kadın oldukları için önyargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kalmadıklarını dile getirmiştir. %31,0'i ise ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 42: Çocuk sahibi olmak işimi aksattı

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	99	49,5
2) Katılmıyorum	15	7,5
3) Kararsızım	12	6,0
4) Katılıyorum	24	12,0
5) Kesinlikle katılıyorum	11	5,5
Cevapsız	39	19,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %57,0'i çocuk sahibi olmanın işlerini aksatmadığını dile getirmiştir. Buna karşılık %17,5'si çocuk sahibi oldukları için işlerinin aksadığını ifade etmiştir.

Tablo 43: Ev kadını sorumluluklarımı aksatmaya başladım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	80	40,0
2) Katılmıyorum	13	6,5
3) Kararsızım	7	3,5
4) Katılıyorum	49	24,5
5) Kesinlikle katılıyorum	15	7,5
Cevapsız	36	18,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %46,5'i ev kadını sorumluluklarını devam ettirdiklerini dile getirmiştir. Buna karşılık %32,0'si bahsi geçen sorumlulukları ihmal ettiklerini ifade etmiştir.

Tablo 44: Eş olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	92	46,0
2) Katılmıyorum	14	7,0
3) Kararsızım	5	2,5
4) Katılıyorum	35	17,5
5) Kesinlikle katılıyorum	12	6,0
Cevapsız	42	21,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %53,0'ü eş olarak sorumluluklarını aksatmadıklarını; buna karşılık %23,5'i ise eş olarak sorumluluklarını aksatmaya başladıklarını ifade etmiştir.

Tablo 45: Anne olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	98	49,0
2) Katılmıyorum	13	6,5
3) Kararsızım	2	1,0
4) Katılıyorum	30	15,0
5) Kesinlikle katılıyorum	11	5,5
Cevapsız	46	23,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %55,5'i anne olarak sorumluluklarını aksatmadıklarını dile getirmiştir. Buna karşılık %20,5'i anne olarak sorumluluklarını aksattıklarını ifade etmiştir.

Tablo 46: Aile içi sorumluluklar işimi aksatmaya başladı

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	123	61,5
2) Katılmıyorum	17	8,5
3) Kararsızım	6	3,0
4) Katılıyorum	35	17,5
5) Kesinlikle katılıyorum	18	9,0
Cevapsız	1	,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %26,5'i aile içi sorumlulukların işlerini aksattığını; %70,0'i ise aksatmadığını ifade etmiştir.

Tablo 47: Çevresel destekleyici koşullar konusunda algı düzeyi

	Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (S)
Çalıştığım sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünüyorum.	4,36	1,190
Çalıştığım sektörde büyümek için uygun fırsatlar görüyorum.	3,95	1,437
Yaşadığım bölgede hakim kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünüyorum.	2,74	1,708
Kadın olduğum için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaştığımı düşünüyorum.	2,54	1,702
Yaşadığım bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünüyorum.	2,38	1,624

Kadın girişimcinin içinde bulunduğu çevreyi nasıl algıladığı konusunda bazı sorular yöneltilmiştir. Kadın girişimcilerin başarısını etkileyebilecek nitelikteki bu koşullara ilişkin değerlendirmeleri sırasıyla; çalıştığı sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünmek; çalıştığı sektörde büyümek için uygun fırsatlar görmek; yaşadıkları bölgedeki hakim kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik etmesi; kadın oldukları için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaşma durumu; ve yaşadıkları bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunması olarak kaydedilmiştir.

Bu sonuçlar değerlendirildiğinde kadın girişimcilerin çalıştıkları sektörden memnun olduklarını ve büyümek için uygun fırsatlar gördüklerini yüksek düzeyde ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Tablo 48: Çalıştığım sektörde büyümek için uygun fırsatlar görüyorum

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	32	16,0
2) Katılmıyorum	2	1,0
3) Kararsızım	11	5,5
4) Katılıyorum	52	26,0
5) Kesinlikle katılıyorum	102	51,0
Cevapsız	1	,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %77,0'si faaliyet gösterdikleri sektörde büyümek için uygun fırsatlar bulunduğunu ifade etmiştir. %17,0'si ise çalıştığı sektörde büyüme için uygun fırsat görmediğini dile getirmiştir.

Tablo 49: Çalıştığım sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünüyorum

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	16	8,0
2) Katılmıyorum	5	2,5
3) Kararsızım	7	3,5
4) Katılıyorum	36	18,0
5) Kesinlikle katılıyorum	136	68,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %86,0'sı çalıştıkları sektörün kadınlar için uygun olduğunu dile getirmiştir. %10,5'i ise çalıştıkları sektörün kadınlar için uygun olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 50: Yaşadığım bölgede hakim kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünüyorum

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	88	44,0
2) Katılmıyorum	9	4,5
3) Kararsızım	16	8,0
4) Katılıyorum	38	19,0
5) Kesinlikle katılıyorum	48	24,0
Cevapsız	1	,5
Toplam	200	100,0

Girişimcilerin %48,5'ine göre yaşadıkları bölgede hakim olan kültür kadınları girişimci olmaya teşvik etmemektedir. Diğer yandan %43,0'üne göre ise yaşanan bölgede hakim olan kültür kadınları girişimci olmaya teşvik etmektedir.

Tablo 51: Yaşadığım bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünüyorum

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	105	52,5
2) Katılmıyorum	16	8,0
3) Kararsızım	9	4,5
4) Katılıyorum	38	19,0
5) Kesinlikle katılıyorum	32	16,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %60,5'i yaşadıkları bölgede yeterli destek mekanizması bulunmadığını dile getirirken; %35,0'i ise destek mekanizmalarının yeterli olduğunu düşünmektedir.

Tablo 52: Kadın olduğum için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaşıştığımı düşünüyorum

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	98	49,0
2) Katılmıyorum	15	7,5
3) Kararsızım	12	6,0
4) Katılıyorum	29	14,5
5) Kesinlikle katılıyorum	45	22,5
Cevapsız	1	,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %56,5'i cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadıklarını ve erkeklerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaşmadıklarını ifade etmiştir. %37,0'si ise ayrımcılık yaşadığını dile getirmiştir.

Tablo 53: İşletmeyi yönetmekte zorlanmıyorum

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Kesinlikle katılmıyorum	79	39,5
2) Katılmıyorum	9	4,5
3) Kararsızım	7	3,5
4) Katılıyorum	31	15,5
5) Kesinlikle katılıyorum	74	37,0
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %44,0'ü işletmeyi yönetmekte zorlanmadığını, %52,5'i ise işletmeyi yönetmekte zorlandıklarını ifade etmiştir ($\bar{X}=3,06$; $S=1,809$).

Tablo 54: Rakiplerinizin önüne geçmenizi sağlayacak ana faktör

	Frekans (N)	Yüzde (%)
1) Fiyat	98	49,0
2) Kalite	78	39,0
3) Hızlı ve zamanında teslimat	12	6,0
4) Yeni model	5	2,5
5) Diğer	7	3,5
Toplam	200	100,0

Kadın girişimcilerin %49,0'u fiyatıyla; %39,0'u kalitesiyle; %6,0'sı hızlı ve zamanında yaptıkları teslimatla; %2,5'i denediği yeni modellerle rakiplerinin önüne geçtiğini dile getirmiştir. Diğer seçeneği altında müşteri ilişkileri ifade edilmiştir.

3.4.3. Faktör Analizi

Faktör analizi birbirleriyle ilişkili çok sayıdaki değişkenin az sayıda, anlamlı ve birbirinden bağımsız faktörler haline getiren ve yaygın bir şekilde kullanılan çok değişkenli istatistik tekniklerinden biridir. Faktör analizinde, regresyon analizindeki gibi, bağımlı değişken ve bu değişkeni açıklamaya çalışan bağımsız değişkenler seti mevcut değildir. Faktör analizinde aralarında değişken sayısını azaltmak, değişkenler arası ilişkilerdeki yapıyı ortaya çıkarmak yani değişkeni sınıflandırmak amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulamasına karar verilmiştir (Kalaycı, 2006:321).

Araştırmada kullanılan veri seti 200 örneklem büyüklüğü ile açımlayıcı faktör analizine uygunluk için yeterliliği karşılamaktadır. Faktör analizi gerçekleştirilmeden önce 37 madde için Cronbach Alpha ,810 olarak ölçülmüştür. Açımlayıcı Faktör Analizi, Temel Bileşenler Analizi,

Varimax tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Analiz sırasında maddeler binişiklik durumları ve faktör yük değerlerinin kabul düzeyini karşılama düzeyleri (,32 olarak) değerlendirilmiş, binişik maddeler ve faktör yük değeri düşük olan maddeler tek tek ve adım adım analiz aracından çıkarılmıştır. İlk aşamada 37 değişken analize alınmış, yukarıda bahsedilen analiz sürecinde 5 değişken analiz dışında bırakılmıştır. Son adımda Cronbach Alpha değeri 32 madde için ,812 olarak ölçülmüştür. Faktör analizi çıktı dosyası Ek 2’de sunulmaktadır.

Araştırmada kullanılan veri setinin KMO oranı 0,749 olarak ölçülmüştür. Analizin Bartlett Küresellik Testi sonuçları incelendiğinde, elde edilen ki-kare (X^2) değerinin 0,1 düzeyinde manidar olduğu görülmektedir. ($X^2_{(496)}= 1975,473$; $p<.01$). Bu sonuç verilerin çok değişkenli, normal dağılımdan geldiğini ve dolayısıyla faktör analizinin bir diğer varsayımının karşılandığı anlamına gelmektedir.

Gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizi için altı faktör önerilmektedir. Bu altı faktörün toplam varyansa yaptığı katkının %55,927 olduğu görülmektedir.

1. Faktör: İşletme yönetiminde zorluk. %21,069 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün işletme yönetiminde kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunları temsil eden değişkenlerden oluştuğu düşünülmüştür. Faktör içinde yer alan maddeler: pazarlama konusunda zorluk, finansal hesaplar konusunda zorluk, üretim miktarını belirlerken zorluk, üretim sorunlarını çözmekte zorluk, rakiplerle başa çıkmakta zorluk, işi planlamakta zorluk, makine ve ekipman seçiminde ve temininde zorluk, finansal kaynak bulmakta zorluk, satış fiyatlarını belirlerken zorluk, müşteri ilişkilerinde zorluk ve bürokratik işlemlerde zorluk şeklindedir.

2. Faktör: Rol Çatışması. %9,843 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün kadın girişimcilerin, hem kadın hem de girişimci olmalarından dolayı toplumsal rollerinden kaynaklanan rol çatışması değişkenlerinden oluştuğu düşünülmüştür. Faktör içinde yer alan maddeler: anne olarak sorumluluklarını aksatma, eş olarak sorumluluklarını aksatma, ev kadını sorumluluklarını aksatma, aile içi sorumlulukların işini aksatması, çocuk sahibi olmanın işini aksatması, aileye dilediği gibi vakit ayıramama ve çocuk sayısı şeklindedir.

3. Faktör: Destekleyici çevresel koşullar. %7,517 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün, kadın girişimcileri işletme kurarken ve yönetirken destekleyen çevresel koşulları temsil ettiği düşünülmüştür. Faktör içinde yer alan maddeler: yaşadığı bölgedeki hakim kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünme, yaşadığı bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünme, işletmeyi yönetmekte

zorlanmama, çalıştığı sektörde büyümek için uygun fırsatlar görme, çalıştığı sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünme şeklindedir.

4. Faktör: Ataerkil toplumsal yapı. %6,973 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün kadın girişimcilerin içinde yaşadığı toplumun ataerkil özelliklerinin temsil ettiği düşünülmektedir. Faktör içinde yer alan maddeler: kadın olduğu için önyargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kalma, aile ve yakın çevrenin olumsuz baskısını hissetme, kadın olduğu için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaşma şeklindedir.

5. Faktör: Aile desteği. %5,479 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün aile desteğini temsil ettiği düşünülmüştür. Faktör içinde yer alan maddeler: işletmenin kuruluş aşamasında destek olan aile bireylerinin sayısı, günde daha az saat çalışma ve daha yeni işletme sahibi olma şeklindedir.

6. Faktör: Sosyo-ekonomik durum. %5,046 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün, kadınların sosyo-ekonomik durumunu temsil ettiği düşünülmüştür. Faktör içinde yer alan maddeler: eğitim düzeyi, ailenin toplam aylık geliri ve eşin eğitim düzeyi, şeklindedir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kadın girişimciliğinin, ülkelerin ekonomik ve sosyal açıdan kalkınması konusunda önemi büyüktür. Kadınlara iş hayatında fırsatlar tanınır ve girişimcilikte önlerindeki engeller kaldırılırsa, kadınlar başarılı olabilecekler ve çevrelerindeki insanlara istihdam sağlayabileceklerdir. Farklı iş kollarında daha fazla rol alan ve girişimci yönlerini geliştiren kadınlar, ülke içindeki bölgesel gelişme düzeyindeki farklılıkların giderilmesine katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmanın amacı, Erzurum ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin profilini ortaya koymak, girişimcilik faaliyetlerini etkileyen faktörleri ve sorunlarını araştırmaktır. Bu amaçla çalışma; kadın girişimcilerin işletmelerini kurarken, yönetirken ve kurduktan sonra karşılaştıkları problemleri; iş kurma ve yönetme süreçlerinde ailelerinden, çevrelerinden ve çeşitli kuruluşlardan destek alma durumlarını; iş ve aile hayatı arasındaki karşılıklı etkileşimi, rol çatışması yaşama durumlarını ve bölgede kadın girişimciliğini destekleyen koşullar konusunda algı düzeylerini incelemektedir. Ayrıca kadınların girişimcilik faaliyetini etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Spesifik olarak Erzurum ilinde faaliyet gösteren kadın girişimcileri konu alan, uygulamalı benzer bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Saha araştırması sonuçları, bölgesel düzeyde kadın girişimciliğinin desteklenmesi amacıyla üretilecek/yürütülecek programlara katkıda bulunacaktır. Ayrıca çalışmanın, bölgedeki kadın girişimcileri konu alan başka çalışmalara öncülük etmesi beklenmektedir.

Saha araştırması kapsamında Erzurum il merkezinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 200 kadın girişimciye anket uygulanmıştır. Toplanan veriler öncelikle tanımlayıcı istatistikler, frekans tabloları, ortalama değerleri ile değerlendirilmiştir. Kadınların girişimcilik faaliyetini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla açılımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

Saha araştırması bulguları

Örnekleme içinde yer alan kadın girişimcilerin en çok faaliyet gösterdikleri üç iş kolu; kuaför (%22,5), konfeksiyon satışı (%22,0) ve lokanta/pastane işletmeciliğidir (%16,0). Fotoğrafçı, mobilyacı ve matbaa-ambalaj işleriyle ilgilenen kadın girişimci oldukça azdır. Buradan hareketle Erzurum'daki kadın girişimcilerin daha çok hizmet sektöründe yoğunlaştıkları söylenebilir. Örneklemin tamamı KOBİ'lerden oluşmaktadır, 1-9 kişi istihdam eden mikro işletme oranı %94,0'tür.

Kadın girişimciler ağırlıklı olarak ortaokul-lise (%60,5) ve lisans-önlisans (%27,5) mezundur. Örnekleme içinde eğitim almamış kadın yoktur.

Kadın girişimcilerin çoğu (%69,0) evli, %22,5'i bekar. Ancak boşanmış ya da boşanmanın eşiğinde olan kadın girişimciler toplumsal baskı ve aile sınırlarının açığa çıkmasından endişe ettikleri için medeni durumlarının evli olarak kaydedilmesini istemişlerdir. Bu sebeple, medeni durumunu boşanmış olarak ifade eden girişimci bulunmamaktadır.

Kadın girişimcilerin üçte birinin (%33) çocuğu yoktur. %43,0'ü 2-3 çocuğa sahiptir. Kalabalık bir aile yapısına sahip olan (4-5 çocuk ve üzeri) kadın girişimciler örneklemin %10,0'unu oluşturmaktadır.

Kadın girişimcilerin %13,0'ü işletmesini yeni açmıştır. %24,0'ü 1-3 yıldır, %22,5'si 3-5 yıldır, %21,0'i 5-10 yıldır, %19,5'i 10 yıl ve üzeri işletme sahibidir. Örneklemin yaklaşık %80'i son 10 yıl içinde kurulan işletmelerden oluşmaktadır. Erzurum'da kadın girişimciliğinin son 10 yılda gelişme gösterdiği söylenebilir.

Çalışma kapsamındaki kadın girişimcilerin çoğunun (%80,5) işletmesinin ortağı yoktur. Kadın girişimcilerin %14,5'i birinci dereceden akrabalarla (eş, çocuk, kardeş, anne, baba), %3,5'i aile dışından birileriyle ve %1,5'i kuzen ve yakın olmayan akrabalarıyla ortak.

İşletmelerin ağırlıklı bir çoğunluğu (%78,5), ürün ve hizmetlerini sadece nihai tüketicilere satmaktadır. Geriye kalan işletmeler, ürün ve hizmetlerini hem nihai tüketicilere hem de diğer işletmelere satmaktadır. Örnekleme içinde sadece işletmelere ürün ya da hizmet satan işletme bulunmamaktadır.

Örneklemdaki kadın girişimcilerin %47,0'si hayali olduğu için; %22,5'i aile bütçesine katkı sağlamayı istediği için; %18,5'i ekonomik özgürlük elde etmek için; %5,0'i bu konuda yetenekli olduğu için; %3,5'i çocuklar büyüdükten sonra yapacak işi kalmadığı için ve %2,5'i

de kimsenin emri altında çalışmak istemediği için girişimci olmayı tercih ettiğini dile getirmiştir.

Kadın girişimcilerin %36,5'i iş kurarken, faaliyet gösterdikleri iş kolu konusunda hiç bilgi-deneyim sahibi olmadıklarını; %22'si usta-çırak ilişkisi ile, %13'ü İşkur-Halk Eğitim meslek kurslarına katılarak, %11,5'i meslek lisesinde eğitim alarak bilgi-deneyim sahibi olduklarını ifade etmiştir.

Kadın girişimcilerin %72,0'si işletmesini sıfırdan kurmuştur. %59,0'u işletmelerini kurarken veya kurduktan sonra hiçbir fon kaynağından hibe veya kredi desteği almadığını belirtmiştir. Ayrıca %25,0'i KOSGEB desteklerinden, %8,0'i ESOB fonlarından faydalanmıştır.

Kadın girişimcilerin yaklaşık dörtte biri, işletmesini kurarken hiç kimseden destek görmediğini dile getirmiştir. Diğer yandan kadın girişimcileri bu süreçte sırasıyla; eşleri (%40,5), babaları (%23,0), anneleri (%16,0), çocukları (%7,0), yakın arkadaşları (%3,5) ve akrabaları (%4,0) desteklemiştir.

Kadın girişimciler işletmelerini kurarken; ailelerinin ve yakın çevrelerinin olumsuz baskısını hissetmemiş (%59,5), bürokratik işlemlerde (%63,0), işi planlamakta (%76), makine ve ekipman temininde (%74,5) ve finansal kaynak bulma konusunda (%60,5) zorlanmamıştır. İşletmeyi kurmadan önce karşılaştıkları zorluklar değerlendirildiğinde kadın girişimcilerin, en az zorlandıkları konuların makine ekipman temini ve seçimi ve işi planlama olduğu görülmüştür. Kadınlar iş kurma sürecinde genel olarak zorlanmamıştır.

Kadın girişimcilerin %44,0'ü işletmeyi yönetmekte zorlanmadığını ifade etmiştir. Ayrıca girişimcilere işletmecilikle ilgili ana konu başlıkları tek tek sorulmuştur. Kadın girişimcilerin işletmeyi yönetirken; pazarlama konusunda (%71,5), finansal hesaplar konusunda (%70,5), müşteri ilişkilerinde (%79,5), üretim miktarını belirlerken (%77,5), üretim sorunlarını çözerken (%79,5), satış fiyatlarını belirlerken (%76,5), çalışanları yönetirken (%73,5) ve rakiplerle başa çıkma konusunda (%77,5) zorlanmadıkları görülmektedir. Araştırma sonuçları, kadınların işletmecilik bilgi ve becerisinin yetersiz olduğu konusundaki kalıpyargının ne kadar temelsiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadın girişimlere işletmelerini kurduktan sonra karşılaştıkları sorunlar sorulmuştur. Kadınlar; ev kadını sorumluluklarını aksattıklarını (%32,0), eş olarak sorumluluklarını aksattıklarını (%23,5), anne olarak sorumluluklarını aksattıklarını (%20,5), aile içi sorumlulukların işlerini aksattığını (%26,5), çocuk sahibi olmanın işlerini aksattığını (%17,5),

kadın oldukları için önyargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını (%31,0) ifade etmiştir. Araştırma sonuçları işletmeyi kurduktan sonra kadınların çok fazla sorun yaşamadıklarını göstermektedir.

Kadın girişimcinin içinde bulunduğu çevreyi nasıl algıladığı konusunda bazı sorular yöneltilmiştir. Kadın girişimcilerin başarısını etkileyebilecek nitelikteki bu koşullara ilişkin değerlendirmeler şöyledir: Kadınlar; çalıştıkları sektörde büyümek için uygun fırsatlar görmekte (%77,0) ve çalıştıkları sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünmektedir (%86,0). Ancak yaşadıkları bölgedeki hakim kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünen (%43,0) ve yaşadıkları bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünen kadın girişimci sayısı (%35,0) nispeten daha düşüktür. Kadın girişimcilerin %56,5'i cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadıklarını ve erkeklerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaşmadıklarını ifade etmiştir.

Kadın girişimcilerin büyük bir çoğunluğu (%78,0) imkanları olsa dahi işlerini bırakmak ya da maaşlı işe geçmek istemediklerini ifade etmiştir.

İstatistiksel analiz sonuçları

Gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi için altı faktör önerilmektedir. Bu altı faktörün toplam varyansa yaptığı katkının %55,927 olduğu görülmektedir.

1. Faktör: İşletme yönetiminde zorluk. %21,069 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün işletme yönetiminde kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunları temsil eden değişkenlerden oluştuğu düşünülmüştür.

2. Faktör: Rol Çatışması. %9,843 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün kadın girişimcilerin, hem kadın hem de girişimci olmalarından dolayı toplumsal rollerinden kaynaklanan rol çatışması değişkenlerinden oluştuğu düşünülmüştür.

3. Faktör: Destekleyici çevresel koşullar. %7,517 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün, kadın girişimcileri işletme kurarken ve yönetirken destekleyen çevresel koşulları temsil ettiği düşünülmüştür.

4. Faktör: Ataerkil toplumsal yapı. %6,973 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün kadın girişimcilerin içinde yaşadığı toplumun ataerkil özelliklerinin temsil ettiği düşünülmektedir.

5. Faktör: Aile desteği. %5,479 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün aile desteğini temsil ettiği düşünülmüştür.

6. Faktör: Sosyo-ekonomik durum. %5,046 düzeyinde açıklayıcılığa sahip bu faktörün, kadınların sosyo-ekonomik durumunu temsil ettiği düşünülmüştür.

Öneriler

Saha araştırmasının yürütülmesi sırasında araştırmacı görüşmelerde çeşitli zorluklar yaşamıştır. Kadın girişimcilerin sözlü olarak boşanmış/boşanma sürecinde olduklarını ifade etmelerine rağmen anket formuna evli olarak kaydedilmek istedikleri görülmüştür. Ayrıca çocuk sayısı sorusunun medeni durumdan önce sorulmasını sorun eden ve olumsuz tepki veren girişimciler olmuştur. Eşleri ile birlikte çalışan kadınların sorulara cevap verirken, göz teması ile veya sözlü olarak eşlerinden onay alma ihtiyacı hissettikleri gözlenmiştir. Bu gibi hususlar toplu olarak değerlendirildiğinde kadın girişimcilerin hissettikleri toplumsal baskı, karar verme süreçlerine katılım durumları gibi hususların derinlemesine araştırılmasının, bölgede girişimci olamaya karar verecek kadınların karşılaşıacağı toplumsal sorunların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Eğitim düzeyi yükseldikçe kadınların daha yüksek katma değer üreten iş kollarına yönelebilecekleri düşünülebilir. Ayrıca kadınların eğitim olanaklarına erişimi arttıkça kadının toplumdaki yeri güçlenmekte, kadına yönelik toplumsal baskı azalmaktadır. Bu noktadan hareketle kadın girişimcilerin eğitim düzeylerinin artırılması pek çok açıdan önemlidir. Örgün ve yaygın eğitim kurumları kadın girişimciliğini konu alan program ve projelere daha çok yer vermelidir.

Kadın girişimcilerin işletmecilik konusundaki bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik (pazarlama, muhasebe, finansman, yönetim vb konularda) kurslar ve sertifika programları yürütülmesi, kadın girişimcilerin işletme performansını olumlu yönde etkileyecektir ve ayrıca potansiyel kadın girişimcileri teşvik edecektir. Bölgede bu konuda bir eksiklik olduğu görülmektedir. ESOB ve ETSO üye sayısı en yüksek meslek kuruluşları olarak, diğer yerel kuruluşlarla işbirliği içinde bu tip programları yürütebilecek kurumsal alt yapıya sahiptir. Söz konusu programların KOSGEB'in ve KUDAKA'nın destek programları ile entegre edilmesi durumunda, kadın girişimcilerin mevcut durumlarının iyileşeceği, yeni girişimlerin kurulacağı ve dolayısıyla bölgenin kalkınmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Yerel kurum ve kuruluşlar kadın girişimcilere daha yakın olmalı, teknik destek, planlama ve organizasyon süreçlerinde destek sağlamalıdır. Ayrıca uygulama ve takip konularında daha aktif davranmalıdır. Bu anlamda yürütülecek çalışmalara yön vermek ve

kadın girişimciler yetiştirmek açısından üniversitelerin ve akademisyenlerin katkıları gerekmektedir.

Kadın girişimciliği konusu devlet politikası olarak ele alınmalıdır. TÜSİAD'ın 2000 tarihli raporunda ifade edildiği üzere, devletin kadın girişimciliği konusunda açık ve net bir vizyonu olmalıdır; kadın girişimcilere yönelik vergi işleri kolaylaştırılmalıdır. Tüm Türkiye için bu uygulamanın zor olduğu düşünülebilir. Ancak ekonomik gelişmişlik açısından dezavantajlı bölgelere özel bir uygulama ile, kadın girişimcilere vergi indirim uygulamasının kadın girişimciliğini destekleyeceği düşünülmektedir.

Başarılı kadın girişimciler medyada yeterince yer almamakta ve tanınmamaktadır. Kadınların başarı hikayeleri daha çok topluma sunulmalı, medya kuruluşları bu konuda sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmeli kadın girişimciliğini desteklemelidir. Özellikle yerel düzeydeki medya kuruluşlarında bu konuda farkındalık geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adaçay, Funda Rana (2014), “**Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma**”, Ekin yayınları, Bursa.
- Akay, Bahar (2017), “**Gelir Getirici Faaliyetlerde Kırsal Kadının Etkinliğinin Artırılması Üzerine Bir Çalışma: Erzurum İli Örneği**”, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Akyüz, Yahya (2010), “**Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüer’in Yetiştirilmesi ve Meslek Hayatı**”, Osmanlı Araştırmaları, <http://www.os-ar.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=501256>, (06.08.2017).
- Alada, Dinç (2001), “İktisadi Düşünce Tarihinde Girişimcilik Kavramı Üzerine Notlar”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 23 (24), s. 47-52.
- Alpşahin, Ufuk (2011), “**Kadın Girişimcilerin Başarı Faktörü: Farklılık Yaratan Stratejilerinin Çözümlemesi**”, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Yönetim Organizasyonu Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale.
- Arat, Necla (1995), “**Türkiye’de Kadın Olgusu**”, Say Yayınları, İstanbul.
- Arıkan, Semra (2002), “**Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular**”, 1.Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Aşkın, Ayşin (2011), “Tarihsel Süreçte Girişimcilik Kavramı ve Gelişimi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 6 (2), s. 56-72.
- Aykor, Gül (1993), “**Dünya’da Kadının Artan Rolü**”, Kadınlar, Liderlik, Yöneticilik Sempozyumu, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, 1. Baskı, İstanbul.
- Balkanlı, Ali Osman (2004), “**Türkiye’de Ekonomik Gelişme ve Kriz- Gelişmekte Olan Ekonomi Örneği Olarak Türkiye’de Ekonomik Gelişme Sorunu (1838-1979)**”, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Bedük, Aykut (2005), “Türkiye’de Çalışan Kadın ve Kadın Girişimciliği”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 3 (12), s. 106-117, Karaman.
- Bilican Gökkaya, Veda (2014), “Cam Tavan, Kadın ve Ekonomik Şiddet”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, s:26, s. 371-383.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP),

http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/operations/undp_un.html,
(28.08.2017).

Bozdoğan, Mine Nur (2014), “**Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ve Teşvik Politikaları**”, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık, 1.Baskı, Ankara.

Bozoğlu Batı, Gülgönül ve İnel Mehmet Nuri (2015), “Kadın Girişimcilerin Profili Bağlamında Çatışma Düzeyleri ve Yatırım Tercihleri: Yalova İli Üzerine İnceleme”, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, 11 (44), s. 101-119, Yalova.

Can, Yeşim ve Karataş, Aslı (2007), “Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği”, Selçuk Üniversitesi, **Karaman İİBF Dergisi, Yerel Ekonomiler, Özel Sayısı**, s.251-261, Muğla.

Çakıcı, Ayşehan (2004), “Kadın Girişimcilerin İşletme Fonksiyonlarındaki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 1 (3), s. 1-15.

Çelebi, Nilgün (1993), “Bağımsız İşyeri Sahibi Kadınların Aile ve İş İlişkileri”, **Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı**, Ankara.

Çelik, Cemile ve Özdevecioğlu, Mahmut (2001), “Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma” **1.Orta Anadolu Kongresi**,

https://www.researchgate.net/publication/292152726_Kadin_Girisimcilerin_Demografik_Ozellikleri_ve_Karsilastiklari_Sorunlara_Iliskin_Nevsehir_Ilinde_Bir_Arastirma,
(28.08.2017).

Çetindamar, Dilek (2003), “The Growth of Venture Capital: A Cross-Cultural Comparison”, **Praeger Publishers, London**,

https://books.google.com.tr/books?id=qQO0YJ_6qGsC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, (28.08.2017).

Çetinkaya Bozkurt, Özlem (2011), “**Dünyada ve Türkiye’de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler**”, Detay Yayınları, 1.Baskı, Ankara.

Demirci Barış ve Parasız Gökalp (2011), “Türkiye’de Güzel Sanatlar Fakülteleri ve Eğitim Fakültelerinde Müzik Alanında Hizmet Veren Kadın Öğretim Elemanlarının Eğitim Açısından ve Sosyal Açından Rollerini”, **İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, s:1.

Demirel, Erkan Turan ve Tikici, Mehmet (2004), “Kültürün Girişimciliğe Etkileri”, **Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi**, 2 (3), s. 49-58.

Dökmen, Zehra (2009), “**Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları**”, Remzi Kitapevi, İstanbul.

- Ecevit, Yıldız (1993), “Kadın Girişimciliğinin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi”, **Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli**, haz. Aypar Altınel, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), “**2004 Raporu**”, <http://www.ab.gov.tr/31680.html>, (06.08.2017).
- Emre, Saliha (2013), “**Kadın Girişimcilerin Kültür ve Cinsiyet Kaynaklı Zorlukları Aşabileceklerine İlişkin İnançları ve Bir Araştırma**”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.
- Er, Perihan Hazel (2013), “Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s:29, s. 76-85, Konya.
- Erdoğan, B.Zafer (Ed.); Soydan, Mehmet (2011), “**Girişimcilik Üzerine Temel Kavramlar, Girişimcilik ve Kobiler: Teori ve Uygulama**”, Ekin Yayınları, Bursa.
- Erdoğan, Nihat (2000), “Otobiyografilerin Analizi Yoluyla Girişimci İşadamlarının Kariyer Gelişimi Hakkında Bir İnceleme”, **8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi**, Erciyes Üniversitesi, s. 95-108, Nevşehir.
- Erdun, Şerife (2011), “**Kadın Girişimcilerin Risk Alma Eğilimi ve Kendine Güven Özellikleri Üzerine Bir Çalışma: Zonguldak Örneği**”, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eryılmaz, Nesibe Şule (2014), “**Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar: Kahramanmaraş Örneği**”, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova.
- Eser, Gül ve Yıldız, Müge Leyla (2015), “Türkiye’de Girişimcilik Araştırmalarının Odağı Nedir? : Yazın Üzerine Bir İnceleme”, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, 11 (43), s. 91-117.
- Esnaf ve Sanatkarlar Odalar Birliği (ESOB), <http://www.tesk.org.tr/tr/hakkinda/amaci.php>, (06.08.2017).
- Fidan, Fatma Ve Tuncay Yılmaz (2005), “**Kadın Girişimcilere Alternatif Bakış; Serüven Mi? Macera Mı?**”, <http://docplayer.biz.tr/8957893-Kadin-girisimciligine-alternatif-bakis-seruven-mi-macera-mi-yrd-doc-dr-fatma-fidan-sakarya-universitesi-i-i-b-f-fidan-sakarya-edu.html>, (28.08.2017), Yalova.

- Gökakın, Zeynep (2000), “Doksanlı Yılların Yeni Kahramanları: Türkiye’de Kadın Girişimci Profili”, **8.Ulusal Yönetim Organizasyon Kongresi Bildirileri**, Nevşehir.
- Gökçalp, İsmet Emre (2008), “**Türkiye’de Kadın Girişimciler ve Kadın Yöneticiler**”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Gökulu, Gökhan ve Furat, Mina (2013), “Türkiye’de Kadınla İlgili Kalkınma Politikalarının ve Projelerinin Eleştirel Değerlendirilmesi”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 8(8), s. 1895-1913, Ankara.
- Göküş, Mehmet; Özdemiray Sema Müge ve Göksel Zarif Songül (2013), “Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciliğinin Önemi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, s: 29, s. 87-97.
- Gündüz, Ali Yılmaz (2006), “**Bölgesel Kalkınma Politikası**”, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Gürol, Mehmet Ali (2000), “**Türkiye’de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler**”, 1. Baskı, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Gürol, Mehmet Ali (2006), “**Küresel Arena’da Girişimci ve Girişimcilik**”, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Gürol, Mehmet Ali ve Marşap Akın (2007), “Geçmişte ve Günümüz Yaşamında Ücretsiz ve Ücretli İşgücü Olarak Kadın”, **Ahmet Yesevi Üniversitesi, BİLİG**, s:42, s. 95-109.
- Hisrich, Robert; Marie O'Brein (1982), “The Woman Entrepreneur As A Reflection Of The Type Of Business”, **Frontiers Of Entrepreneurship Research**, s. 54-67.
- Hisrich, Robert; Candida Brush (1984), “The Women Entrepreneur: Management Skills And Business Problems”, **Journal Of Small Business Management**, 22 (1), s. 30-37.
- Hisrich, Robert; Candida Brush (1985), “Women And Minority Entrepreneurs: A Comparative Analysis”, **Frontiers Of Entrepreneurial Research**, s. 566-587.
- Instrument For Pre-Assistance (IPARD), <http://tkdk.gov.tr/SSS/ipard-programi-nedir-1>, (04.07.2017).
- İlter, Berfu (2010), “**Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: Kagider Örneği**”, Adalet Yayınevi, 1.Baskı, Ankara.
- İraz, Rıfat (2005), “**Girişimcilik ve KOBİ’ler**”, Çizgi Kitabevi, Yayın No:133, Konya.
- Kadın Emegini Destekleme Vakfı (KEDV), <http://www.kedv.org.tr/>, (07.08.2017).
- Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), <http://www.kagider.org/kurumsal/kagider-hakkinda>, (07.08.2017).

- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), (2008), “**Kadın ve Eğitim (Politika Dokümanı)**”, Ankara.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/teskilat-yapisi/misyon-ve-vizyon>, (07.08.2017).
- Kalaycı, Şeref (2006), “**SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Yöntemleri**”, 2.Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kantar, Müge (1999), “Girişimcilik ve Kırsal Kadınlar”, **Tarım Ekonomisi Dergisi**, s:4, s. 29-42.
- Kasalak, Murad Alparslan (2014), “Bölgesel Kalkınma Açısından Sosyokültürel Yapının Girişimciliğe Etkisi”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, s:31, s. 249-266, Muğla.
- Keskin, Sevtap (2014), “Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Durumu”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 9 (1), s. 71-95.
- Kılıç, Fethi (2011), “Kadının Toplumdaki Yerinin Yansıması Olarak Türk Medeni Kanununda Kadın”, **İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi**, s:1, s. 51-65.
- Kılınç Savrul, Burcu (2012), “**Bölgesel Kalkınma Teorileri ve Politikaları: Avrupa Birliği ve Türkiye**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kocacık, Faruk ve Gökkaya Veda (2005), “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 6 (1), s. 195-219.
- Koray, Meryem (1992), “Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri”, **Amme İdaresi Dergisi**, 25 (1), s. 93-122.
- Kumkale, İlknur (2015), “**Kadın Girişimciliğinin Stratejik Liderlik Yetkinlikleri Açısından İncelenmesi ve Bir Araştırma**”, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 1.Baskı, Bursa.
- Kutunis, Rana Özen (2006), “**Girişimci Kadınlar**”, Değişim Yayınevi, İstanbul.
- Kutunis, Rana Özen ve Alpaslan, S. (2006), “Girişimci ve yönetici kadınların profili farklı mıdır?”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, 8(2), 139-153.
- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi ve Geliştirme Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), <http://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/337/vizyon-ve-misyon>, (06.08.2017).
- Morçin Erdoğan, Sinem (2013), “Türk Kültürü’nde Kadın Girişimciliği: Kavramsal Bir Değerlendirme”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 8 (2), s. 167-190.
- Mumcu, Ahmet (2006), “**Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**”, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. (Yayın No:34), 6. Baskı, Eskişehir.

- Müftüoğlu, Tamer (1991), “Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Girişimcilik Olgusu”, **Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerinin Sorunları Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul.
- Narin, Müslüme; Marşap, Akın ve Gürol Mehmet Ali (2006), “Global Kadın Girişimciliğinin Maksimizasyonunu Hedefleme: Uluslar Arası Arenada Örgütlenme ve Ağ Oluşturma”, **Gaziantep Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8 (1), s. 65-78, Gaziantep.
- Onay Özkaya, Meltem (2009), “Kadın Girişimcilere Yönelik ‘Strateji Geliştirmede’ Yerel Yönetimlerle İşbirliği İçinde Olmak Mümkün mü?”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, s:11, s. 56-72, Manisa.
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), “**Girişimciliğin Geliştirilmesi Özel İhtisas Raporu**”.
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), “**İstihdam ve Çalışma Hayatı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**”.
- Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), “**KOBİ’lerin ve Esnaf ve Sanatkarların Güçlendirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**”.
- Özar, Şemsa (2005), “**GAP Bölgesi’nde Kadın Girişimciliği**”, GAP-GİDEM Yayınları, Ankara.
- Özkan, Şule; Emsen, Selçuk; Gündoğdu, Fatma; Aksu, Hayati (2012), “Türkiye’de Girişimcilik Belirleyicileri: Marmara ve Doğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulama”, **Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi**, 58 (4), s. 146-172, Ankara.
- Özkan, Berna (2011), “**Kadın Girişimciler: Girişimciliğin İş Yaşamı-Aile Yaşamı Dengesi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik Bir Uygulama**”, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öztürk, Tülin (2008), “**Türkiye’de Kadın Çalışanların İş Yaşamındaki Yerinin Analizi: İzmir’de Bir Alan Çalışması**”, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Paksoy, Saadettin ve Aydoğdu, Mustafa H. (2010), “Bölgesel Kalkınmada Girişimciliğin Geliştirilmesi: GAP-GİDEM Örnekleri”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 5 (1), s. 114-134.
- Pişkinsüt, Ece (2011), “Girişimciliğin Türkiye’deki Ekonomik Kalkınmaya Etkileri: KOBİ Örneği”, **Sosyoloji Derneği, Türkiye Sosyolojisi Araştırmaları Dergisi**, 14 (2), s. 95-116, Ankara.
- Piyasa Rehberi, Finans Sözlüğü, <http://piyasarehberi.org/sozluk/dunya-bankasi>, (28.08.2017).

- Rao, Veena; Venkatachalm and Joshi, H.G. (2013), "A Study On Entrepreneurial Characteristics And Success Of Women Entrepreneurs Operating Fashion And Apparel Business", **Asian Journal Of Management Sciences And Education**, 2 (2), s. 136-147.
- Sallan Gül, Songül ve Altındal Yonca (2016), "Türkiye'de Kadın Girişimciliğinin Serüveni: Başarı Mümkün Mü?", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 21 (4), s. 1361-1377.
- Schumpeter, Joseph A (2004), "**The Theory Of Economic Development**", Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey.
- Soysal, Abdullah (2010a), "Türkiye'de Kadın Girişimciler: Engeller ve Fırsatlar Bağlamında Bir Değerlendirme", Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, s. 82-114.
- Soysal, Abdullah (2010b), "Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Uygulama", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 5 (1), s. 71-95, Kahramanmaraş.
- Soysal, Abdullah (2013), "Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği: Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8 (1), s. 163-189.
- Sönmez, Asuman ve Andaç Toksoy (2014), "Türkiye'de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, 21 (2), s. 41-58, Manisa.
- Şahin, Esra (2006), "Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, s. 288-309, Konya.
- Ticaret ve Sanayi Odaları (TSO), https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Kurulus_Gorev_Organ.php, (06.08.2017).
- Timuroğlu, Muhammed Kürşat ve Naktiyok Atılhan (2009), "Öğrencilerin Motivasyonel Değerlerinin Girişimcilik Niyetleri Üzerine Etkisi ve Bir Uygulama", **Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**, 23 (3), s. 85-103.
- Timuroğlu, Muhammed Kürşat; Naktiyok, Atılhan ve Yanık, Oktay (2017), "Duyguların Girişimcilik Niyeti Üzerindeki Etkisi", **Journal of Business Research Turk**, 9 (2), s. 461-477.
- Topkaya, Özgür (2013), "Tarihsel Süreçte Girişimcilik Teorisi: Girişimciliğin Ekonomik Büyüme ve İstihdam Boyutu", **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 8 (1), s. 30-54.

- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), (2002), “**Faaliyet Raporu**”, <http://tusiad.org/tr/faaliyet-raporlari/item/2530-tusiad-faaliyet-raporu-2002>, (06.08.2017).
- Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İĞİAD), (2008), “**Girişimcilik Raporu**”, http://www.igiad.com/index.php?option=com_content&task=view&id=97&Maddeid=83, (07.08.2017).
- Türkiye İktisadi ve Ticari İlimler Talebeleri Staj Komitesi Derneği (AISEC), <http://aiesec.org.tr/aiesec-nedir/>, (28.08.2017).
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/Kurulus_Gorev_Organ.php, (28.08.2017).
- Türko, Esra Sena. (2016a), “Business Plan vs Business Model Canvas in Entrepreneurship Trainings, A Comparison Of Students' Perceptions.” **Asian Social Science**, 12 (10), s. 55-62, <http://dx.doi.org/10.5539/ass.v12n10p55>, (28.08.2017).
- Türko, Esra Sena (2016b), “Can Entrepreneurship Education Reduce Stereotypes Against Women Entrepreneurship?”, **International Education Studies**, 9 (11), s. 53-65.
- Türko, Esra Sena ve Ersungur, Şaban Mustafa (2016), “Yeni Endüstriyel Bölgelerde İşbirliği”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20 (2), s. 615-630.
- Türko, Esra Sena ve Kadiroğlu, Ahmet (2016), “Yerel Ekonomik Kalkınma ve İhracat: Erzurum İlinde Bir Uygulama”, **2. Uluslararası Kafkasya-Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi, Bildiriler Kitabı**, s. 351-372, Erzurum.
- Ufuk, Hakan (1997), “**Kadın Girişimcilerin Sosyo Kültürel ve Ekonomik Profili Ankara Örneği**”, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Uluköy, Metin ve Demireli, Cemalettin (2014), “Cinsiyet Girişimcilik Özellikleri Üzerine Etkisi: Erkek Girişimcilik ve Kadın Girişimciliğin Karşılaştırmalı Analizi”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, s:22, s. 47-55, Balıkesir.
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), http://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372872/lang-tr/index.html, (28.08.2017).
- Ulusoy, Recep (2010), “Piyasada Belirsizliğin Giderilmesinde Girişimcinin Rolü”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 19 (1), s. 69-80.
- Yağcı, Funda ve Bener, Özgün (2005), “Girişimci Kadınların Demografik ve Genel Karakteristikleri İle Kadınları Girişimciliğe Motive Eden Faktörler”, **Ahmet Yesevi Üniversitesi Mtevelli Heyet Başkanlığı, BİLİG**, s:33, s. 85-100, Ankara.

- Yalman, İlkay Noyan ve Gündoğdu, Özge (2014), “Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma: TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat) Bölgesinde Uygulama”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 9 (1), s. 39-71.
- Yaraman, Ayşegül (2001), “**Resmi Tarihten Kadın Tarihine**”, Bağlam Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- Yazıcı, Kamil ve Tan Şahin, Kader (2006), “Türkiye’de Kadın Girişimciliğın Gelişimi: Kültürel ve Makro-Kurumsal Bağlamın Birlikteliği”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi**, 17 (53), Trabzon.
- Yelkikalan, Nazan ve Akatay, Ayten, (2006), “Türkiye’de Kadın Girişimcilik ve Çanakkale Kent Konseyi Kadın Girişimciliği Eğitimi ve Destekleme Projesi Örneği”, **Uluslararası III.STK’lar Kongresi 9-10 Aralık**, s:398.
- Yetim, Nalan (2002), “Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği (Women Entrepreneurs as a Social Capital: Mersin Case)”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, 2 (1), s. 79-92.
- Yetim, Nalan ve Tatlıdil, Ercan (2004), “**Socail and Cultural Dynamics of Women Entrepreneuers: The case of Small and Medium-Size Clothing Entreprises in Adana and Mersin**”, s. 491-507.
- Yirik, Şevket ve Ilgaz, Yıldırım Burcu (2014), “Turizm Sektöründeki Kadın Girişimcilerin Bireysel Değerlerinin Demografik Özellikleri Açısından İncelenmesi: Antalya İli Örneği”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11 (26), s. 361-378, Antalya.
- Yurtsever, Ertekin Gülçimen; Atış, Caner ve Yurtsever, Şaziye (2006), “**Girişimcilik**”, Karahan Kitapevi, Adana.

EKLER

EK-1 ANKET FORMU

KADIN GİRİŞİMCİLER ANKET FORMU

İşletmenin adı:

İşletme kodu:

İşletme adres ve telefon no:

A) GENEL BİLGİLER

- 1) **Eğitim düzeyi:** 1.Yok 2. İlköğretim 3. Ortaokul- Lise 4. Önlisans- Lisans 5.Y.lisans-Doktora
- 2) **Doğum yılı:**
- 3) **Çocuk sayısı:** 1) Yok 2) 1 çocuk 3) 2-3 çocuk 4) 4-5 çocuk 5) 6 çocuk ve üzeri
- 4) **Medeni durumunuz:** 1. Evli 2. Dul 3. Boşanmış 4. Belirtmek istemiyorum
- 5) **Kaç yıldır işletme sahibisiniz:** 1) Yeni 2) 1-3 3) 3-5 4) 5-10 5) 10 ve üzeri
- 6) **Faaliyet konusu** (kısaca yaptığınızı işi tanımlayınız)
.....
- 7) **İşletmenin ortaklık durumu**
 1. Ortak yok.
 2. Aile içi ortaklı (Eş, çocuk, kardeş, anne, baba)
 3. Aile içi ortaklı (kuzen, yakın olmayan akraba)
 4. Ortaklar arasında akrabalık ilişkisi yok.
- 8) **Ürünlerinizi/hizmetinizi hangilerine satıyorsunuz?**
 1. Nihai tüketici 2. Diğer işletmeler 3. Her ikisi de.
- 9) **Çalışan sayısı:** 1) 1-9 kişi 2) 10-49 kişi 3) 50-249 kişi 4) 250-499 kişi 5) 500 ve üzeri
- 10) **Günde kaç saat çalışıyorsunuz?** 1) 1-2 sa. 2) Yarım gün 3) 5-6 sa. 4) 7-10 sa. 5) 11 sa. ve üzeri
- 11) **Eve iş götürür müsünüz/veya evde üretim yapıp işletmede satar mısınız?**
 1. Hiçbir zaman 2. Nadiren 3. Ara Sıra 4. Sık sık 5. Her zaman
- 12) **Ailenize dilediğiniz gibi vakit ayırabiliyor musunuz?**
 1. Hiçbir zaman 2. Nadiren 3. Ara Sıra 4. Sık sık 5. Her zaman

13) İşletmenizde aile bireyleri sizinle resmi veya gayri resmi olarak çalışıyor mu? 1. Evet
0. Hayır

14) Evet ise hangileri, (Birden fazla seçebilirsiniz)

1. Eş, 2. Çocuklar
3. Kardeş, Anne/Baba 4. Yeğen, kuzen vd.

15) Neden kendi işinizi kurdunuz?

1. Hayalimdi
2. Çocuklar büyüdükten sonra yapacak işim kalmadı
3. Aile bütçesine katkıda bulunmak istedim
4. Ekonomik özgürlüğüm olsun istedim
5. Bu konuda yetenekli olduğumu düşünüyorum
6. Mecburdum, eşim öldü/boşandım
7. İşsiz kaldım/iş bulamadım
8. Maaşlı bir işe göre daha çok para kazanabileceğimi düşündüm
9. Kimsenin emri altında çalışmak istemedim
10. Emekli olduktan sonra zamanımı boş geçirmek istemedim
11. Yatırım yapacak param vardı
12. Ailem / eşim zorladı, ben istemedim
13. Diğer (lütfen belirtiniz).....

16) Bu işkolu konusunda bilgi veya deneyim sahibi miydiniz? (Birden fazla seçebilirsiniz)

1. Hiç bilgim/deneyimim yoktu.
2. Aile işi
3. Bu konuda İşkur/Halk eğitim mesleki kurslarına gittim
4. Bu konuda meslek lisesinde eğitim aldım
5. Bu konuda yüksekokul/üniversite eğitimi aldım.
6. Usta-çırak ilişkisi
7. Diğer (lütfen belirtiniz).....

17) Bugün imkanınız olsa bırakır mıydınız? veya maaşlı bir işe geçer miydiniz?

- 1- Kesinlikle hayır 2- Hayır 3- Kararsızım 4- Evet 5- Kesinlikle evet

18) İşletmenizin mülkiyetine nasıl sahip oldunuz?

1. Sıfırdan kendim/ortağımınla birlikte kurdum.

2. Ailemden kaldı.
3. Var olan bir işletmeyi/hisseyi satın aldım.
4. Diğer.....
- 19) **İşletmenizi kurarken veya kurduktan sonra aşağıdaki fon kaynaklarından hibe veya kredi desteği aldınız mı?** 1. Evet 0. Hayır
- 20) **Evet ise hangileri,** 1. Esnaf Sanatkarlar 3. IPARD 5. Mikro kredi
2. Kalkınma Ajansı 4. KOSGEB 6. Diğer...
- 21) **Rakiplerinizin önüne geçmenizi sağlayacak ana faktör hangisidir?**
a. Fiyat d. Hızlı ve zamanında teslimat e. Diğer (lütfen belirtiniz)...
b. Kalite c. Yeni model
- 22) **Ev işlerini yürütme veya çocuk bakımı gibi konularda ücretli veya ücretsiz yardım alıyormusunuz?**
1. Evet 0. Hayır
- 23) **Evet ise hangileri konusunda, (Birden fazla seçebilirsiniz)**
1. Aileden bir yakınım ücretsiz olarak çocuklarıma bakıyor.
2. Aileden bir yakınım ücret karşılığında çocuklarıma bakıyor.
3. Aile dışından bir bakıcı çocuklarıma bakıyor.
4. Aileden bir yakınım ücretsiz olarak ev işlerine yardım ediyor.
5. Aileden bir yakınım ücret karşılığında ev işlerine yardım ediyor.
6. Aile dışından bir temizlikçi ev işlerine yardım ediyor.
- 24) **Evet ise, Çocuklarınıza bakıcı hizmeti almanız evde eşinizle aranızda gerginlik yaratıyor mu?**
1. Hiçbir zaman 2. Nadiren 3. Ara Sıra 4. Sık sık 5. Her zaman
- 25) **Ev işleri için hizmet almanız evde eşinizle aranızda gerginlik yaratıyor mu?**
1. Hiçbir zaman 2. Nadiren 3. Ara Sıra 4. Sık sık 5. Her zaman
- 26) **Eşinizin eğitim durumu:** 1. Yok 2. İlköğretim 3. Ortaokul- Lise 4. Önlisans- Lisans
5. Y.lisans- Doktora
- 27) **Eşinizin mesleği:** 1. İşsiz/çalışmıyor 3. İşçi 5. Emekli
2. Memur 4. Girişimci 6. Diğer.....
- 28) **Ailenizin toplam aylık geliri hangi aralıkta yer alır?**
1. 100 - 1.300 TL 4. 6.000 - 11.900 TL
2. 1.400 - 2.900 TL 5. 12.000 TL ve üzeri
3. 3.000 - 5.900 TL
- 29) **İşletmenizi kurarken kimlerden destek gördünüz? (Birden fazla seçebilirsiniz)**

1. Hiç kimse	5. Çocuklar
2. Anne	6. Yakın arkadaşlar
3. Baba	7. Akrabalar
4. Eş	

B) KADIN GİRİŞİMCİLERİN KARŞILAŞTIĞI PROBLEMLER

Aşağıdaki ifadelere hangi ölçüde katıldığınızı belirtiniz.

1- Kesinlikle katılmıyorum; 2- Katılmıyorum; 3- Kararsızım; 4- Katılıyorum; 5- Kesinlikle katılıyorum

İşletmeyi kurarken,

- 35) ailem ve yakın çevremın olumsuz baskısını hissettim.
- 36) bürokratik işlemlerde zorlandım.
- 37) işi planlamakta zorlandım.
- 38) makine ekipman seçiminde ve temininde zorlandım.
- 39) finansal kaynak bulmakta zorlandım.

İşletmeyi yönetirken,

- 40) pazarlama konusunda zorlandım.
- 41) finansal hesaplar konusunda zorlandım.
- 42) müşteri ilişkilerinde zorlandım.
- 43) üretim miktarını belirlerken zorlandım.
- 44) üretim sorunlarını çözmekte zorlandım.
- 45) satış fiyatlarını belirlerken zorlandım.
- 46) çalışanları yönetmekte zorlandım.
- 47) rakiplerimle başa çıkmakta zorlandım.

İşletmeyi kurduktan sonra,

- 48) kadın olduğum için ön yargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kaldım.
- 49) çocuk sahibi olmak işimi aksattı.
- 50) ev kadını sorumluluklarımı aksatmaya başladım.
- 51) eş olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım.
- 52) anne olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım.
- 53) aile içi sorumluluklar işimi aksatmaya başladı.
- 54) Çalıştığım sektörde büyümek için uygun fırsatlar görüyorum.
- 55) Çalıştığım sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünüyorum.
- 56) Yaşadığım bölgede hakim kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünüyorum.
- 57) Yaşadığım bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünüyorum.

58) Kadın olduğum için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaştığımı düşünüyorum.

59) İşletmeyi yönetmekte zorlanmıyorum.

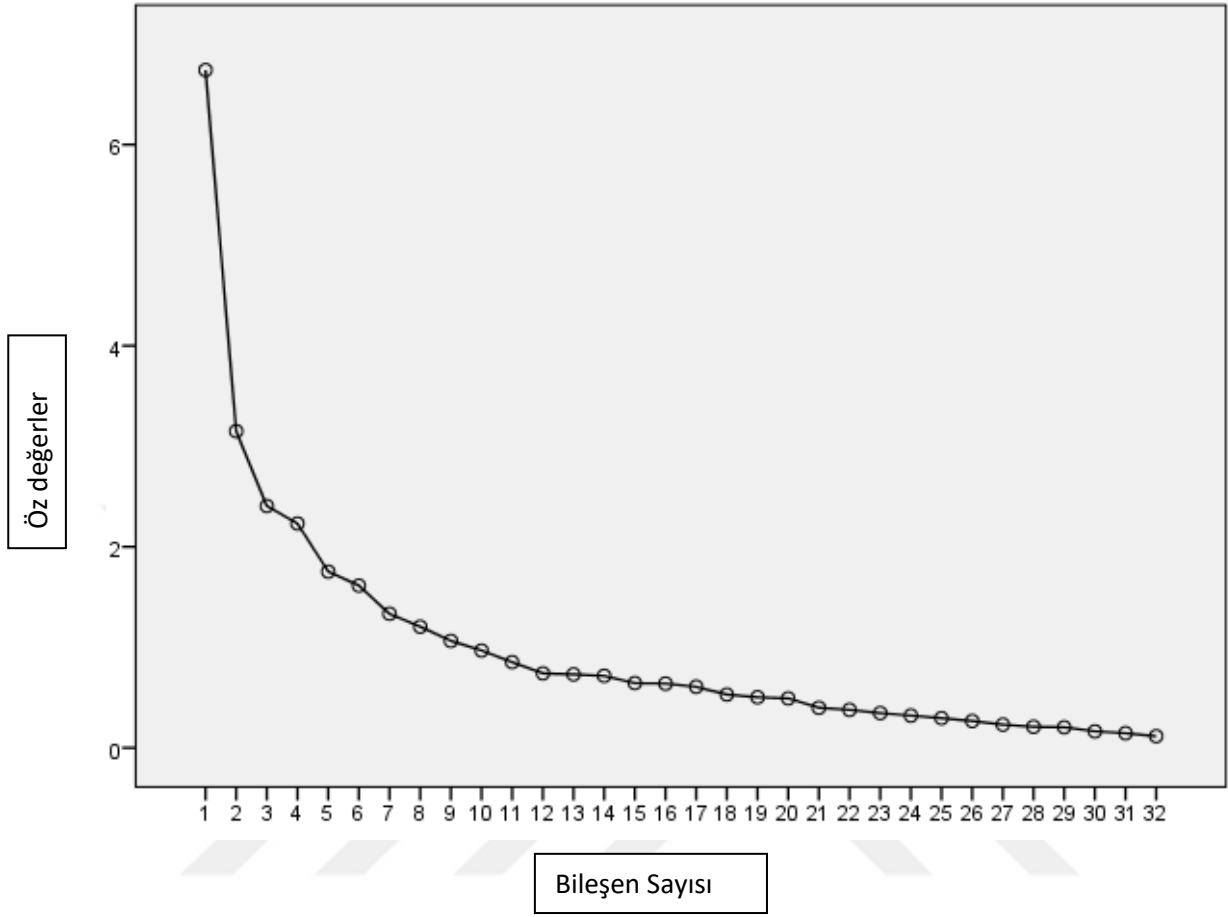

EK-2 FAKTÖR ANALİZİ ÇIKTI DOSYASI

Açıklanan Toplam Varyans

Component	Başlangıç öz değerleri			Yük değerlerinin karesinin çıkartılan toplamaları			Yük değerlerinin karesinin döndürülmüş toplamaları		
	Toplam	Varyansa katkısı %	Varyansa katkısı birikimli %	Toplam	Varyansa katkısı %	Varyansa katkısı birikimli %	Toplam	Varyansa katkısı %	Varyansa katkısı birikimli %
1	6,742	21,069	21,069	6,742	21,069	21,069	5,782	18,068	18,068
2	3,150	9,843	30,912	3,150	9,843	30,912	3,605	11,265	29,333
3	2,405	7,517	38,429	2,405	7,517	38,429	2,588	8,088	37,420
4	2,231	6,973	45,402	2,231	6,973	45,402	2,225	6,954	44,374
5	1,753	5,479	50,881	1,753	5,479	50,881	1,944	6,076	50,450
6	1,615	5,046	55,927	1,615	5,046	55,927	1,753	5,477	55,927
7	1,333	4,167	60,094						
8	1,205	3,767	63,860						
9	1,064	3,325	67,186						
10	,968	3,026	70,211						
11	,852	2,663	72,874						
12	,741	2,316	75,190						
13	,730	2,283	77,473						
14	,716	2,237	79,710						
15	,644	2,013	81,723						
16	,639	1,996	83,719						
17	,608	1,899	85,617						
18	,530	1,656	87,274						
19	,503	1,573	88,846						
20	,492	1,538	90,384						
21	,399	1,246	91,630						
22	,378	1,181	92,811						
23	,346	1,081	93,892						
24	,321	1,002	94,894						
25	,295	,923	95,816						
26	,267	,834	96,651						
27	,231	,721	97,372						
28	,210	,655	98,027						
29	,205	,639	98,667						
30	,165	,514	99,181						
31	,146	,456	99,637						
32	,116	,363	100,000						

Yamaç-Birikinti Grafiği

Döndürülmüş Bileşenler Matrisi^a

	Bileşen					
	1	2	3	4	5	6
40) pazarlama konusunda zorlandım	,787					
41) finansal hesaplar konusunda zorlandım	,750					-,218
43) üretim miktarını belirlerken zorlandım	,745					
44) üretim sorunlarını çözmekte zorlandım	,709	,226				,212
47) rakiplerimle başa çıkmakta zorlandım	,657	,213				,263
37) işi planlamakta zorlandım.	,654					,228
38) makine ekipman seçiminde ve temininde zorlandım.	,653					
39) finansal kaynak bulmakta zorlandım.	,638				,259	-,249
45) satış fiyatlarını belirlerken zorlandım	,625				-,269	,259
42) müşteri ilişkilerinde zorlandım	,580		-,265			
36) bürokratik işlemlerde zorlandım.	,507	,208			,353	-,349
52) anne olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım	,227	,856				
51) eş olarak sorumluluklarımı aksatmaya başladım		,830		,203		
50) ev kadını sorumluluklarımı aksatmaya başladım		,782				
53) aile içi sorumluluklar işimi aksatmaya başladı	,348	,565		,365		
49) çocuk sahibi olmak işimi aksattı	,460	,509				
15) Ailenize dilediğiniz gibi vakit ayırabiliyor musunuz?		-,458		,296	,229	,449
5) Çocuk sayısı	-,287	,423	,266	,220	-,244	
56) Yaşadığım bölgede hakim kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünüyorum.			,725			
57) Yaşadığım bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünüyorum.			,706			
59) İşletmeyi yönetmekte zorlanmıyorum	,274		,648	-,286		
54) Çalıştığım sektörde büyümek için uygun fırsatlar görüyorum.			,628	,324	,285	
55) Çalıştığım sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünüyorum.			,563	,352		-,348
48) kadın olduğum için ön yargılı tutumlara ve ayrımcılığa maruz kaldım				,756		
35) ailem ve yakın çevrem olumsuz baskısını hissettim.				,685	-,223	
58) Kadın olduğum için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaştığımı düşünüyorum.	,272			,590	,227	
Destek olanların sayısı (hiç destek 1, 1 destek 2, 2 destek 3, 3 destek 4, 4 ve üzeri destek 5)					,740	
12) Günde kaç saat çalışıyorsunuz?					-,526	
7) Kaç yıldır işletme sahibisiniz					-,439	
3) Eğitim düzeyi					,248	,559
27) Ailenizin toplam aylık geliri hangi aralıkta yer alır?					-,223	,525
29) Eşinizin eğitim durumu	-,275	,372	,225		,312	,463

ÖZGEÇMİŞ

Adı: Duygu
Soyadı: TULAN
Doğum Tarihi: 18.02.1990
Doğum Yeri: Erzurum
Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim

2014-2017 Erzurum	Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, Uluslararası İktisat Ana Bilim Dalı	Yüksek Lisans
2009-2013 Kocaeli	Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü	Lisans
2004-2009 Erzurum	Erzurum Nurettin Topçu Sosyal Bilimler Lisesi	Lise

Projeler

Tarih	Fon Kaynağı ve Projenin Adı	Yürütücü	Pozisyon	Yer
Nisan 2009	TÜBİTAK	Halil İbrahim Topçu	Tarih Öğretmeni	Erzurum

İş Deneyimi

Tarih	Kuruluş	Pozisyon	Yer
Ekim- Ocak 2016/2017	Kazım Yurdalan İlköğretim Okulu	Ücretli Öğretmenlik (İngilizce Öğretmeni)	Erzurum
Ekim- Haziran 2016/2017	70. Yıl Cumhuriyet Ortaokulu	Ücretli öğretmenlik (İngilizce Öğretmeni)	Erzurum

Sertifikalar

- 1) TÜBİTAK Ortaöğretim Öğrencileri Arası Araştırma Projeleri Bölge Yarışması Tarih Dalında İkincilik (09.04.2009/Erzurum)**
- 2) Kocaeli Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Kulübü KALE Uluslararası Organizasyonu Katılım Belgesi (23/24/25.03.2012/Kocaeli)**
- 3) Kocaeli Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Kulübü KALE Uluslararası Organizasyonu Marka Yönetimi Sertifikası (24.03.2012/Kocaeli)**
- 4) Kocaeli Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Kulübü KALE Uluslararası Organizasyonu NLP Eğitimi Sertifikası (23.03.2012/Kocaeli)**
- 5) KOSGEB (Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) Erzurum Müdürlüğü Girişimcilik Sertifikası (20/23.09.2016/ Erzurum)**